MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KAHEKÜMNE NELJAS NUMBER : PÖÖRIPÄEV 2012

VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

#24

KAASAUTORID

Esikaas: Toom Tragel

Alvar Loog on pärit Viljandist. Elanud pikemalt veel New Yorgis, Tartus ja Londonis, praegu resideerub peamiselt Tallinnas. Õppinud Viljandi 9. Kutsekeskkoolis ehitamist, Viljandi Kultuurikolledžis raamatukogundust ning Tartu Ülikoolis semiootikat ja filosoofiat. Töötanud pikemalt tehase liinitöölise, ehitaja, öövalvuri, raadio muusikatoimetaja ja saatejuhi, raamatupoe müüja, teatri lavatöölise, striptiisiklubi *barback*'i, uksehoidja, baarmeni, trükitöölise ja entsüklopeedia toimetajana, olnud aastaid vabakutseline kultuurikriitik.
Alvar võtab luubi alla Eesti teatrimaastiku uustulnuka teatrirühmituse Frank, vaatab visuaalteatri avalavastust „Lukustatud" ja arutleb, kas uuele teatrile peaks sarnaselt valitsuskabinetile andma 100 kriitikavaba päeva. (lk 20–21)

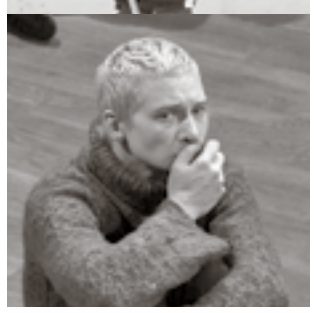

Anne Türnpu on lavastaja, kes lõpetas 1986. aastal Kõrgema Lavakunstikooli näitleja erialal, kuid on tegutsenud viimase 22 aasta jooksul peamiselt lavastajana. Tema loominguline käekiri on haruldane näide järjepidevast ja stabiilsest püüdest teatri arhailise ja ürgse koe poole. Paljud Anne lavastused põhinevad erinevate rahvaste folkloorsel pärandil ning teemad, mille ümber tema tööd end kerivad, astuvad ja murravad end alati läbi paljudest erinimelistest kihtidest.
Anne käis sel sügisel lavakunstikooli XXVI lennuga Permis. Seal kogetu märkis ta päeviku vormis üles. See päevik on nüüd Müürilehe lugejate ees. (lk 24–25)

Nimest hoolimata on **Anni Mäger** tõupuhas magistripaberitega blondiin, kes kasvatab kodus vuntsidega elevanti ja peolooma. Dresseerimise vahepeal veab paberile erinevate joontekujuliste objektidega seanahka. Vabal ajal juhib taevas kunsti.
Anni eesti filmikunstist inspireeritud koomiksit vaata Müürilehe tagakaanelt.

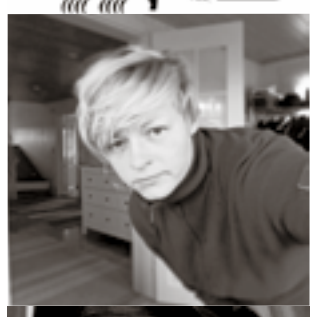

Barbara Lehtna on hetkel Palestiinas teatriresidentuuris – samal ajal aga korraldab Eestis teatrifestivale. Ta peab ennast teatriinimeseks – võiks ju öelda, et ta isegi elab ja hingab teatrist, aga tegelikult meeldivad Barbarale koledal kombel kunst ja muusika ka, kirjandusest rääkimata – kultuur pidavat ju rinna rõemsaks tegema!

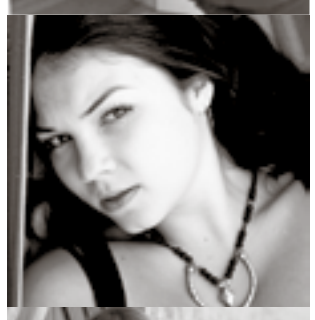

Kairi Kivirähk on kahekümneaastane laps, kes arvab, et kõige võimsam relv on kujutlusvõime, ja kes ei otsi taga tõtt, vaid illusioone. Õpib Balti Filmi-ja Meediakoolis meediat ja tahab olla tulevikus sama pöörase mõttemaailmaga kui John Fowles.
Barbara ja Kairi vaatavad kriitilise pilguga, kuidas Rasmus Kaljujärv ja Hendrik Toompere jr monolavastuse mängimisega hakkama said. (lk 20–21)

Anne-Ly Sova on Rakvere Teatri dramaturg ja algaja sünkroontõlk. Tema üheks kireks on reisi- ja matkakirjandus, seetõttu teab ta rohkem, kui on näinud. Kahjuks. 2012. aasta sügisel viibis ta esimest korda Ameerika mandril ja sai võimaluse kulutada ära osa dollaritest, mida ta sugulased talle aastakümnete jooksul üle Atlandi ookeani saatnud on.

Erni Kask on näitleja, kes korraldab lisaks oma põhitööle viimastel aegadel ka Rakvere Teatri alles lapsekingades seisvaid välissuhteid. Õnneks on sammud, mida nendes kingades teha plaanitakse, pikad ja teater, mis seni põhiliselt kodumaal ringi tuuritanud, andis sügisel kuus etendust Ameerikas. See ei olnud ainult Erni süü, aga Erni aitas sellele kaasa. Ja aitab veelgi.
Anne-Ly ja Erni annavad teatrijuhile Joonas Tartule aru Rakvere Teatri tuurist Ameerikas. (lk 26–27)

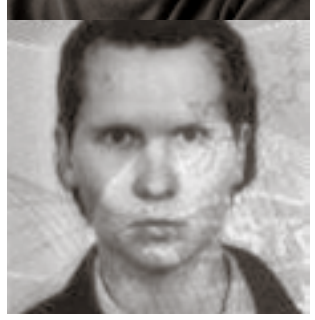

Janno Pikkat huvitub sõnadest, normidest ja mängudest. Ta teab, et suure suuga tähti närides võib sõnu süüa. Eelistab ärgata muusikaga ning minna magama tõusva päikesega. Plaanib üllatada.
Janno külvab linnades paranoiat ja selgitab selle linnaruumis mängitava rollimängu reegleid käesolevas lehenumbris lehekülgedel 18–19.

Katre Väli õpib ja õpetab semiootikat, hoolitseb semiootikatudengite eest meilt ja mujalt ja õpib neilt. Ülikooli peab ta karmiks elukooliks (vt Rauno Thomas Mossi toidublogi 6. detsembri Eesti Ekspressist). Katre leiab, et raamat on inimese parim sõber – vaikne, intelligentne ning omab kujutlusvõimet, teatrist ja kinost otsib ta samu väärtusi. Kultuuri kritiseerimist peab keeruliseks, aga samas vajalikuks.
Semiootiku Katre Väli terav analüüsiskalpell lahkab kaht värsket eesti filmi ning nende ümber põimunud sotsiaalset märkidekude. (lk 31)

Katrin Maimik on ettevõtjast kultuuriturundaja, stsenarist ja režissöör. Bakalaureusekraadi omandas Tartu Ülikoolis teatriteaduse erialal, praegu õpib Balti Filmi- ja Meediakoolis magistriõppes stsenaristikat. Ta on kirjutanud teatri- ja filmikriitikat, mõned näidendid ja lühifilmistsenaariumid. Katrin on dokfilmi „Vanad kalad" (2010) üks režissööridest ja sel talvel esilinastuvate lühifilmide „Foto" ja „Hõbepulm" stsenarist ning kaasrežissöör.
Katrin intervjueeris Mart Kivastikku, kellel ilmus sel sügisel reisi- ja kujunemisromaani žanritunnuseid miksiv teos „Vietnami retsept". (lk 35)

Kristel Liiv jälgib tähelepanelikult, jätab meelde ja mõnikord paneb kirja asju, mida unes ja ilmsi näeb. Kristel on nõus sellega, kes ütles, et muutus on universumis ainus püsiväärtus. Seisev vesi läheb haisema. Sellepärast meeldib talle ringi liikuda nii iseeneses kui ka ümbritsevas maailmas.

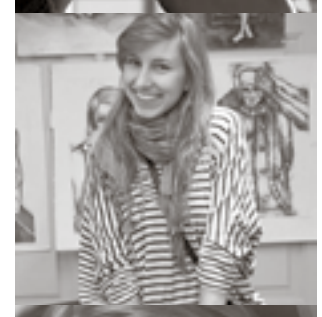

Mirjam Siim on pärit Tallinnast, kus on õppinud erinevates kunstikoolides, pärast mida avastanud mõned aastad maailma. Praeguseks hetkeks on ta jõudnud Tartu Kõrgema Kunstikooli meedia- ja reklaamikunsti osakonda, kus proovib arvutiga sõbraks saada. Pliiatseid ja pintsleid pole Mirjam siiski nurka visanud.
Kristel tõlkis ja Mirjam illustreeris käesoleva lehenumbri kirjanduskülje laotuva Julio Cortázari proosapala „Ülevõetud maja" („Casa tomada"). (lk 38–39)

Mariliis Vaks on Eesti Kunstiakadeemia magistrant, erialalt ja ametilt restauraator. Elab Tallinnas ja Tartus. Kunagi õppis Mariliis aasta Viljandis teatrikunsti visuaaltehnoloogia erialal. Sellest ajast peale meeldib talle ka teatri tagatubades kolada.
Mariliis võttis meie lavataguste jõudude intervjuude seeria raames ette sedakorda lavapoisid. (lk 22–23)

Miina Leemets õpib Tallinna Ülikoolis eesti keele ja kirjanduse õpetajaks, seega on ta natuke õpetaja ja natuke rohkem õpilane... ja natuke vist luuletaja ka.
Miina luuleridadele viskuvad pilgud kõrvallehel.

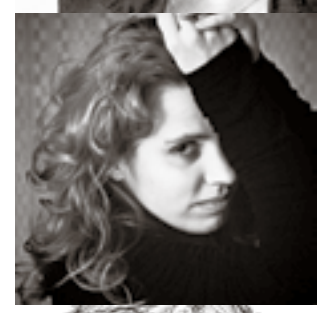

Šelda Puķīte võrdleb end tänavuse dOCUMENTA osalise Chicago kunstikriitiku ja -teadlase Lori Waxmaniga, kes sulges end pisikesse puidust ruumi, kus oli laud, tool ja arvuti, et kirjutada kriitikat kõigi tööde kohta, mida inimesed talle näidata andsid. Lori eesmärgiks oli anda nii paljudele kunstnikele kui võimalik nende loomingu kohta tagasisidet. Šelda proovib anda selle võimaluse Läti kunstile. Ta töötab igapäevaselt kunstikriitika vallas, lisaks kirjutab ta Läti Kunstiakadeemias doktoritööd postmodernistlikust kunstikeelest –sellest ka võrdlus Loriga.
„Hello! My name is Lori Waxman and I will write a review in half an hour about every Latvian artwork that you will show me. So, Peeter Talvistu already showed some works, next?" (lk 14–15)

Toom Trageli peamiseks tegevuseks on joonistamine. Siiamaani ta veel unistab, et kunagi saab ta ainult sellega tegeleda ja et keegi hakkab talle selle eest ka maksma. Seni võib tema suurimaks õnnestumiseks lugeda kodumaise rokkbändi Elephants From Neptune ihukunstnikuks kujunemist. Viimasel ajal on Toom ka narratiivist huvituma hakanud ja eelkõige sellest, kuidas pilti sõna asemel loo jutustamise juures ära kasutada saab.
Vaata ka: www.toom.planet.ee.
Toom alustab uuest aastast Müürilehe karikaturistina. Tema sulest on ka käesoleva lehe esikaas.

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Jälgi Müürilehe tegemisi
ka twitteris ja facebookis!

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee	Helena Läks	veebitoimetaja
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee	Mariliis Mõttus	muusikareporter
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee	Triin Loosaar	moereporter
Anna-Liisa Unt	linnaruumitoimetaja	annaliisa@muurileht.ee	Emilie Toomela	filmireporter
Maarja Pärtna	kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee	Madis Katz	kujundaja/fototoimetaja
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee	Pille Sepp	keeletoimetaja
Martin Oja	filmitoimetaja	martin@muurileht.ee	Renee Altrov, Kristel Sergo	fotograaf

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER

Foto: Renee Altrov

Ainult sõnad need, kus on teod, mees?!

Alustan laulusõnadega Marten Kuninga viimaselt albumilt „Janu". Paljude peas tiirlevate mõtete seast on need read ühed, mida ikka ja jälle oma ajusoppides kajamas avastan. Meile lubatakse alalõpmata midagi – lubatakse järgmise nelja aasta jooksul skandinaavialikku heaoluühiskonda, uste taga käiakse lubamas enneolematu puhastusvõimega tolmuimejat, tänavatel kimbutavad usumehed, kes lubavad aidata meil jõuda õnneni, kellegi öösse sumbunud sõnad „Ma helistan sulle"... Ometi oleme sunnitud nende lubaduste valguses tihti pettuma.

Palju võiks väärt olla ausus või otsekohesus? Kujutlegem ette valimiskampaaniat, millel puuduvad uskumatuna näivad loosungid. Kumb on hullem – kas tunnistada endale olukorra reaalsust ja jätta suured sõnad lausumata või eitada mugavusest enda ümber mähkunud tühjade sõnade võrku? Kas ei oleks kõigile parem, kui ei jagataks katteta lubadusi? Oleks vähem pettujaid ja neid, kelles pettutakse. Mulle tundub, et üldiselt peetakse ümbritsevaid inimesi endist ikka kraadi võrra rumalamateks või nõrgemateks – arvatakse, et nad ei suuda tõde kannatada, selle asemel maalitakse fiktiivseid maid ja ilmu kokku. Tõmbaksin siin võrdluse Janek Kraavi „Postmodernismi teoorias" välja toodud mõistega *infotainment* – meediat hoolega ekspluateeriv poliitika muundub järkjärgult riigivalitsemist simuleerivaks esinemiskunstiks. See ingliskeelne uudissõna tähendabki informatsiooni ja meelelahutuse vahelise erinevuse kadumist. Me elame üles haibitud maailmas, kus inimesed on depressiivsed, kuna nad on pidevalt pettunud, et asjad ei ole nii lihtsad ja head, kui räägitakse olevat. Nad on pettunud ka iseenda võimetuses täita endale antud lubadusi. Ehk peituvad õnn ja rahulolu hoopis selles, et tunnistatakse endale ümbritsevat reaalsust koos arenguruumi ja väljakutsetega, mis sellega avanevad. Üks inimene võib olla palju õnnelikum ise kokku punutud luuaga kui järelmaksuga ostetud tolmuimejaga.

Meelelahutuse asemel võiks pakkuda rohkem kultuuri – meil pole vaja riigikokku ega koju ühekordseid imemehi või supernaisi, meedias lapsgeeniusteks tituleerituid. Täiesti tavalistest normaalsetest inimesest piisab. Selleks et midagi hästi teha, ei ole vaja lubada midagi enneolematut – tuleb lihtsalt hästi teha. Maestroks ei saada ühe geniaalse teosega, vaid elutööga, ega rikkakski ratsa saada.

Mida ma pean tänasel päeval enneolematuks, on oskus rahulikult ja hästi, üksteise arvamust arvestades koos püsida. Koos püsida nii koalitsioonis ja ka laiemalt inimsuhetes – kena oleks, kui see tolmuimeja vähemalt järelmaksu lõpuni ühes tükis püsiks ja hästi imeks. Kahjuks pole ühiskond tolmuimeja – sellest ei piisa, et hästi imeb.

Mõelgem oma uue aasta lubaduste peale – ärgem lubagem ei iseendile ega kellelegi teisele pelgalt ühekordseid tühje sõnu.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Miina Leemets

LUULE

Tõdemus

Ööl ja hommikul on kummaline võim
venitada vigaseid unenägusid
pikale paksule unele
nagu roosakaid värvitriipe seintele –
mõistusest küll kaugelt mööda,
ent ikkagi kuidagi riivates ja lahates
piinlikke argiseid praktikaid.

Pärisjamaa

Mu voodi äär on lõpp
ja lõpmatus ühes.
Nii meeldib mulle mõelda
ja siit alla ma parem
vaatama ei hakka.
Liikumatult küliti
mu kõõrdi silmad
peegeldavad valet näkku:
et kivist valge sein on
hoopis üks lumine järsak
ja allpool põrand, laudis
puudest pudend sopergune maa.
Siin on vaikne ja külm
kui mõistuse kohal.

Nüüd äkki kõmiseb
lumine lagi
ja välgutab lauseid
mu kärvatand kolpa:
„Ka mina olen maastik!"
Ja muide uus siin kandis –
kõrge ja madal,
siit nurklik, sealt lame
ning sulandun salaja
su sõnaga ühte.

Kollane maja

kollane maja,
nii köitev ent tühi ja kurb
sa suved sead kokku
ma saan suga tahtmatult üheks
kollane maja,
ma kuulen su akende kildude nuttu
teritan kõrvu, see kõik on nii vaikne
ja võimatu ühes
kollane maja,
ma silmi pärani sean
kui avaned keskelt, mu kodune haud
vaid maigutad suud
ja kumised tühjast
kollane maja,
ma olen pisike laps, pea kangena kuklas
ja ikka veel kuulata püüan su sõnu
nii lõikava vaikuse taustal
ma otsin end
võõraste ja omade mälestuste kuhjast
kollane maja,
ma seisan seal kaua
võtmega tugevalt pihus,
muljumas mu sõrmi
veretriibuna mu pihus
kollane maja,
ma soovin, et ma magaks
ja ei oleks
sinuga ühte meelt ja värvi.

Eesti keel

ma olen nimisõna
lihtne kääduv ainsus
kihilisus, mitmenäolisus mu omadus
eile, täna, homme 14 käändes ma väänlen
kui meist saab tegusõna meie ilusamas pöördes

sa mu sügisese õhtu adpositsioon
on ka õpikus kirjas su definitsioon:
„sõna, mis kuulub nimisõna juurde."

Mitte päriselt

neid filme tead
kus maailm murdub ja kodu kaob
ja rahvas sureb ja süda hirmust taob

kahest ilusamast saab uus algus
kurjadele silma paistab põrguvalgus

saturni tükid julmalt ummistavad teid
me oleme nii väiksed
südamed küll on, kuid meil pole päid

ja himaalajastki üle käib üks laine
maailmamere, mitte ropsilaine
ja mina olen kuuest miljardist üks tükk
üks maalihkes, tsunamis surev naine.

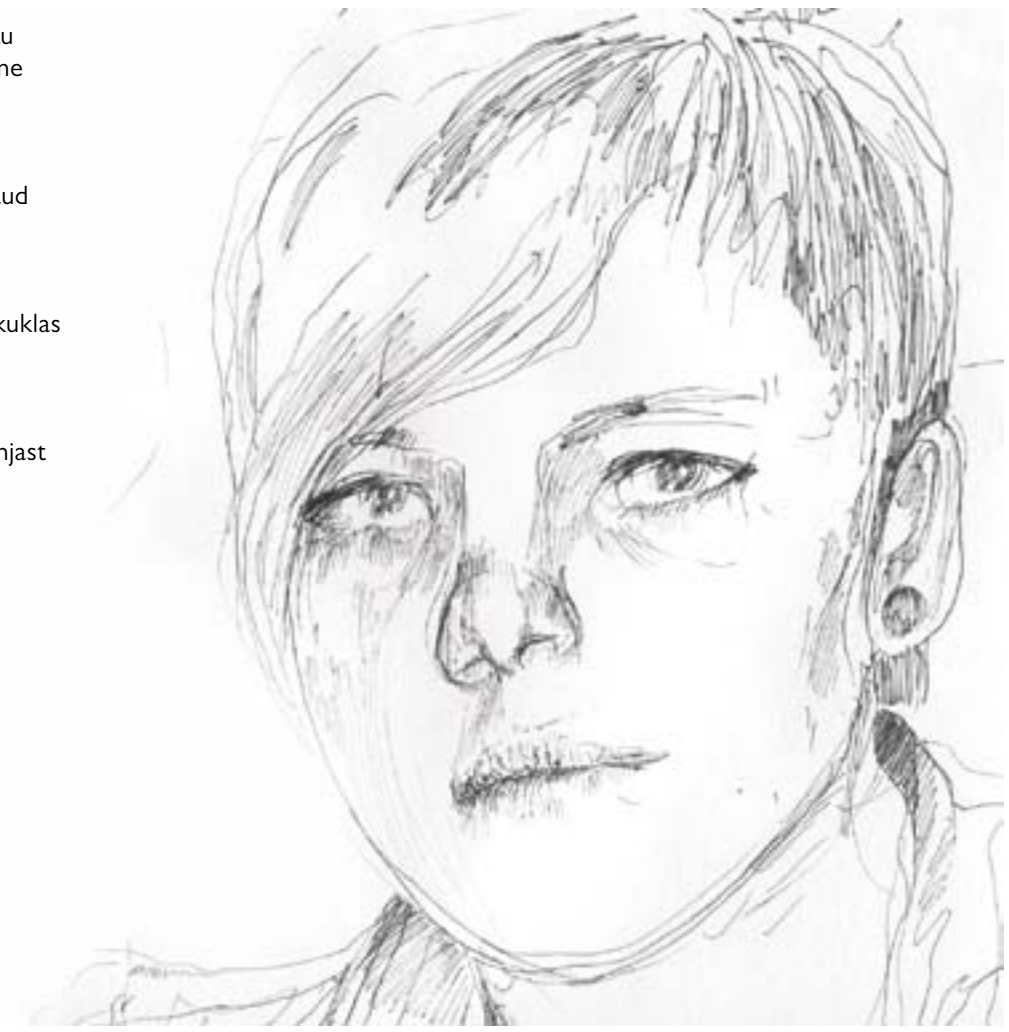

Illustratsioon: Helmi Arrak

Kauplus Reede nüüd avatud kahel korrusel.

Reede

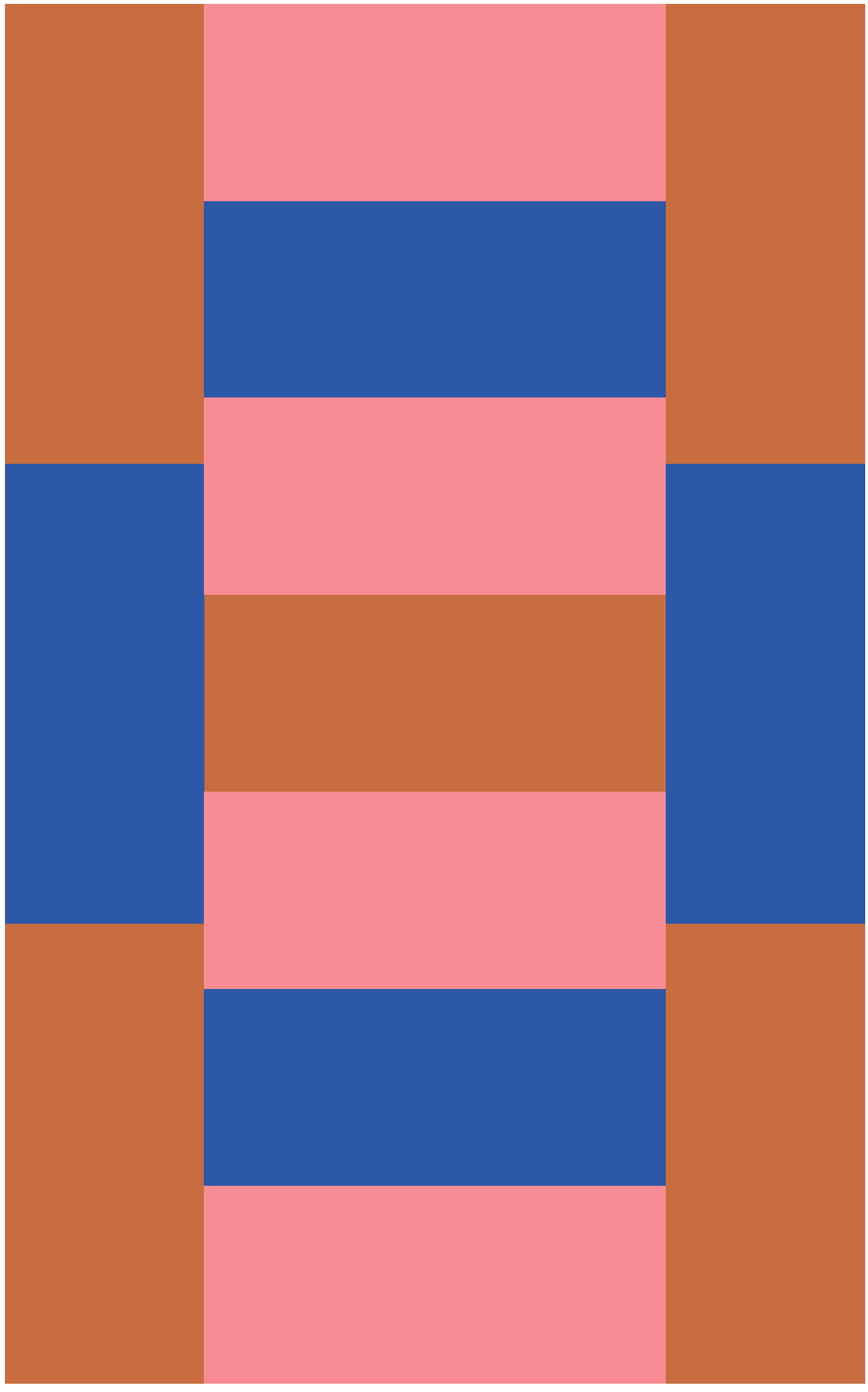

Reede

Rotermanni 5, oranž maja. www.reede.ee

NAISED JA HÕLBUSTAMINE

Margus Ott

Järgnevalt pakun ma välja mõtte, et Eesti poliitilise kultuuri halvenemise üks tegureid on olnud naiste vähene kaasatus poliitikasse ja sooline ebavõrdsus üldisemalt.

Kõigepealt natuke statistikat. World Economic Forumi aruandest soolise võrdsuse kohta selgub, et 2012. aastal asub Eesti 135 riigi seas 60. kohal, tagapool tabeli eesotsas olevatest Skandinaavia maadest, aga ka paljudest Aasia ja Aafrika riikidest ning lähinaabritestki (Läti on 15., Leedu 34. ja Venemaa vahetult Eesti ees 59. kohal). Eesti on viimase kuue aasta jooksul selles tabelis järjest langenud, ja väga kiiresti: 2006. aastal oli Eesti 29. kohal, 2008. aastal 37. kohal ja 2010. aastal 47. kohal. Poliitikas on aga naiste positsioon veelgi nõrgem, vastavas tabelis on Eesti alles 87. kohal ehk üsna tabeli allotsas (ja siin on täheldatav samasugune kiire langustendents, samade aastate kohta on Eesti positsioon vastavalt 51., 48. ja 74.).

Seega pole vähemasti soolise võrdsuse osas olukord Eestis viimastel aastatel paranenud, vaid hoopis järsult halvenenud. Ma leian, et sooline tasakaal puutub poliitilisse kultuuri kahel moel: esiteks näite või sümptomina kõikidest teistest (eba) võrdsustest ning teiseks spetsiifiliselt teatud laadi poliitilise suhtlemise ja suhtumise puudumise või nappusena.

Eesti poliitikud on seadnud sageli eeskujuks Skandinaavia maid ja mullegi tundub sealne elukorraldus sümpaatne. Aga tegelikult oleme paljudes olulistes ühiskondlikes aspektides neist järjest kaugenenud. Võrdsuse ja võrdõiguslikkuse poolest on Skandinaavia väga erinevates võrdlustes esimeste seas ja sellele pööratakse seal ka aktiivset tähelepanu. Eestis seevastu on valitsev poliitiline ideoloogia vastupidine: ühiskondlikku ebavõrdsust tulevat pigem soodustada, kuna niimoodi olevat halvemas positsioonis olijatel suurem motivatsioon „ettevõtlikum" olla (unistus „ajalehepoisist miljonäriks") ja teisest küljest loodetakse, et kui toetada paremas positsioonis olijaid (nii era- kui juriidilisi isikuid), siis pudenevat nende pidulaualt midagi ka kehvikutele. Selles suhtes on naiste ebavõrdne positsioon lihtsalt üks näide üldisest ebavõrdsuse soodustamisest või ebapiisavast mahendamisest.

Teiseks aga mõjutab naiste halvem positsioon ühiskondlikus elus üldiselt ja poliitikas spetsiifiliselt võib-olla ka otsesemalt ühiskondlikku läbikäimist ja poliitilist kultuuri, nii et need on muutunud ühekülgseks ja tasakaalustamatuks. Naised moodustavad pisut üle poole Eesti elanikkonnast, aga kui sealjuures on naisi parlamendis kõigest 20% ja ministrite seas 8% ning kui kunagi pole olnud ühtki naispeaministrit, siis võib öelda, et demokraatiaga ei ole kõik päris korras (sest pool täisealistest kodanikest on kõrgematel võimutasanditel tugevasti alaesindatud). Igal inimesel on erinev kogemustepagas ja ühiskondlik võrgustik, sealhulgas naistel naistena (kehastumisviisid, sünnitamine, imetamine). Kui see jääb rakendamata, siis see tähendab, et ühiskond jätab olulise osa omaenese aaretest ja varandustest kasutamata.

Ometi on poliitika ühiskonna hõlbustamine, ühiskondlike suhete, läbikäimiste võimaldamine, korraldamine, võimendamine, mitmekesistamine. Selles suhtes oleks isegi loomulikum, kui sugudevaheline ebavõrdsus oleks pigem vastupidine, kuna teatava atavistliku ajaloolise harjumuspärandi järgi on naised harilikult paremad hõlbustajad kui mehed. Kümnete tuhandete aastate jooksul kehasse, geenidesse, sättumustesse raiutud harjumused: mees võtab relva ja läheb üksinda jahti pidama, sellal kui naised korraldavad kogukonnaelu. Mees teeb tuhandete aastate vältel spektakulaarseid lühiajalisi jõupingutusi ja kangelastegusid. Koopereerub ainult mingi kindla eesmärgi nimel, mis on sageli hävituslik, olgu metslooma mahanottimisega või veelgi magusamalt mõne teise meestesalga vagasekstegemisega. Naised on see-eest koopereerunud loomuldasa vastastikuseks abiks laste kasvatamisel ja pikaajaliste vähem silmapaistvate jõupingutuste tegemisel, nagu taimse toidu muretsemine või ihukatete valmistamine, mida kõike on ühises rütmis kergem teha. Koopereerumine pole siin valik, vaid norm. Ja ühiskonna tegeliku ellujäämise alus luuakse just selliste vähemärgatavate ja sageli ka alahinnatud tegevustega: söögitegemine, koristamine, laste kasvatamine, riiete valmistamine. Mehed on pigem ühiskonna (sageli kulukas ja koormav) luksus, iluasi, mis torkab kaugelt silma, aga mille sisuline ja praktiline tähtsus on sageli üsna väike (niimoodi vaadates tundub Ateena meeste-demokraatia ebatõeline ja isegi parasiitlik, tuginedes naiste tegelikumatele lõimingutele ja orjade tööjõule). Naised on enamasti teinud suurema osa füüsilise töö kogumahust ning eriti just afektiivsest ja sotsiaalsest tööst või hoolest.

Muidugi ei ole inimene ammendavalt ära määratud bioloogiast – vastasel juhul ta poleks inimene – ning igaüks saab kasutada erinevaid strateegiaid teiste inimeste ja ümbrusega läbikäimisel. Võiks näiteks rääkida jäigast ja elastsest strateegiast. Jäik strateegia otsib vastandumist ja loodab omaenese jõule, millega vastasest jagu saada. Sellise strateegiaga võib võita lahinguid, ent mitte sõda, sest see on jõukulukas ja väsitab viimaks ära; see ei ole kestlik. Puhas teras on küll kõva, aga habras. Elastne strateegia otsib kontakti ja liidab oma jõu teise jõule, nii et ta ei väsi, vaid võib põhimõtteliselt lõputult efekti anda. Teras on tõeliselt tugev siis, kui temas on rauda. Jäik strateegia eraldab tegelikkusest mingid osad, tükid, keskendades neile oma tähelepanu ja jõu – ning sageli saavutabki niimoodi lühiajalist ja lokaalset edu. Aga niimoodi võib ka rängalt olukorra terviku ja pika kestuse suhtes eksida. Elastne strateegia võib olla ebatäpsem mõningate detailide analüüsil, aga ta on edukam olukorra terviku suhtes ja pikas ajamõõtmes. Iga süsteem vajab oma sidususeks mingit hulka jäikust, aga sellel on jõudu üksnes siis, kui see on põhimõtteliselt lõputult laiendatav ja pikendatav, „ühismeelne". See on sitkus, mis on paindlikkuse enese huvides. Seevastu ükski kildkondlik ja „erameelne" algatus pole kestlik ning seda käivitav jõud raugeb varem või hiljem. Kas on see juhus, et jäiga ja erameelse strateegia domineerimine käib olukorras, kus naiste roll poliitikas ja üldse ühiskondlikel juhtpositsioonidel on väga tagasihoidlik? Või on need ehk omavahel seotud?

Ma leian, et sooline tasakaal puutub poliitilisse kultuuri kahel moel: esiteks näite või sümptomina kõikidest teistest (eba)võrdsustest ning teiseks spetsiifiliselt teatud laadi poliitilise suhtlemise ja suhtumise puudumise või nappusena.

Naised moodustavad pisut üle poole Eesti elanikkonnast, aga kui sealjuures on naisi parlamendis kõigest 20% ja ministrite seas 8% ning kui kunagi pole olnud ühtki naispeaministrit, siis võib öelda, et demokraatiaga ei ole kõik päris korras

Eesti mõned mõjukad poliitikud armastavad statistikat. Aga statistikat saab teha väga erinevate asjade kohta (ja väga erineval moel) ning põhiline küsimus on just nimelt selles, milline statistika on oluline ja milline vähem oluline. Poliitika seisnebki selle üle arutlemises. Võimul olevad poliitikud toovad välja statistikat, mis näitab Eestit heas valguses. Aga on teisi väga olulisi statistikaid – ja sooline ebavõrdsus on üks neist –, mis näitavad Eestit halvas valguses (ja pealegi üha halvenevas). Selle olukorra parandamine vajab teadlikke ja koordineeritud jõupingutusi. Tegelikult polegi selle näol tegemist võrdõiguslikkuse sätestamisega, vaid pigem ajaloost päritud ja suuresti teadvustamata ebavõrdsuse kaotamise või mahendamisega. Sellega võidaks meie ühiselu (ja ka selle hõlbustamine ehk poliitika) juurde mitmekesisust, paindlikkust, kohanemisvõimet, elusust.

Kas on see juhus, et jäiga ja erameelse strateegia domineerimine käib olukorras, kus naiste roll poliitikas ja üldse ühiskondlikel juhtpositsioonidel on väga tagasihoidlik? Või on need ehk omavahel seotud?

TELLI MIND

MÜÜRILEHT

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
Soovin tellida Müürilehe 10€ eest 2013 aastaks oma postkasti (6 lehenumbrit)*

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

*Tellimus peab Müürilehe toimetusse jõudma hiljemalt 18. jaanuariks.

Dénes Farkas 55. rahvusvahelisel Veneetsia kunstibiennaalil

Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus annab teada, et 55. rahvusvahelisel Veneetsia kunstibiennaalil esindab Eestit kunstnik Dénes Farkas Adam Budaki kureeritud projektiga „Evident in Advance".

Dénes Farkas on Tallinnas elav ja töötav postkontseptualistlik fotokunstnik, kelle teoste läbivaks jooneks on alates 2000. aastate teisest poolest olnud sotsiaalsete struktuuride vaatlus ning nende peegeldamine võimalikult lakoonilisse fotot ja pildiallkirja meediumina ühendavasse kunstikeelde. Näituseprojekt „Evident in Advance" tegeleb keele tabamatuse, tõlkimise ja tõlgendamise eri aspektidega. Lisaks Dénes Farkasile osaleb projektis arhitektide ja teoreetikute rahvusvaheline meeskond, mida kureerib Washingtonis asuva Hirshhorni muuseumi ja skulptuuriaia kuraator Adam Budak, kes töötas Farkasiga 2010. aastal KUMUs toimunud fotokuu näituse „Beyond" raames.

55. rahvusvaheline kunstibiennaal on avatud publikule 1. juunist 24. novembrini 2013, biennaali peakuraator on Massimiliano Gioni. Veneetsia kunstibiennaal on vanim ning suurim rahvusvaheline kunstifoorum, Eesti osaleb oma paviljoniga Veneetsias alates 1997. aastast. Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus on Eesti ekspositsiooni ametlik esindaja Veneetsia biennaalil.

Uus stipendium noortele kunstnikele

Kunstiväljale on lisandunud uus noortele kunstnikele mõeldud stipendium, mille väljaandmist toetab Lions Club Tallinn Hansa. Eesti kunstiklassiku Adamson-Ericu järgi nime saanud stipendium loodi ühekordse ettevõtmisena 2011. aastal, kuid tänavu otsustasid korraldajad muuta toetuse iga-aastaseks.

2500 euro suurust stipendiumi saavad taotleda kõik Eesti kõrgkoolides või väljaspool Eestit kujutava kunsti, tarbekunsti ja disaini erialal magistri- või doktorikraadi omandavad Eesti kunstitudengid.

Stipendiumi taotlemiseks tuleb esitada stipendiumikomisjonile avaldus, elulookirjeldus koos isiku- ja kontaktandmetega, portfoolio ja stipendiumi kasutamise eesmärk.

Loe lisaks aadressil www.adamson-eric.ee/et/muuseumist/adamson-ericu-stipendium.

Stipendiumi taotlemiseks tuleb saata vajalikud dokumendid hiljemalt 26. aprilliks 2013 e-posti aadressile adamson-eric@ekm.ee.

EKA graafilise disaini tudengid võitsid Design Management Europe'i peavõidu

Eelmises Müürilehes tutvustasime EKA graafilise disaini tudengite veetavat uuendusprotsessi Tallinna Transpordiameti kommunikatsiooni ja teenuse parandamiseks. Hiljuti kuulutati projekt Design Management Europe'i peavõidu väärilisiks, mis oli ühtlasi Eesti esimene tunnustatud auhinnavõit avaliku sektori kategoorias.

2012. aasta Design Management Europe'i auhinnad anti välja 15. novembril Paredese kultuurikeskuses Portugalis. Kokku anti välja kuus peaauhinda erineva suurusega firmade ja mittetulunduse ja avaliku sektori kategoorias ning esmakordselt ka parima plakati eest. Eriauhindu oli kolm, keskmise suurusega firmade kategoorias eriauhinna ehk äramärgitud töö väärilist ei leitud, see-eest anti avaliku sektori ja mittetulunduse kategoorias välja kaks peaauhinda.

DME auhinda hakati regulaarselt välja andma 2007. aastal ja seda võib pidada üheks disainimaailma Oscariks. EKA tudengid pole aga esimesed eestlased, kes konkursil osalevad. Eriauhinnaga on eelnevatel aastatel tihedast konkurentsist välja tulnud Aquator, Thulema, kohvik Supelsaksad ja Velvet Creative Allience.

IN MEMORIAM ARNE OTTER

Margus Kiis

20. novembril 2012, just siis, kui sellist isiksust kõige rohkem vaja hakkas minema, kaotas Eestimaa ühe oma silmapaistvaima poja, ühe originaalseima ja nonkonformistlikuma mõtleja ja eriti just tegutseja, ühe-mehe-protestimise klassiku, sõna otseses mõttes suurima mässaja – Arne Otteri. Ta oli vaid 39-aastane, kuid tal oli selja taga peaaegu 20 aastat tuntust ja aktsioone.

Otter oli tõesti suur – üle kahe meetri pikk, aga mitte palju vähem laiem, igal pool silmatorkava välimusega tegelane. Kuid ta ei lootnud kunagi oma füsiognoomiale. Tema moto oli tegutseda, tegutseda, tegutseda. Et võidelda õigluse ja õiguse eest oma meetoditega.

Esimest korda nägin Otterit 1993. aastal, kui vaatasin pisikese tudengihakatisena hirmuga kahte suurt poissi – Erkki Bahovskit ja Otterit – Tähe füüsikahoones, D-tiiva teisel korrusel, kus pesitses ajaloo-osakond, stendi ees tähtsalt seletamas ja arutamas. Oi, kui suured nad olid. Tervelt 20-aastased! Minu mäletamist mööda ka Marek Laane, praegu tuntud tõlkija, oli nendega ühes kambas. Huvitav, hiljem olen paberitest teada saanud, et samal ajal õppisid ülikoolis ka näiteks tulevane filmiäss Ilmar Raag ja Euroopa parlamendisaadik Ivari Padar, kuid nende kujusid mul küll mälusse ei löö. Aga Otteri ning ta sõprade omad küll.

Otter oli aktiivne (tudengi)poliitik. Tol ajal olid ülikooli edustuse valimised nagu päris. Olid nimekirjad, valimisühendused, millest krooniliselt edukaim oli Vaikiv Enamus. Otter oli väga asjalik, tema iseloomulik, natuke hirmutav naeratus rippus igal pool. Edustuses oligi tal korraga kolm sekretärikohta. Eesti Üliõpilaskondade Liidu juhatusest saadeti Otter lirimaale keelekursustele, et ta jalust ära saada. Pärast katseaega sulgusid Otteri ees nii Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS) kui ka korporatsiooni Rotalia uksed. Pikka aega nimetas ta oma organisatsiooniks Paremtsentristlikku Noorteühendust. Uuel sajandil sai temast veendunud vasakpoolne.

Suures poliitikas käis ta läbi Isamaaliidu, Koonderakonna, Maarahva Ühenduse jt praeguseks kadunud erakonnad. Küllap aga polnud tavaparteide distsipliin tema jaoks ja ta jätkas pigem üksiku sõdurina, kasutades omapäraseid poliitilise võitluse viise. 1990ndate keskel passis ta kuu aega Toompeal kolmnurgas, mille moodustasid riigikogu istungisaali, puhveti ja meeste WC uks. Läheneval poliitikul pani Otter oma suure koguga tee kinni ja veenis teda õppemaksu mitte kehtestama. Toonane välisministeeriumi kantsler **Indrek Tarand** (EÜS) ei lubanud teda oma peaministrist isa **Andrese** vastuvõtule. Kolm turvameest olid valmis Otterit kas või vägisi ukse taha jätma.

Tema apoteoos oli muidugi Bussimäss – Bussi Riot – 15. jaanuaril 1997, kus võideldi tudengite sõidusoodustuste eest. Peale miitingut Tartu Raekoja platsil, kus esines hädise kõnega toonane linnapea Tõnis Lukas, sammus meeletu rahvahulk autosid teelt lükates vanasse bussijaama, kus läks isegi kähmluseks politseiga ja kõigutati ühte PAZ-bussi, kus olid inimesed sees. Siis marssisime, Otter kõige ees, rõõmsalt mööda sõiduteed Riia mäest üles, tegime ringi ümber EPA hoone ja siis alla tagasi. Siis vist hajuti laiali.

Villu Päärt ja Alo Lõhmus kirjutasid Postimehesse sellest järgmiseks päevaks artikli „Meeleavaldus muutus märatsemiseks", kust ma tooksin välja mõned tsitaadid: „Loosungite alla „Mehed, andke poolik tagasi!", „Eesti riik kasvatab jäneseid", „Teeme kukest vähisuppi!", „Ära löö last bussipiletiga" ja „Ega ma Kristjan Jaak ei ole!" oli eile pärastlõunaks Raekoja platsile koondunud kaks-kolm tuhat inimest, neist vaevalt kolmandik üliõpilased."; „Raekoja platsilt bussijaama liikuvad protestijad sulgesid liikluse Vabaduse puiesteel. Suure ummiku põhjustas „Poolikut! Poolikut!" karjuv rahvamass Turu-Riia ristis ning suundus sealt pärast mõneminutilist seisakut edasi maabussijaama."; „Esimesena avaldus õppurite protest Tartu-Kärnise väikese PAZ-bussi vastu. Bussi kõigutati ning selle tolmustele akendele soditi „pool" ja „50%""; „Valju heakskiiduga tervitati bussi katusele roninud noormeest. Järgmisena sattusid kõigutajate haardesse AS Sebe Tallinna suunduv buss ning Tarbuse Võru buss. Kaugemalt avasid protestijad lumepallitule Võru bussi ning bussijaama dispetšeriruumi suurte klaasakende suunas."; „Võru bussil lõhkusid protestijad tagalaternad. Selle peale võttis politsei kinni esimesed meeleavaldajad. Rahvahulk, nähes oma kaaslasi politsei haardes, skandeeris: „Ära löö last! Ära löö last!""; „Politseikonstaabel Ivar Dubolazov ütles Postimehele, et noorte meeleavaldust olid bussijaama jälgima ja piirama kutsutud kõik Tartu politsei vabad jõud, aitasid ka Tartu turvafirmad."; „Tartu maabussijaama dispetšer ütles Postimehele, et alates 15.00 kuni 15.22 ei väljunud Tartu bussijaamast ükski buss. Linnaliinibusside liikluses oli häireid tunni jooksul."

Politseiprefekt **Raivo Palu** nimetas meeleavaldust „väga tõsiseks riiklikuks kuriteoks". Otter käis kohvil kaitsepolitseis. Aga tundus, et midagi hirmsamat temaga ei juhtunud. Vastupidi, ta oli kandidaat aasta kõige lastesõbralikuma poliitiku tiitlile. Selle võitis siiski Raivo Järvi, samuti manalamees nüüd.

Otterile küll ennustati edu poliitikas, kuid temasugune originaator seda muidugi ei saavutanud. Ta torkas endiselt silma erinevate aktsioonidega. Bussid jäid talle ette ka uuel sajandil. Pikalt võitles ta (lõpuks ikkagi praktiliselt monopoliks saanud) bussifirma Sebe vastu. 2003. aasta 12. oktoobril tungis Otter bussifirmade Sebe ja Mootorreisid suuromaniku Hugo Osula koduaeda plakatitega „Hugo, kuhu Mootor jäi?" ja „Liiga jõukalt elame!", aiast lahkudes lõhkus Otter värava automaatika ja ühe väravaposti.

2004. aastal külastas ta toona kuuma *reality*-sarja „Baar", kus ta andis tulevasele reformierakondlasest ärimehele Paavole „vasakpoolse käe". Osales ka Postimehe reklaamikampaanias jõmmina, kes tormab homodelt paraadi kohta teada saades välja punase lipuga (millegipärast ei kasutatud videos Arne jõmisevat häält). Arne Otter mängis kõrvalosa filmis „Nimed marmortahvlil" ja sarimõrvarit Veiko Õunpuu filmis „Püha Tõnu kiusamine".

Viimati rääkisin Otteriga 2007. aasta maikuus vanas Genialistide Klubis. Just olid olnud aprillirahutused ja nii ma tuletasin meelde, et eelmise kõva mässu korraldas ju tema, 10 aastat varem.

Julgeid mehi, kes avalikke demonstratsioone oskaksid korraldada, oleks praegusel ajal tegelikult väga vaja. Kahju, et Arne Otter enam meid aidata ei saa.

INTERVJUU: DIIV

Küsis Mariliis Mõttus

6. novembril andis Riias Palladiumis energiast ülevoolava kontserdi New Yorgi *indie*-nelik DIIV. Üsnagi mitteglamuurses *backstage*'is võtsid mu vastu bändi ninamees Zachary Cole Smith, kitarrist Andrew Bailey, trummar Colby Hewitt ja end diivanile pikutama visanud bassist Devin Ruben Perez.

Maailmas on praegu tuhandeid kitarri-rokkbände, kes kõik üritavad kuskile jõuda. Kuidas te enda arvates nii kõrgele olete lennanud?
Zachary Cole Smith: Ma ei tea. Minu arust neid kitarri-rokkbände nüüd nii palju ka pole. Tundub, et poleks nagu ühtegi.

Aga taolist unenäopopi asja, nagu teie ajate, on ju küll. Mille poolest te erinete?
Z.C.S.: Ma arvan, et me oleme *live*'is huvitavamad ja meie lood on lihtsamad. Paljud bändid kõlavad nagu 80ndate muusika. Me segame väga palju erinevaid asju. Nii et see kõlab nagu unenäopopp, aga tegelikult see pole seda.
Andrew Bailey: Meie lood on *live*'is üsna teistsugused.
Z.C.S.: Et saada inimeste tähelepanu, pidime me tegema lühikese ja sisutiheda popalbumi, nii et kontsertidel saame me oma muusikat väga erinevates suundades arendada.

Mis lugu peitub albumi pealkirja „Oshin" taga?
Z.C.S.: Albumi *booklet* annab sellest tegelikult aimu. Ühesõnaga on „Oshin" ühe väikse tüdruku kirjutatud luuletus ja kuna ta õigekiri ei olnud just kõige parem, siis ongi luuletuse pealkiri mitte „Ocean", vaid „Oshin". See jäi mulle kuidagi väga külge ja üleüldse on tegemist väga hea luuletusega.

Teie bändiga seoses käib pidevalt jutt veetemaatikast. Alates teie tähemärkidest ning lõpetades „Oshiniga". Kas võime näiteks vaadelda Druuni-nimelist lugu hoopiski *drown*'ina?
Z.C.S.: Tegelikult oli „Druun" üsna suvaline pealkiri, mis oli alguses hoopiski „Drone" (sumin – *M.M.*). Plaadil on kaks sellenimelist lugu, milles on mõlemas üks noot, mis siis niiöelda sumiseb läbi kogu loo. Mu eesmärk ei olnud panna plaadile kõiki neid valesti kirjutatud sõnu. Tundub nagu see oleks meie bändile omane, aga see oli rohkem nagu...
A.B.: Õnnetus.
Z.C.S.: Jah. Samamoodi nagu me panime oma bändi nimeks Dive ja siis kaevati meid kohtusse.

Teid kaevati kohtusse?
Z.C.S.: Ei. (Kõik naeravad.) Me muutsime selle tegelikult ära. Siis leidsime me veel selle eespool mainitud luuletuse. Nimede panemisega on tegelikult ka see, et kui ma oma arvutis lugu hakkan salvestama, pean ma looma uue faili ja sellele enne nime panema, kui lugu olemaski on. Nii ongi osadele lauludele juhtunud taolised ajutised nimed.

Olete kasutanud oma albumikujunduses Ameerika põlisrahvaste sümboleid ja Henry Moore'i skulptuuri. Mis värk nendega on?
Z.C.S.: Jaa. Need sümbolid on pärit tegelikult inuittide kultuuritraditsioonist. Ühte neist kasutasin ma Geisti-nimelise singli kujunduses ja tahtsin sama teemaga jätkata ka kauamängival. Mulle väga meeldis see kunst. Henry Moore'iga seoses oli mul aga üks üsna veider juhtum. Nimelt meeldis mulle väga tema skulptuur „Inimene", mida ma albumikujunduses kasutada tahtsin. Samal ajal sain ma tuttavaks ühe inglise trummariga, kes tutvustas end Henryna ning tuli välja, et Henry Moore on ta vanaisa. Tal on Henry Moore'i autoriõiguste üle kontroll ning õnneks ei saa mind seetõttu antud kujutise kasutamise eest kohtusse kaevata. Minu jaoks on need sümbolid, mida ma kujunduses kasutan, väga iseseisvad ja veidrad.

Teie tuurigraafik on sel aastal üsna intensiivne olnud. Olete soojendanud Wild Nothingut, mänginud mitmetel festivalidel ja nüüd veel Euroopa tuur. Kas teil kogu sellest tuurivärgist tüdimust ei teki? Uue muusika kirjutamiseks ka aega jääb?
A.B.: Tekitab ikka tüdimust küll ja muusika kirjutamiseks aega ei jää.
Z.C.S.: Näiteks mängisime me eile õhtul Helsingis, olime öö läbi üleval ja pidutsesime oma sõpradega. Pidime hommikul kell 9 üles ärkama ning siis tuli välja, et meie lend on tühistatud, nii et veetsime viis tundi lennujaamas. Seejärel lendasime Riiga ning tulime otse Palladiumi. Aega pole lihtsalt kunagi. See on ikkagi üsna väsitav, aga samas...
A.B.: Samas on see ka päris hea töö. Parem kui mõni teine. Ma oleksin pigem tuuril kui kodus.
Z.C.S.: Ma oleksin pigem kodus kui tuuril, aga pigem tuuril, kui teeksin tavalist tööd.

Lugesin, et annate järgmise aasta alguses EP välja.
Z.C.S.: Jah. See on meil mõttes. Kavatseme lindistada hulga materjali, paneme selle kokku ja vaatame, mis edasi saab. Meil on umbes 25–30 lihvimata demo, millest mõningaid on plaanis kasutada ja mõningaid mitte. Jaanuaris ja veebruaris me tuuril ei ole ning märtsis on aega lindistada.

Olete varasemates intervjuudes maininud väga palju vanemaid bände, kes teid inspireerinud on. Näiteks Nirvana ja My Bloody Valentine. Keda te uuemate artistide hulgast kuulate?
Z.C.S.: Meile meeldib väga San Francisco bänd Weekend, kes mind isiklikult inspireerinud on. Ja eile käisime just Tinariweni *live*'il. Ka nemad on meie kauamängivale inspiratsiooniks olnud.

Kust nad pärit on?
Z.C.S.: Malilt.
Colby Hewitt: See bänd on kokku pandud põgenikelaagris.
Z.C.S.: Nende taustalugu on jah üsna hull.
Devin Ruben Perez: Ariel Pinki uus album on väga hea.
Z.C.S.: Jaa, meile meeldib Ariel Pinki uus album.

Mida te Tame Impala uuest kauamängivast arvate?
Z.C.S.: Ma arvan, et see on üsna igav.
D.R.P.: See on normaalne. Pigem ülehinnatud.
Z.C.S.: Üks meie lemmikumaid uusi bände on Unknown Mortal Orchestra. Nad teevad psühhedeelset rokki ja on oma olekult üsna jalgadega maapeal. Nende saund on kõlalt varajase Pink Floydi moodi.

Mida te teeksite siis, kui te DIIVis ei oleks?
D.R.P.: Ma töötaksin ilmselt endiselt videolaenutuses.
A.B.: Ma oleksin endiselt koerajalutaja.
Z.C.S.: Ilmselt me pidutseksime.

Foto: Mārtiņš Otto

UUS EESTI BIIT

MUUSIKA

Foto: Walter Anzalone

Ago Niglas

Räägi lühidalt, kes on Ago Niglas?
Olen Ago, muusikapedagoogika tudeng Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiast. Mind on mõjutanud väga paljud erinevad muusikastiilid. Võin mängida ennastunustavalt kaerajaani, joriseda koos sõpradega kõige ropumaid lorilaule, nautida intiimseid džässiharmooniaid, olla transis klubi- ja *house*-muusikast, kuulata südantlõhestavaid Bartóki viiulikontserte või laulda kooris pühaliku rahuga Arvo Pärdi „Magnificati". Armastan mitmekesisust, ka eraelus.

Millise loo peale sa ütlesid, et „vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha"?
Rob Dougan – „Clubbed to Death". „The Matrixi" *soundtrack* meeldis mulle väga. Küll aga läks veel aastaid aega, enne kui ise produtseerima hakkasin.

Kas EMTA muusikapedagoogika eriala on mingil määral seotud ka tänapäevase elektroonilise muusikaga? Kas tulevikus võime oma laste õppekavadest leida sissejuhatuse *house*'i või *dubstep*'i ajalukku? Või kas see oleks üldse muusika baasõppes oluline?
Väga vähe. Ühes aines nimetusega muusikatehnoloogilised õppemeetodid õpitakse tundma helitehnikat ning salvestamise ja noodistamise programme. Muusika baasõppes pean oluliseks musikaalsuse arendamist. Kindlasti tuleb koolimuusika õpikutesse tulevikus ka kaasaegse elektroonilise muusika ajalugu. *House*'i ja *dubstep*'i ajalooga hakkasin end just käesolevast küsimusest ajendatuna kurssi viima.

Mulle on jäänud alati mulje, et päris folgiringkonna inimestel on kombeks mitte väga aktsepteerida muud muusikat. Kuidas suhtuvad sinu endised kaaslased sinu toodetud üsna jõulisse klubimuusikasse?
Ma pole veel folgimaailmast end päris lahti rebinud, lihtsalt raskuspunkt on nihkunud. Sõbrad suhtuvad mu uude muusikasse neutraalselt. Klubimuusika koha pealt tagasisidet eriti ei saa, küll aga meeldivad neile mu lõbusad laulukesed.

Sinu vokaaliga lugusid kuulates leidsin ennast mõttelt, et Ago Niglas „Eesti laulule" ja miks mitte Eurovisionil e. Kas oleksid nõus sellise väljakutse vastu võtma?
Selline mõte kunagi isegi oli. Põhi oli valmis tehtud, sõnad ja esitaja puudusid. Enda vokaalseid võimeid ma *live*'is heaks ei pea. Meeldib rohkem kulisside taga toimetada.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
Mu jaoks on asendamatud sülearvuti ning Propellerheadi programm Reason, millega kõik oma lood teinud olen.

Kui sul oleks võimalus koostööd teha ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Tahaks teha koostööd mõne produtseerija või lauljaga, kellega oleks (peale muusika) mõnus ka inimlikul tasandil ühel lainepikkusel võnkuda.

Kuidas hindad hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?
Nopin oma lemmikpalu välja siit ja sealt, konkreetseid artiste peale HU? ja Chalice'i eriti nimetada ei oska. Nende palade sõnad ja produktsioon on minu meelest väga head. Kuulan R2 saateid „Tallinn-Express", „Vibratsioon" ja „Eesti Pops" – enamik seal kõlavast muusikast on sümpaatne.

Küsis: Madis Nestor

Pane kõrv peale: soundcloud.com/agoniglas

FAUN RACKET – MÜÜTILINE OLEVUS BASSIMUUSIKA-RINDELT

Küsis Mariliis Mõttus

Paranoiline saund, dramaatiline vokaal ja müstilisus on vaid väike osa sellest, mida kujutab endast Andres Lõo ja Talis Paide uus ühine kollektiiv. Saage tuttavaks – Faun Racket.

Andres Lõo ja Talis Paide bänditaust on muljetavaldav – Lõo kui Luarvik Luarviku endine trummar, üks Opium Flirti kolmest peast ning samal ajal ka sooloartist ja filmimuusik, Paide kui Kosmosepealinna alustala ning elektroonilistel džässiradadel seikleva State of Zoe üks liikmetest. Ometigi sündis meeste ideede sümbioosina sellel sügisel veel Faun Racket. Istusime maha ning rääkisime bändiga minevikust, olevikust ja tulevikust.

Talis on teinud videod Opium Flirti loole „Ratatouille" ja Andrese loole „Ma tean". Kuidas sai aga alguse teie muusikaline koostöö?
Andres Lõo: Ma arvan, et umbes sealt see algaski. Ühest küljest läbi Opium Flirti. Tollel ajal nagu lihtsalt...
Talis Paide: (lõpetab Andrese lause) Kuulasime üksteise lugusid üle ning kogu aeg oli midagi öelda, mis võiks niiviisi olla või mida teistmoodi teha.
A.L.: See teema oli üleval jah. Mina tegin paralleelselt mingeid sooloasju. Kronoloogiliselt ei oska isegi paika panna. Võiks öelda, et praeguseks on Faun Racket selline produtsentide tiim. Talis on olnud kogu aeg produtseerimisest huvitatud, aga see muusika, mida mina ja Ervin (Trofimov – *M.M.*) tol ajal Opium Flirtina tegime, see huvi oli rohkem puhtalt muusikaalne. Talisega me varem koostööd teinud ei ole.

Sihite ikka sinnapoole, et Faun Racketi puhul oleks tegemist pikaajalise koostööga?
T.P.: Meil on sajaprotsendiline arvamus, et see bänd peab püsima. Oleme mõlemad natuke hajevil inimesed, et üks teeb ühte ja teine teeb teist, aga see on üks punkt, kus me mõlemad kokku saime ja mõtlesime, et teeks asja korralikult. Meil on Faun Racketi suhtes väga kindel ettekujutus ja kontsept.
A.L.: Selles mõttes ei ole tegemist projekti, vaid bändiga.

Millist muusikat Faun Racket teeb?
A.L.: Kõige lihtsam on öelda bassimuusikat. Kuigi selle termini alla mahub asju *reggae*'st ja *reggaeton*'ist kuni *dubstep*'ini ning sinna vahele veel *drum and bass* või siis Detroiti elektro-*funk*. See kõik on bassimuusika. Või siis Chicago *juke*, mis on praegu päris kuum sõna. Siinkohal meenub mulle alati ansambel Pan Sonicu poolnaljatlev ütlus, et ka nende käest küsiti, mida nende muusika endast kujutab. Tegemist on soome minimalistliku *techno* ja eksperimentaalse elektroonilise muusika duoga. Nad ütlesid selle peale, et *horsemeat rockabilly* – sel lihtsal põhjusel, et neile mõlemale meeldib hobuseliha ja *rockabilly*. Meile meeldib bassimuusika, aga tegelikult on see bassimuusika tugevalt süntesaatorite ning dramaatiliste tekstide ja vokaalidega tembitud. Lühidalt on selle jaoks olemas kaks sõna – Faun Racket.

Siit küsimus, kas Faun Racketi nimel on ka mingi sügavam tähendus?
A.L.: Sel nimel on põhiliselt hea kõlaline löök. Kui süveneda, siis võib muidugi mingi allteksti välja kerida, aga samas ma usun, et iga bändi puhul hakkab nimi kuidagi oma elu elama, ja loodan, et ka see nimi...Või noh. Ma olen täiesti kindel, et ka see nimi hakkab seda tegema. Algset tähendust sel tegelikult ei ole. See tähendus sünnib ikkagi tervikuna koos selle muusika, meie oleku, sõnade, selle intervjuu abil. See sünnib kuulaja peas.
T.P.: Ma arvan, et Faun Racket on nimi, mis meie muusikat väga hästi iseloomustab. See salapära või müstifitseeritud seisund on alati olemas. Me ei tahtnud panna nime, mis oleks väga otsekoheselt arusaadav, mis oleks väga sirgjooneline. Noh, et nagu ansambel Rakett – mehed, kes kogu aeg ringi sõidavad ja rokivad. See ei ole üldse see teema. Ma arvan, et fauni kujund on just täpselt see, mis seda müstilisust iseloomustab.
A.L.: Reket teiselt poolt oma äkilisusega.

Teil on mõlemal korraga käsil erinevad projektid. Mõtlete te muusikat luues, millisele bändile te seda parasjagu kirjutate?
T.P.: Kõigepealt peaks paika panema, miks on üldse selline olukord, et Eestis on hästi palju väga andekaid muusikuid, aga kõik tegelevad saja bändiga. See ongi täpselt seetõttu, et Eestis on nii vähe publikut, et kui sa ühte bändi teed, siis oled sa poole aastaga võimeline läbi käima kõik kontserdikohad, tegema ära kõik ägedad keikad ja siis on su sihtgrupp sind juba ära näinud. Nii et selleks, et sa pakuksid oma publikule kogu aeg midagi uut, pead sa jube kiirelt tegutsema. Eestis ei tehta mingeid suuri kontsertturneesid – *à la*, et sõidad mööda Euroopat ringi. Eesti muusikal on tihti ka raske väljapoole jõuda, mistõttu ongi selline seis, et ühel muusikul on miljon asja, mida ta teeb, ja lõpuks ühega siis võib-olla juhtub midagi või ei juhtu. Minu projektidega on konkreetselt nii, et näiteks Kosmosepealinn esitab ainult minu enda kirjutatud materjale. Võtan appi teised muusikud, annan neile materjali ette ja teeme asja ära. Sellist muusikat on lihtsalt raske üksinda esitada. State of Zoe puhul võeti mind alguses sinna lihtsalt sessioonimuusikuna. Mõne aja möödudes hakkasin ka ise lugusid tegema. Andresega oleme me ainult kahekesi. Kahekesi on tunduvalt lihtsam bändi teha ja hallata.
A.L.: Selline varikontseptsioonide või erinevate identiteetide jagamine muusikute puhul on üsna tavaline. Kui võtta näiteks Dopplereffekt või Drexciya, kellele ma olen viimasel paaril aastal tahtlikult või tahtmatult päris palju viidanud. Minu jaoks on sealt kaugemalt ka bassimuusika või elektro-*funk*'i juurde tagasitulek päris oluline teema ehk siis kindla elektroonilise biidi peale ehitatud muusika, millest ma suhteliselt pikalt eemal olen olnud. Võib-olla kümme aastat. Olen lähenenud läbi Luarvik Luarviku ja teiste bändide rohkem improvisatsiooniliselt. Rännanud teistel muusikalistel maadel. Dopplereffekti juurde tagasi tulles, siis nendel tüüpidel on omakorda ligi kümmekond erinevat *alias*'t. Sama tuntud on erinevate varjunimede poolest Aphex Twini Richard D. James, kellel on kindlasti kümme-viisteist erinevat nime ja kõik need on stiililt omajagu erinevad. Mõned neist on tahtlikult jälgede segamiseks mõeldud. Faun Racketi puhul on sellel täiesti konkreetne, praktiline eesmärk. Ma arvan küll, et meie kahe sümbioos on ikkagi ainult Faun Racket. Loomulikult tekib vahepeal asju, mida veel võiks teha ja mis tegelikult ei sobiks enam Faun Racketi raamesse, mille jaoks ei ole aga aega ega ka tingimata mingit erilist vajadust suurt energiat alla panna. Sooloprojektis on pigem võimalik eksperimenteerida ja teha sellist köögipoolt omaette, ilma et oleks ekstra surve seda levitada ja leida ressursse, et see muusika ka inimesteni jõuaks. Pluss muidugi filmimuusika, mis on omakorda väga inspireeriv ja vaheldusrikas muusikaline seiklus.
T.P.: Samas ma mõtlen, et see sümbioos ongi hea, kuna meil on väga erinevad *background*'id. Andres on käinud läbi progeroki ja improvisatoorse muusika, mina aga džässi, *funk*'i, *new-soul*'i ja sündiproge. Arvan, et võib-olla ongi elektrooniline osa lõpuks see, kus meil mõlemal on täpselt ühesugune arusaamine, missugune see muusika olema peab. See on hea, et meil mõlemal on väga erinevaid mõjutusi olnud.
A.L.: Kokku on sündinud justnagu uus eluvorm. Faun Racket on selles mõttes kordumatu, et me ei kavatse nüüd täpselt avalikustada, kus ja mis loos algab või lõpeb ühe või teise käekiri. Kui ma laulan, siis seal võib ilmselgelt öelda, et Andres laulab, et see vist ei ole Talis, aga kõik muu on Faun Racket. Jah. Nagu uus elusolend või müütiline olevus popmuusikamaastikul.

Lugesin, et osa sellest muusikast, mida Faun Racket teeb, on valminud sellel perioodil, kui Andres New Yorgis oli. Üks lugu kannab pealkirja „I Am New York" ja olete ka ise maininud, et teie muusika kujutab endast linnafauna häält. Kõlab nagu oleks siin tegemist kõva metropoli inspiratsiooniga.
A.L.: Mitte ainult metropol. Tähendab, sedasorti muusika on kindlasti linnakultuuri ilming. Me oleme mõlemad linnas sündinud, me oleme linnakultuuri lapsed. Nii et see väljund, see saund – selle kohta võiks tõesti öelda linnafauna hääled. Ma ei kujutaks ette, et see sünnib kuskil Lõuna-Eesti kuppelmaastikul.
T.P.: Seal tulevad hoopis teised helistikud. Hoopis teine saund.
A.L.: Samas on sellel ka rahvusvaheline dimensioon, see võiks kõlada ükskõik kus maailmas. See ei ole tingimata omaette eesmärk, aga kukub lihtsalt niimoodi välja. Erinevate linnade mõju, vähemalt minu muusikas, on kindlasti juba üle kümne aasta väga olulisel kohal olnud. Ma olen päris mitmetes kohtades elanud ja need mõjud on kõik ka muusikasse kandunud. Näiteks praeguse teise sooloalbumi „Love Bomb Letteri" pool materjali sai loodud mõned aastad tagasi Lissabonis. Hiljem olen ma nendega edasi töötanud. Aga New York on mõjutanud tugevalt vähemalt ühe loo sündi. See oligi tegelikult esimene lugu, mis mul New Yorki sõites sündis. (Talise poole pöördudes) Kuidas sul linnadega on?
T.P.: Iga keskkond, kus sa elad, mõjutab sind. Linn iseenesest oma hektilisuse ja närvilisusega mõjutab sind alati ühtpidi tundma – su stressitase on kõrgem ja see looming, mida sa teed, on erinev. Paar aastat tagasi linnast pikemat aega eemal olles hakkasin hoopis modaalharmoonial ja pentatoonikal põhinevat soul-džässilikku veidrust kirjutama – sellist rahulikku ja sisekaemuslikku muusikat. Mulle tundub, et Faun Racketi muusikas saab see stress ja närvilisus, mida linn tekitab, hoopis teistsuguse väljundi.
A.L.: See saab pöördelise väljundi. Imelikul kombel, kui sa oled linnas, siis püüad sa ju leida mingit väljapääsu sellest linnalikust stressist, mingist madalseisust või siis väga mürasest survest, ja väljundiks on tihtipeale mitte samavõrd mürane, sama jõuline muusika, vaid hoopis mingi muusikaline pelgupaik. Ma ise kirjeldan enda jaoks kõige paremat sorti muusikat kui mingit täiesti reaalselt eksisteerivat maailma või kohta. Parimad lood, mida ma tihti üle ja üle kuulan – need on nagu mingi koht, kuhu ma lähen. Neil on peaaegu et oma lõhn, oma füüsilised parameetrid.

Tegelete te praegu ka muusikavideoga?
T.P.: Läheneme asjale kontseptuaalselt – tõsi küll, on palju muusikuid, kes ütlevad, et „aii, meil on nii äge bänd, meil on kontseptsioon, siis me teeme plaadi ja video ja plaadil on kujutatud suur kuu ja siis oleme me kõik seal taustal ja meil on kõigil nii ägedad mõtted", aga vähe on neid bände, kes sellist asja tegelikult teha suudavad. Eestis on näiteks Metsatöll, kellel see olek olemas on. Kõik see jõud ühtses paketis. Nii et kui meil on tunne, et mingi konkreetse looga sobivad mingi konkreetne visuaal ja *story*, siis me selle ka ära teeme, aga me ei tahaks kindlasti kiirustada ja hoiame pigem kvaliteeti kõrgel, kui hakkame kvantiteediga lööma. Samuti proovime oma identiteeti kompaktse ja minimalistlikuna hoida ning see peaks kajastuma nii meie muusikas, laividel, videos kui ka visuaalis. Me ei taha olla absoluutselt igal pool esikaanel, et me oleme nüüd need maailma kõige ägedamad mehed. See ei ole üldse meie eesmärk.
A.L.: Me töötame selle kallal, aga see peaks välja nägema, nagu see oleks lihtsalt kuskilt ilmunud. Et meie kuulaja ei peaks isegi kordagi mõtlema, et kuskil on midagi välja mõeldud. See peaks olema pigem ootamatu külaline. Lühidalt öeldes, see materjal, see muusika, see, mismoodi see välja näeb, peab iseenda eest kõnelema.

Traditsiooniline küsimus. Mida te praegu ise uuematest artistidest kuulate?
T.P.: Kuulan väga seinast seina muusikat. Mul on mingid asjad, mida ma muusikas jälestan – teisejärgulisus, suvaline tantsu-

muss. Aga ma kuulan kõike alustades traditsioonilisest džässist, Jimi Hendrixist ja lõpetades minimalistliku elektroonika, *juke*'i, *house*'i ja millega iganes. Mul on mitmeid lemmikartiste, aga ma ei tahaks neid isegi välja tuua. Mulle meeldib viimasel ajal post-pungi, elektro, romantismi ja *new-wave*'i tagasitulek. Inspiratsiooniallikaid on palju erinevaid.

A.L.: Kui ma ütleksin praegu John Cage, siis pannakse kohe mingi pitser külge. Melomaanid, nagu me oleme... Me oleme nagu kaks käsna, mis on endasse juba nii palju imenud, et loetleda selliseid otseseid mõjutajaid, nii nagu teeksid seda äsja esimest korda kokku pandud bändi liikmed... Seda on võimatu niimoodi sõnastada. Meie kogemus on selles mõttes natuke teistsugune. Samas, et mitte täiesti kaugeks jääda, siis noh... Võib-olla alguses jäi mainimata, et me mõlemad alustasime hoopistükkis trummarina ja minu jaoks on trummid endiselt väga olulised. Kindlasti oli tähtis eelmisel aastal ilmunud Kuedo album „Severant", mis on fantastiline sümbioos helgest elektroonilisest sillerdusest, mingisugusest *dubstep*'i mõjust ja võib-olla siis varasemast *techno*'st. Selles kohas toimub muusikaliselt päris huvitavaid asju. Isegi viimane Andy Stotti sooloalbum, mis just välja tuli, on päris põnev ja kõnekas. Hoopis tumedama saundiga muusika. Selle kõrval jällegi Laurel Halo. Sedalaadi asju olen kuulanud. Jällegi ei saa öelda, et see kuulamine oleks midagi sellist, nagu ta oli kunagi täitsa alguses, kui oli lihtsalt meeletu muusikanälg. Praegu käib see rohkem seljaajuga. Tegemist ei ole albumite programmilise läbikuulamisega, nii nagu seda teeksid kirjutavad melomaanid või muusikakriitikud, kes sügavalt analüüsivad, viiteid otsivad ning seda asja läbi iseenda vaadete ja elukogemuse mõtestavad. Meie muusikaline kogemus on ju praktiline. See on rohkem selline *attitude*, et „haa! sellest oskan ma paremini või et siin paneks ma selle või selle asja niimoodi kokku". Suhestumine muusikaga käib peaaegu füüsiliselt. Stiil ei oma enam mittemingisugust tähtsust.

T.P.: Täpselt nii on jah.

A.L.: Ma vahepeal tundsin päris suurt kihku kuulata neid kõige-kõige põhilisemaid Viini klassikuid.

T.P.: Mulle meeldib Mussorgski kohutavalt. Vivaldi.

A.L.: Ühest küljest minna sinna täiesti klassikalise komponeeritud *mainstream*-muusika juurde, siis tulla sealt läbi Philip Glassi või Steve Reichi tagasi... Steve Reich on väga rütmiline.

T.P.: Steve Reich meeldib meile mõlemale niikuinii. Mingi väike nõks on sellest ka tunda.

A.L.: Reichi puhul ongi imepärane see, et tema tegi oma noorusajal sedalaadi *research*'i, mis on tänapäeval hiireklõpsu kaugusel, ehk siis reisis trummari ja heliloojana nii Aasias – Indias ja Nepalis – kui ka Aafrikas, nii et ta ühendas kolme erineva mandri muusikalise kogemuse. Sedalaadi sümbioosi on tänapäeval palju lihtsam läbi elektrooniliste vahendite ellu viia. Selles mõttes on niinimetatud bassimuusika oma rütmiliste faktuuride poolest endiselt nii ammendamatult põnev mängumaa.

T.P.: Võib-olla kui rääkida sellest kuulamisest, siis tahaks ma rääkida filmidest. Kuna minu põhitöö on enamasti seotud visuaaliga, siis tekib mul inspiratsioon ja motivatsioon midagi teha just sealt. Ja pigem mitte isegi filmimuusikast, aga mingist konkreetsest emotsioonist. See võib olla täiesti erinevatest žanritest – draamast, sõjafilmist, *action*'ist. Vahet ei ole. Ma püüaks muusikast endast võimalikult vähe inspiratsiooni ammutada, sest vastasel juhul tekib oht, et sa hakkad kedagi jäljendama või leiad mingi sniti, mis on eriti äge, ning proovid ennast selle järgi sobitada. Mulle see ei istu. Mulle meeldiks rohkem ise asju välja mõelda. Sellepärast ma hoian ennast natuke eemale, kui mulle mingi lugu või bänd väga meeldib. Mõtlen siis, et ma ei taha sinna suunda minna, pean mõtlema välja midagi teistsugust. Sa saad mingi emotsiooni ja just seda ma tahangi.

A.L.: Mind on samamoodi alati vaimustanud jõuda vastuvoolu ujudes mingisse uude kohta. Ühesõnaga, minna alati suunas, mida ei ole justkui olemas või mida ei ole loodud. Vähemalt sirutada selle poole. Mõttejõul me ju loomegi uusi maailmu. Filmidest rääkides, ma hakkasin mõtlema selle peale, et parimad filmid on tõesti sellised, kus sa muusikat tähele ei pane. Filmides, milles muusika pole võib-olla nii oluline või kus muusikat eriti polegi, sa justkui kuuled selle filmi muusikat. See on selle filmi fluidum. Ja samamoodi muusikat kuulates – sa hoopis koged selle ruumi fluidumit.

T.P.: Sa kujutad ette mingit visuaali, mis hakkab su peas tekkima.

Esinesite 26. novembril Krahlis eesti filmimuusika peol, kus tutvustati välismaa filmitüüpidele eesti muusikat. Millises filmis võiks teie arvates kõlada Faun Racketi muusika?

T.P.: Ma toon siia ühe näite. Klõpsisin eile suvaliselt telekat ja nägin „Knight Rideri" uusversiooni. See oli nii kohutav. Muusika oli nii halb ja terve see asi nägi nii jube välja, et andke mulle jumala eest võimalus ja ma teen teile palju parema muusika! Sarja *theme song* on klassika ning uus oli lihtsalt väga halb koopia sellest. On konkreetseid režissööre, kes mulle meeldivad, kelle filmile võiks muusika kirjutada.

A.L.: Ühest küljest on austus mõnede autorite vastu, kellel on endal asi nii paigas, ja sinna ei tahaks trügida isegi sellepärast, et austust avaldada või lihtsalt fännina. Teisest küljest, üritasin peas kokku panna sellist uut režissööri, keda justkui pole olemas. Kellele me võiksime teha muusikat. Ma arvan, et esiteks on asi ikka selles, et kui me teeksime Faun Racketina muusikat, siis oleks see tegelikult võib-olla hoopis produtsendipaari Faun System muusika ja see kõlaks arvatavasti natuke teistmoodi, kui see rütmilistel põhjadel dramaatiline ja jõuline Faun Racket. See oleks pigem midagi hoopis laialivalguvamat ja hõredamat.

T.P.: Ma mõtlesin välja, kelle uuele filmile ma muusika tahaksin teha – see oleks Gaspar Noé. Kui ta teeks midagi sellist nagu „Enter the Void" või „Irreversible". Kui Gaspar Noé teeks uue filmi, siis ma tahaks sellele raudselt muusika kirjutada. Vat „Enter the Voidis" on see visuaalivärk, väike nüanss, mis meid mõlemaid inspireerib

A.L.: Kui me rääkisime ennist linnafauna häältest, siis ei saa paratamatult mitte kuidagi mööda Michael Mannist, kes on üks jõulisemaid linna portreteerijaid, või siis vastupidi, kelle filmides on linn üks olulisemaid karaktereid. Olgu see siis „Miami Vice", „Collateral" või „Heat". Igal pool on linna roll väga tugev. See ongi see jõuline viide, mille peale ma välja ei tahaks minna. Ma ei ütle, et me tahaksime teha Michael Manni filmile muusika, kuna tegelikult oleks palju põnevam, kui see oleks keegi uus, kes tunnetaks seda filmikeskkonda samamoodi, kes looks oma filmis samasuguseid keskkondi nagu meie muusika.

T.P.: Eks Nicolas Winding Refni „Drive" oli ka umbes samasse suunda. Seal on see *touch*. Seal on see alateadvuslik vibratsioon, mis toimib.

A.L.: Mulle meeldivad muuhulgas kõikide teiste nende šedöövrite kõrval ka filmid, kus ei toimu näiliselt midagi. Kus filmi oma ruum on pingestatud läbi detailide ja justnagu peidetud saladusliku agenda taha, mida ei ole välja öeldud, aga mis seal paratamatult toimib. No paneme nüüd siis ära... David Lynchi filmides on selline kandja. Seal ei öelda kunagi saladust välja. Me võime sellest lõputult rääkida ja see ongi see, mis teeb tema filmid huvitavaks. Mina soovin, et selles muusikas oleks sarnast vaibi.

Viimane küsimus. Kuidas teil kauamängivaga lood on?

T.P.: On.

A.L.: Me ei saa sellest eriti rääkida. Loomulikult meil on see plaan ja kauamängiva formaat oleks kinnitatud pigem läbi EP. Nii et loodetavasti on kunagi võimalik kuulata kahte-kolme EP-d ja nendest kokku moodustub album.

T.P.: Mulle väga ei istu see ainult digitaalne teema, et kui praegu mingi uus plaat välja tuleb, siis on see üleval vaid netis, nt Bandcampis, ja sealt *download*'itav. See ei ole päriselt see, mida me tahame. Meil on materjali piisavalt, et saaksime plaadi välja anda, aga me veel kogume end veidi. Kindlasti oleks see midagi sellist, mis tuleb välja ka vinüüli peal, et plaat oleks füüsiliselt katsutav, nuusutatav, olemas.

A.L.: Mingit *deadline*'i ei hakka ütlema. Me töötame väga intensiivselt selles suunas. Aga jah, loomulikult, midagi on tulemas. See peab olema tugev. Päris oluline aspekt on Faun Racketi puhul see, et kuigi me oleme produtsendid, siis see ei ole stuudiobänd. Me oleme aktiivne *live*-bänd, nii et võib-olla on suurem osa Faun Racketi kogemusest hoopis kontsertide andmine, kontserdielamus. Sama oluline on meid päriselt lava peal vaadata. Kogu selle filmimuusikalikkuse, saladuslikkuse ja fabritseerituse kõrval on tähtis, et me oleme päriselt olemas.

Foto: Renee Altrov

Kuula siit: soundcloud.com/faunracket

DJ-ANKEET

Rhythm Doctor

1997. aastal Tallinnas alguse saanud peosari Mutant Disco peab 14. detsembril Von Krahlis 15. juubelit. Väsimatult Raul Saaremetsa ja teiste mutantidega 15 aastat Eestis diskotanud inglane Rhythm Doctor fetišeerib kvaliteetset saundi, rütmimuusikat ja ennastunustavalt tantsivaid inimesi.

DJ-debüüt: If you count this as DJing, then it would be 1969 – I was selecting and playing music at my local youth club (I can even tell you the record the girl is holding – Whole Lotta Love by CSS)[1].

1

1978 was the first time I stood behind 2 turntables and programmed the music all night long.

Here is the flyer I designed for it (rough draft)[2].

2

Muusikas oluline: Rhythm, bass, melody, message.

Muusikas ebaoluline: Originality.

Mida mängin: Easier to say what I don't play...

Mida ei mängi: As far as I can remember in a DJ set I have never played:

classical music, death rock, jump style, gabber, hardcore, symphonic rock, oi, thrash, pure noise, country & western, thug rap, dark ambient, psy trance, goa trance, grindcore, speedcore, speed metal, black metal and viking metal* :-)!

Mostly everything else.

Eredamad mängumälestused: First time in Estonia 1997 at Zelluloosi vabrik – the crazy venue with broken machines, seeing the stars through holes in the roof and 800 "up for it" people!

Paris, 1994 – with Tony Humphries, David Morales & Robert Owens. The "after party" was an education in New York disco history at the hotel breakfast table.

In 8 ball record store NYC 1992 getting applause from a gang of New York producers and DJs after one particular mix transition I made...

Tehnilist: No feedback or distortion, all equipment working and in good order, ability to equalize the sound frequencies as I wish, DJ booth set up with good ergonomics – good quality sound makes this DJ happy!

Nõuanne: Keep the volume of each track the same and use all indicators on the mixer to achieve that – i.e. leds and headphone monitor.

Concentrate and listen to what you are sending out of the loudspeakers.

In a club there is nothing worse than a DJ who's volume goes up & down – energy & interest quickly dissipate!

Viis klassikut:

Prince Buster – Al Capone
Marva Whitney – Things Got To Get Better (Get Together)
Gil Scott Heron – The Bottle (live)
Atmosfear – Dancing In Outerspace
Marshall Jefferson – The House Music Anthem

Viis hetkekummitajat:

The Destroyers – Compass
Candido – Thousand Finger Man
A Certain Ratio – Knife Slits Water
Land Of Plenty – Kids Aura
Zomby – Rumours & Revelations

Lõppsõna: Rhythmic music is the driving force of my life – it's inspirational.

Playing records that make people feel happy, move their bodies & jump for joy, is the biggest reward for me, as a DJ.

So please, keep on dancing, stay happy & positive with the Mutant Disco beat!

*From Discogs style index

Mac DeMarco – 2
(Captured Tracks, 2012)

Kuulas: Madis Nestor

Hommikul ärkan ja püüan kahe hoole ja armastusega valmistatud, pealtnäha tavalise võileiva söömise juures meenutada unes kuulatud viisijuppi, millel oli kamaluga hitipotentsiaali. Iga kohvisõõmuga virgun üha rohkem ja mõistan, et ma ei ole üksi. Selliseid unes lauluvorpijaid on sadu, tuhandeid, võib-olla isegi miljoneid. Paljude jaoks jäävadki need haaravalt kõlanud lood vaid individuaalseteks kõrghetkedeks, sest nad lihtsalt ei oska pilli isegi õigesti kätte võtta. Mac DeMarco aga ei kuulu nende abitute hulka. Mac DeMarco valdab isegi midagi sellist, mida ilmselt mõnele teisele pahaks pandaks – möödalaulmist. Ärge saage valesti aru, et Mac DeMarco album „2" oleks läbinisti vildakas. Ei. Siin on kõike, mida saab teha kitarride, trummide ja bassiga. Žilett-teravad popprokk-meloodiad, mis on justkui vanad ja tuttavad muusikaajalugu kujundanud märkimisväärsetest duuridest, mollidest; mis kiirendavad aeg-ajalt, gaas põhjas, ebakõla magistraalil. Muretult.

Kui tavaliselt on sõnumitoojatel ülipeidetud tähendused ja verbaalsed vingerpussid, siis Mac DeMarco plaan on võluda teid lihtsusega. Selline soe ja sõbralik tunne, nagu ootamatult postkasti saabunud kiri vanalt klassivennalt, kellega olete koos salaja koolimaja nurga taga suitsu kimunud ja algavat tundi kirunud. Samas pinevil, kuidas tal läinud on? Tundub, et tal on kõik hästi. Armastus, mis ootab teki all, kui hilistel tundidel koju hiilib. Ema, kes mõistab, et tehtud vead pole mitte midagi muud kui napp elukogemus.

Ma oleks väga tahtnud, et minu esimene album kõlaks nii nagu Mac DeMarco debüüt „2". Selline, mille paned mängima ja endale teadvustama kuulad sa seda juba sajandat korda, ilma et kordagi tekiks küsimus, kas ma peaks äkki midagi muud kuulama. Seniks jään siis lootma oma loomingulistele kulminatsioonidele oma unenägudes.

Kago – Ibipaio
(Õunaviks, 2012)

Kuulas: Mart Velsker

„Ibipaio" on saanud ühe sügise jooksul Kago kõige tuntumaks plaadiks, teda on näha-kuulda ka väljaspool seda väikest seltskonda, kelle elu kulgebki psühhedeelsete kodulindistuste hubases meeleolus. Ametlikult on see Kago neljas plaat, aga muusikavalikuid on tal rohkemgi. Ka uuel albumil on boonus-EP, mille saab tasuta alla laadida Õunaviksi kodulehelt. „Ibipaio" väärib samas kindlasti omaette kuulamist, muust kraamist ja hinnast sõltumata.

Kago loomingus on koos elektroonika ja folk, viimane on tasahilju saanud tähtsamaks ning samal ajal on helipilt muutunud viimistletumaks, kuigi kodulindistused ja hubasus jätkuvad. Lauljanime taga on Lauri Sommer, kes on ühtlasi kirjanik. Mulle tundub, et tal on muusikas eriline anne teha sõnaga midagi sellist, mida sageli ei tehta. Eriti imelikke sõnu on kuulda semantikast tühjaksjooksvates ja rahvaluulest laenatud tekstides, kus Kago muusika aitab vaadata tähendustetagusesse tundmatusse ruumi. Teine võimalus on see, et üles korjatakse võõras ja pealtnäha kulunud tekst, mis saab uue selguse. Lastelaulus „Mallega" sosistatakse meile selgeks südametuksed, Lydia Koidula tekstile kirjutatud loos „Vesi voolab" kohtuvad Liska Keerbergi elav hääl ja Pekko Käppi poolt surmahäälseks mängitud keelpill *jouhikko*. Nende häälte kohtumisel juhtub Koidulaga midagi, mida ei oska oodata. Plaadil kuuleb ka Sommeri enda sõnu ja nendega haakuvaid eesti luuletajaid – neil juhtudel on vähemalt ette arvata, et asi läheb huvitavalt imelikuks.

Imelik on ka plaadi pealkiri. Autor ütles raadios saates „Folgialbum", et Ibipaio on hellitusnimi, millega võib kutsuda kassi, last või keda iganes. Ma siis kutsun enda jaoks Ibipaioks selle plaadi lugusid „Vari", „Sairon mairon", „Noorekuu" ja „Vesi voolab", aga ka kõik muu on tegelikult Ibipaio, kindel see.

Lukid – Lonely at the Top
(Werkdiscs, 2012)

Kuulas: Triin Niinemets

On Samuil Maršaki muinasjutt „Kaksteist kuud" ja on Lukidi uus album „Lonely at the Top". Kui muinasjutt räägib vaeslapsest, kelle kuri võõrasema saadab südatalvel metsa lumikellukesi otsima, siis Lukid suunab kuulaja otsima lumikellukesi läbi enda lugude. Plaadi valmimisel olla abiks olnud vana kotitäis kassette, mille Lukid juhuslikult oma kodutänavalt leidis. Leid mõjutas nii albumi meeleolu kui ka selle valmimiseks vajaminevat atribuutikat, milleks olid lintmakk, paar süntesaatorit, vana Delli sülearvuti ja MacBook. Lihtne. Album on ka lihtne, aga ometigi songib õige kandi pealt hinges.

„Bless My Heart" imbub sisse nii muuseas, justkui mõni naiste lemmikmees. See on nii enesekindlalt voolav ja kelmikas, teadmata, et ülejäänud kaaslased on absoluutselt teist masti. Sinna otsa lööb „Manchester" oma lihtsuse ja konkreetsusega selguse majja. Bassipõntsud ja pähe kukkuvad helitilgad on ühtlasi nii värskendavad kui ka hüpnotiseerivad. Loos „This Dog Can Swim" jätkub „Manchesteri" jõulisus, aga see on kogunud tuure. Tilkadest on saanud korralikud löögid ning selle loo saatel annaks peol tantsuliigutuste soojendusharjutusi teha, sest... järgneb „Southpaw", mis ongi kogu albumi kõige diskokam pala. Alles jäävad juba mainitud elemendid, aga teatav elu on sisse tulnud ja pealesunnitud nukrus on hetkeks kadunud. Meeldejäävamatest paladest tooksin välja veel loo pealkirjaga „USSR", mis iga kuulamise järel meenutab mulle aina enam ühe kohaliku multitalendi uut muusikat. Lugu on nagu üks suur-suur enesehaletsus, aga iseloomuga. Sünteka klahve tühjalt taguva ning enda kurvameelsusele kaasaoigava mehe süda siiski hakkab loo jooksul tuksuma ja see on ilus. „The Life of the Mind" ei ole esimene lugu, mis põhineb lühikestel korduvatel *loop*'idel, aga vaatamata lihtsusele see justkui paitab kuulajat. Lumikellukeseotsingu lõpetab „Talk to Strangers", milles naisvokaal ütleb „Go, go" – võib-olla tollele samale kurvale mehele loost „USSR", kuid selle vahega, et too on saanud lahti enesehaletsusest ja ei ole enam *lonely at the top*.

Album on täis suurt igatsust ja vahest ehk isegi melanhooliat, aga kindlasti ei ole see rusuv, pigem annab vastuseid kuulamise käigus tekkinud küsimustele ja samas jätab ka lahtisi otsi. Väga jutustav album, mis võib olla kohati isegi veidike tüütu, aga vaatamata sellele see kõnetab kuulajat.

Prince Rama – Top 10 Hits of the End of the World (As Channeled by Prince Rama)
(Paw Tracks, 2012)

Kuulas: Berk Vaher

Juba tänavuselt Schillingu kogumikult hakkas Brooklyni krišnaõekeste duo Prince Rama mulle kõrva, aga festivalile ma ei jõudnudki. Küll ma veel kuulen neist, mõtlesin, aga see oli pigem lootus kui usk – samahästi võinuksid nad igaveseks kaduda kui tuhanded isevärki uustulnukad enne neid.

Ei kadunud nad kuhugi. Ja just seetõttu, et osutusid ise sellestsinasest kaduvusest nii aredalt teadlikuks. Küll mitte tuhandete bändide jagu, aga kümne jagu ometi – ning need kümme on nii liialduseks kui üldistuseks sadadest teistest.

Niisiis, „Top 10 Hits..." on kontseptalbum, millel Prince Rama kehastub kümneks veidra saatuse ja õnnetu lõpuga ühehiti- või mittehitiimeks. Armusin plaati, olemata ühtki lugu kuulnud – piisas Wire'ist loetud arvustusest ning leibeli lehel nähtud kaanepildist (stiilipuhtalt räige 80ndate K-tel kogumike kitš).

Ja igaüks neist olematute bändide sõgedaist biodest on paarirealine meisternovell. Motomaffia ja munkarhitektid, Bollywood ja vana siuupealiku vaim, korvpallitüdrukud ja nurjunud missid, rituaalsed orgiad ja (eba)jumalate hukk – popkultuuri hämaralade maagiline realism kogu oma rämpsus ja ülevuses. Ainult et... väike hirm hakkas sugenema, kas plaadi muusika ise kõigele sellele üldse midagi lisada suudab?

Prince Rama uutest avataaridest esimesena välja lekkinud Rage Peace'i „So Destroyed" andis siiski lootust ja järgnenud Nu Fightersi „No Way Back" oli lausa hea. Aga nüüdseks on album tervikuna ka kordi läbi kuulatud ja – jah, algus on glorioosne; nii „põrandaalused mosleminaised" Guns of Dubai kui koitaalse surematuse prohvetid I.M.M.O.R.T.A.L.I.F.E. toovad meelde veel ühe hämarapärase *trash-pop*-kontseptualisti Bernard Fevre'i (Black Devil Disco Club).

Siis tulevad kaks juba mainitud pala, ent... edasi pinge ei püsi. Kuidas ka ei püüaks keskenduda, albumi teine pool libiseb ohutu *indie*-uduna kõrvust mööda. Paslik *muzak* lugemiseks-kirjutamiseks, ent ise enam fiktsioonina ei haara ja ilma ümbritseva kontseptita ei ärataks niigi palju tähelepanu. Üles raputab ja plaadi päästab alles lõpulugu, Motel Memory „We Will Fall In Love Again", tollel kujutlusskeenel suurimat kommertsedu nautinud hitt (üheksa kuud Billboardi nr 1, *no less*). Aasta hümn. Ja see pealkiri on muidugi sümboolne ning ilmselt jälle kõikelunastavalt eneseteadlik. Me armume taas. Popi pärapoolde, jaburatesse väljamõeldistesse, ehk kord isegi seni külmaks jätnud *muzak*'isse.

Kali Briis – The Moon Ghost
(Eesti Pops, 2012)

Kuulas: Hanna-Stella Haaristo

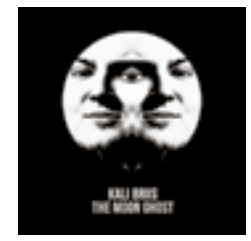

Kas keegi on täpsemalt aru saanud, mis seal Paides toimub, et see linn nii paljudel andekatel muusikutel elulookirjelduses kodulinnana märgitud on? Arvo Pärdi kõrval on Alan Olonen ehk Kali Briis ilmselt mu lemmikumaid tüüpe sealt ja see on ikka uskumatu, kui palju väärt muusikakraami on Kali möödunud kaheksa aasta vältel loonud. Loendamatu arv lühemaid ja pikemaid albumeid nii erinevatelt asjalikelt Eesti plaadileibelitelt kui ka omal käel välja antud, seda kõike nii digitaalselt, CD-l kui ka väärikal vinüülil. Mitmed muusikavideod ning koostöö erinevate artistidega. Mängib ehedalt ise kõik instrumendid sisse, laulab kaasa ja kasutab võimalikult vähe arvuti abi. Igati õigustatud tituleerimine Eesti *indie-electro-pop*'i kuningaks. Kõige selle taustal teeb mind muidugi eriti nukraks asjaolu, et „The Moon Ghost" oleks võinud olla meie käes vinüülplaadina, sest läbi Hooandja oli igaühel võimalus selle Kali Briisi väga laheda soovi täitumisse panustada, kuid kahjuks see ei õnnestunud. See muidugi ei kahanda albumi väärtust, võib-olla teeb selle hoopis veelgi magusamaks. Olles tema muusikat viimase paari aasta jooksul tihedalt jälginud, võib uuel plaadil täheldada tõepoolest Kali Briisi evolutsiooni, millele viitab ka juba kolmas lugu – võimsate kitarrikäikudega 7-minutiline instrumentaaltükk „Future Electric". Saundid on sügavamad ja täidlasemad, kohati ka varasemast tõsisemad, kuid põhijooneks on siiski energiline 80ndate mõjutustega elektro-sünt-popp. Üks lugu teise järel süstivad kuulajasse mingit seletamatut ja lihtsat positiivsust ja siirust, Kali vokaalid on muhedad ja biidid panevad paratamatult naeratava suuga pea küljelt küljele nõksuma. Ja kindlasti teeb mitmeid õnnelikuks seegi, et albumit on võimalik kuulata lõpmatuseni täiesti tasuta.

rasKatarsis – Sketches for Ghosts
(2012)

Kuulas: Juhan Teppart

Kahemehekollektiiv rasKatarsis (Urmo Mets ja Lauri Eltermaa) tähistas albumi ilmumist kiiduväärt moel: lisaks installatsioonile ja plaadiesitlusele Tallinnas Raua tn ateljees hõivas bänd ka raadioeetri. Krabisevate sageduste vahelt püüdsin osa sellest kinni minagi. Üllitatud kogumik on laiahaardeline teos, selle soetanu saab endale *3in1*-toote: luule-, muusika- ja fotoalbumi, seejuures on kõik need iseseisvad tervikud – sürreaalne luule (Urmo), äratundmisrõõmu pakkuvad esteetilis-ironilised fotod (Sten Eltermaa) ja muss. Sellisena on patt suruda seda kogumikku plaadiarvustuse kitsasse formaati, sest foto ja luule ei ole seatud muusikat täiendama, illustreerivat rolli kandma. Sel muusikal on oma süngus-sügavus, varjatud kahemõttelisus ja mänglevad hüperboolid siia ei passi.

Duo kui koosseis peaks muusikas kajastuma lihtsalt hoomatava struktuurina, Lauri on trummidel ja Urmo teeb kõike muud (elektroonika, kitarri- ja klaverikäigud, luubid), tervik on nende dialoog. Samas on need kõnelused kõik isemoodi, plaadi lood on eri ajahetkedel üles võetud improvisatsiooniseansid, fikseeringud. Ses mõttes on tegu ausa materjaliga ja ei teki küsimust lugude liigsest viimistlusest. See muusika on eksperimenteeriv ja vaba. Väljapeetud algus, areng ja lõpp ei ole kohustuslikud, vaid võimalikud elemendid. On tiheda ja intensiivse struktuuriga lugusid ja vastandina ka hapramaid ja õrnemaid. Akustilised trummid segamini arvuti metalsete kõladega tekitavad vaheldudes õhulisi ja pingestatud heliruume, mis ei lase end istudes kuulata – ei sobi, hakkab rõhuma, õhku ja liikumist on vaja.

Kohati sõidavad kattuvad luubid julmalt üksteisele sisse, teemaarendused vahelduvad kannapööretega. Kokkukõla vaheldub ebakõladega. Trummide ja elektroonika vahele eksinud juhuslikud inimhääled või võtmekimbu kolin toovad iseoleva helimaastiku hetkeks maa peale. Kui lõpuks saabub vaikus, hajub ka viirastuslik ruum, üks luup jääb veel lainetena kuklasse kummitama.

TOP 10

BIIT MÜÜGIEDETABELID

Võtame aasta kokku ja avaldame käesolevaga plaadipoe Biit enimmüüdud muusika-reliiside edetabelid. Arvestades Biidi klientuuri, võib öelda, et tegu on küll pisikese, aga see-eest kõige parema maitse kokkuvõetud aastaaruandega kohalikust muusika-skeenest, sest suure tõenäosusega on just neid plaate jagatud publikuga parimatel pidudel ja piraatraadiojaamades, käiatud suvistel trippidel automakkides ja kuulatud aasta mõnusaimatel olengutel.

Biidi plaadipoe aasta töötaja Kostja. Foto: Helene Vetik.

Enimmüüdud vinüülide edetabel:

1. Uku Kuut – Visions of Estonia – People's Potential Unlimited
2. Ajukaja & Maria Minerva – Nii Hea – Porridge Bullet
3. Väljasõit Rohelisse – Külastus – Onesense Music
4. Vaiko Eplik – Varielu – Mortimer Snerd
5. Todd Terje – It's the Arps – Olsen
6. Various – Bullets –1– Porridge Bullet
7. J Dilla – Dillatroit – Mahogani Music
8. Picnic – We've Only Just Begun / Say A Little Prayer – Seksound
9. Dean Blunt & Inga Copeland – Black Is Beautiful – Hyperdub
10. Mart Avi – Vision / Noble Heart – Porridge Bullet

Enimmüüdud CD-de edetabel:

1. Marten Kuningas – Janu
2. Vaiko Eplik – Varielu – Mortimer Snerd
3. Jakob Juhkam – T – Mortimer Snerd
4. Chalice – Lärmakas Naabrimees
5. Uku Kuut – Visions of Estonia – People's Potential Unlimited
6. Jaan Kuman – Trompet Kuldsetest Seitsmekümnendatest
7. Various – Külmkõlad – Ambifunk
8. Tehnoloogiline Päike – Kõige Pikem Päev
9. Maria Minerva – Will Happiness Find Me? – Not Not Fun
10. Various – Estonian Funk – Big Tree

Biit aitab sõbrale-vennale-õele-emale-isale-pojale-tütrele-kassile-koerale kingitust valida:

KUI LUGEJA KIRJUTAB, SIIS KIRJUTAJAD LOEVAD

Margus Tamm

Oktoobris toimunud Artishoki biennaalil võtsid 10 kunstnikku end 10 kriitiku ees alasti. Müürileht avaldab siinkohal metakriitika ja kritiseerib pliiatsi kätte võtnud kriitikuid.

Ma ütlen teile, tegelikult oli kriitika kirjutamine väga sarnane aktistuudiumiga. Üks graafika kateedri stampmodelle, hiliskeskealine striptiisitar, suurepärane modell, võttis alati joonelt sellise poosi, mis oli ühtaegu mitme nurga alt ilmekas, ning püsis siis liikumatult tunni lõpuni. Aga ta vahendas meile aeg-ajalt ka oma noori kolleege poseerima. Ma ei usu, et nad meil majanduslikel põhjustel poseerimas käisid. Pigem, ma oletan, motiveeris striptiisitare romantiline ettekujutus modelli ja kunstniku suhtest. Arvan, et neil oli asjast umbes järgmine arusaam: looja vaatleb enda ees seisvat ilu ning jäädvustab selle siis paberile. Kui naiivne! Tegelikult käivad asjad hoopis teisiti. Looja ees on esmalt paber. Ja alles siis modell. Kõigepealt representatsioon ja alles siis objekt. Sest autor ei ole lummatud poseerivast modellist. Ei. Autor on lummatud oma paberile tekkivast kujutisest.

Mäletan, kuidas mind ärritasid modellid, kes tegid pause, sirutasid jalgu, ringutasid, kõverdasid selga, üritasid suhelda. Ma ütlen teile, mõni ei pidanud isegi paljuks tulla päkkade patsudes joonistuspukkide vahele patseerima, kummarduda minu ja minu joonistuse vahele (!) ning hüüatada „Ooooi, eto krasiivo". See oli neist rumal ja taktitu.

Anonüümne Autor (nimi muudetud)

G

Indrek „eneseküllane monoloog" Grigor on tekstimasin. Mingil kummalisel põhjusel käivitub ta justnimelt kunsti peale. Grigori kohtumist kunstiteosega võiks tõenäoliselt kirjeldada kui bifurkatsioonipunkti, kust edasi hakkab Grigor aina kiirenevas tempos, rida rea, lehekülg lehekülje järel teosest ja selle autorist kaugenema, kuni produtseeritud tekstimassiivil kaob igasugune hoomatav seos ühegi kunstniku või kunstiteosega. Seejuures on kõik väga elegantne, tekstikulg on nauditav ning teksti lõpus tavaliselt ka tänatakse viisakalt kunstiteose autorit. Siia võiks võrdluseks tuua D&G nipsaka väite Franz Kafka kohta, et viimane olla pidanud armusuhteid üksnes selleks, et oleks põhjust kirjutada armastuskirju.

Grigori kriitikupraktika vast stiilipuhtaim näide on Madis Katzi teosele kirjutatud tekst, kus Katzi teosest pole poolt sõnagi. Kuid tekst ise on täiesti antoloogiavääriline.

H

Sarah Hacklin esineb viisaka külalisena, kes teab, et ta ei pruugi mõista kohaliku elu peensusi, ja hoiab seetõttu ka oma tekstides reserveeritud joont. Ta ei ütle, et „see teos on...", vaid et „seda teost vaadates rändasid mu mõtted...". Kui jutt läheb riskantsetele teemadele, nagu natsionalism ja postkolonialism, tõmbub ta diskreetselt eemale. Hacklin teeb biennaalimängu korralikult kaasa, kuid ta ei joobu kordagi oma sõnadest, ei hüppa kordagi laua peale deklameerima.

Viisakate inimestega on see häda, et nendega on väga meeldiv suhelda, kuid hiljem jälle pole nagu eriti midagi meenutada.

K

Marian Kivila tekstide puhul on mõneti raske midagi essentsiaalset esile tuua, ilmselgelt on tegemist end alles kriitikuna leidva autoriga. Tekstides leiab nii ontlikule kunstiarvustusele omaseid kirjeldusi kui ka osutusi kohustuslikele (kuid teksti seisukohalt mitte tingimata vajalikele) autoriteetidele, nagu Michel Foucault või Leonardo da Vinci. Huvitavamast võimalikust kriitikupositsioonist annavad Kivila puhul aimu mõttekäigud, mida võiks iseloomustada väljendiga *bitch-wise* – nii võrdleb ta sürrealistide paranoiakriitilist meetodit „Youtube'ist suvaliste videote vahtimisega", tõmbab paralleele patriotismi ja buliimia, samuti rahvusliku ajalookäsitluse ning bordukülastuse vahele.

Kivila lauseehitus on pisut robustne ja kohati ka naiivne. Piir naiivsuse ja geniaalsuse vahel on aga teadupoolest õhuke ja nii leidub Kivila tekstides ka üks kogu biennaali tekstimassiivi kõige mällusööbivamaid lauseid. Pärineb see kirjutisest „Kunstniku ja kriitiku bioloogilised eripärad" (arvustus Triin Tamme teosele) ja kõlab järgmiselt:

„Kunstnik ja kriitik võiks ideaalis moodustada midagi kala ja vetika sümbioosi laadset."

So true!

Meelis Oidsalu *Hügieen / Hygiene* Laserprinter, käärid, liim 2012

Meelis Oidsalu kriitika reproduktsioon Ats Parvele – „Hügieen/Hygiene" Laserprinter, käärid, liim 2012

Mihkel Kunnus tegelikult ei jõuagi päriselt kohale. Ta takerdub juba eos teoseid ja nende valmistajaid piiritlevatesse üldmõistetesse, sõnadesse „kaasaegne kunst" ja „kunstnik". Vast kõige reljeefsemalt väljendub piiridesse kinnijäämise äng kirjutises „Töö ei vaja tegemist" (Paco Ulmani teosele „My Little Red Riding Hood"), mis tipneb Kunnuse hüüatusega: „Autor olgu surnud ja olgu surnud ka kunstnik!"

Huvitav näide sellest, kui valuliseks võib kujuneda ka lahtisest uksest sissemurdmine. Kunnus ise tunnistas hiljem Sirbis, et põhjuseks oli see, et ta on liiga suur.

L

Oliver Laasi tekstide puhul tuleb kindlasti esile tõsta nii tekstide ühtlaselt tugevat akadeemilist taset kui ka seda, et analüüs on selges dialoogis biennaalil esitatud kunstiteostega. Laasi kriitikupositsiooni võiks seega nimetada analüütiliseks intentsionalismiks – tegemist on tekstikihiga, mis diskursiivselt toestab, katab ja kaitseb kunstiteoseid.

Intrigeeriva olukorra loob aga asjaolu, et Laasi arutlused pärinevad suures osas tema varem kaitstud magistritööst „Digitaalsete mängude ideoloogilised elemendid" (pälvis 2011. aastal üliõpilaste teadustööde konkursil ühiskonnateaduste ja kultuuri vallas I preemia, nii et teksti kvaliteedis pole vähimatki põhjust kahelda).

Tegemist on seega olukorraga, kus analüüs eelnes teostele, kirjeldus kirjeldatavale, representatsioon representeeritavale. Nagu juba teame, autori positsioonilt vaadates on representatsioon primaarne (ja representeeritav objekt sekundaarne), seega kuulub Laasile vast kogu biennaali tugevaim autoripositsioon. Laasi kui kriitik-autori *virtue*'st kõneleb sujuvus, millega kunstiteosed varem valminud analüüsi sobituvad.

NOORTE JA VIHASTE KRIITIKUTE ERI

näitus	kunstnik/kuraator	toimumisaeg	toimumiskoht	Marie Vellevoog	Kadri Rood	Marian Kivila	Marika Agu	kokku
Aed	Jass Kaselaan	25.10.–18.11.2012	Tartu Kunstimaja	5	5	-	5	**5**
Minu kuningriik	Tanel Veenre	02.11.–25.11.2012	Tallinna Kunstihoone galerii	4	5	2	5	**4**
Jaunums! Värske Läti maal	kuraator Peeter Talvistu	22.11.–16.12.2012	Tartu Kunstimaja	-	4	-	-	**4**
Lilli, Reed, Frieda, Sabine, Eha, Malle, Alfred, Rein ja Mari	Anna-Stina Treumund	31.10.–18.11.2012	Tartu Kunstimaja	3	4	3	5	**3,75**
Tüdruk, kes kõike armastas	Eike Eplik	07.09.–28.10.2012	Y galerii	4	3	-	-	**3,5**
Kus lõpped sina, algan mina	Helen Melesk	24.10.–05.11.2012	Hobusepea galerii	4	-	3	-	**3,5**
Ehted inimestele	Tõnis Malkov	27.10.–19.11.2012	A-galerii	2	4	4	3	**3,25**
V=ABC	erinevad kunstnikud	08.11.–02.12.2012	Katarsise projektiruum	3	-	4	2	**3**

5 - klassika / 4 - vaatamist väärt / 3 - keskpärane / 2 - väheütlev / 1 - ajaraisk / - pole külastanud / ei soovi hinnata

O

Meelis Oidsalu pildikollaažidest koosnev kriitika võimaldaks huvitavat arutelu. Võiks rääkida representatsiooniprobleemist, mis tekib, kui objekti representatsiooniks on teine objekt. Eelneva lause järel võiks teravmeelitseda ja väita, et Piaget' järgi langes teatrikriitik Oidsalu kunstikriitikuna tagasi infantiilsesse „sensomotoorsesse staadiumi", kus suudetakse küll objekte eristada ja teiste objektide või ka mentaalsete sümbolitega asendada, kuid lauseid moodustada veel ei osata. Võiks rääkida ka nn eksperimentaalsest kriitikast. Võiks, võiks. Aga siin on üks aga. Seni kuni teatrikriitik Oidsalu pole avaldanud ühtegi sarnast kollaaž-arvustust väljaannetes, nagu Sirp, Teater. Muusika. Kino, Vikerkaar vms, ei ole tema kollaaž-kriitiku positsioon eriti veenev. Esmalt Berliin ja alles siis New York, esmalt Sirp ja alles siis Artishoki biennaal, onju.

P

Šelda Puķīte on väliskriitik Lätist. Teadupoolest teatakse Eestis Lätist väga vähe. Arvestades Läti geograafilist lähedust, ei saa see olla juhuslik. Siin võiks näha geopoliitilist psühhogeograafiat, mis lähtub soovist hoida ülal heaoluühiskonna poole liikumise illusiooni – Skandinaaviale lähenemise retoorika kõrval on eriti majanduskriisi aastatel kõlama hakanud Läti mahajäämuse rõhutamise retoorika. Paar punkti mõnes heaoluedetabelis lahutavad meid Lätist mägede ja ookeanidena.

Eelneva taustal on Puķīte tekstid täiesti tänuväärsel viisil kasutatavad Läti-Eesti kunstisõnastikuna.

Puķīte tekstid koosnevad kahest osast: ühelt poolt kompaktne analüüsiv kirjeldus Artishoki biennaali eksponeeritavast teosest ning teisalt paralleelid Läti kunstielust. Seega, silmitsedes biennaalil olevat teost ning lugedes Puķīte teksti tagurpidi, võib saada ettekujutuse Läti kunstist.

T

Gregor Taul: „Miks on tühik kõige pikem nupp klaviatuuril? Sest vorm tuleneb sisust." („Sisu ja vormi sild" Anu Vahtra teosele „17,9")

Gregor Tauli tekstide puhul tekib paralleele Valdur Mikita loominguga. Mõlemad rakendavad humanitaarteaduslikku seostamisaparatuuri vahendina ilukirjanduslike eesmärkide saavutamiseks.

Kunstikriitik Tauli tekstide ülesehitust saaks võrrelda ka riimvärsiga – ta haarab kunstiteosest märksõna ning leiab sellele riimi kas semiootilise seose, lingvistilise genealoogia või ilukirjandusliku paralleeli näol. Tulemuseks on tihti mõistukõneline või aforismilaadselt teravmeelitsev tekst.

Tekstide olulisimad tähenduslikud üksused on siiski katkestused ja tühikud: kogutekst koosneb nummerdatud pildilaadsetest mõttefragmentidest. Numeratsioon toimib siin ühtaegu nii piiri kui ka sillana – markeerib jäigalt lõikudevahelise eraldatuse, kuid samas sunnib lõike ka kõrvutama. Taul kasutab oma tekstides sama efekti, mida Juri Lotman kirjeldab filmisemiootika puhul montaažist kõneldes: narratiiv tekib kahe erineva pildi/kaadri kõrvutamisel.

Tauli puhul võiks kasutada sõna „semionaut". Kuid tänapäeval on igaüks semionaut, Tauli tekste aga juba igaüks ei kirjuta. Seega ma ei kasutaks Tauli puhul sõna „semionaut".

Annika Tootsi tekstid tegelevad kõige vähem tõlgendamisega ja kõige rohkem tõlkimisega. Tema tekstitööd võiks võrrelda sünkroontõlkega ühest märgisüsteemist teise. Tekstis kirjeldatakse konkreetset teost, avatakse konteksti, tõmmatakse paralleele autori eelnevate teostega ja edastatakse, mida autor kohtumistel rääkis. Kõik olulisem öeldakse ära, väga vähe läheb kaotsi ja – tulenevalt kommunikatsiooniloogikast – sama vähe tekib ka juurde. Biennaalisituatsioonis kippusid Tootsi tekstid jääma varju – kirjas oli see, mis niigi nähtav. Nüüd, kus biennaal möödas ja näha pole enam midagi, on tegemist aga tänuväärselt kompaktse dokumentatsiooniga.

Triin Tulgiste: „Kui kriitik kirjutab kataloogi, on see korraldatud ja makstud samade inimeste poolt, kes eksponeerivad kunstnikku, keda ta kritiseerib. Järelikult kriitikul puudub tegelik võimalus sellest kunstnikust kirjutada." („Paremalt esimene uks ehk kes on kriitik" Triin Tamme teosele).

Asendan sõna kataloog sõnaga Müürileht, sõna kunstnik nimega Triin Tulgiste – ja mõistan, et mul tegelikult puudub võimalus Triin Tulgistest kirjutada.

Artishoki kolumn

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Innustatuna viimase aja protestilainetest on seekord fookuses asjade loomulik olek ja selle kahtluse alla seadmine.

ASJADE LOOMULIKUST OLEKUST

Maarin Mürk

Viimasel ajal on avalikku ruumi katalüüsinud protestid, mis aga ei käigi kohe välja mingeid selgepiirilisi nõudmisi. Kõige kuulsam „arusaamatu" protestiliikumine oli loomulikult „Occupy Wall Street", mis ka siin kergelt diskussiooni tekitas. Aga samuti hiljuti toimunud arstide streigi puhul kostus nii meediast kui poliitikutelt pea kogu streigi vältel „kas nad ikka üldse teavad, mida nad tahavad" laadis suhtumist. Meeleavaldus „Aitab valelikust poliitikast" tekitas samuti hämmingut – kes täpselt siis selle taga on, mida nad ikkagi tahavad jne.

Raivo Vare kirjutas (Eesti Ekspressis, 23.11.12), et kohanemisvõime asendab Eestis ettenägemisvõimet. Kohanemine on iseenesest suurepärane omadus, kuid ilma ettenägemisvõimeta on sellega lihtne n-ö liiale minna. Ilmselt väljendub just eestlaslikus lõputus kohanemises meie „visa hing" – pealkiri, mida kannab Eesti Ajaloomuuseumi püsiekspositsioon (ja mis on kinnitunud enamiku eestlaste pähe, kuna telekas näidatakse juba aastaid jõulude ajal nüri järjekindlusega kõiki Bruce Willise märuli osasid). Meedias kohtab siiski aeg-ajalt arutelusid teemal, kui kaugele laseb eestlane end lükata, enne kui „prahvatab vimm, mis kogunenud salaja". Kuigi meie rahvuslikus alatead-vuses heliseb „Die Hardi" vaimus „mõisad põlevad, saksad surevad", siis tundub, et neoliberaalne majanduslik-poliitiline ühiskonnakorraldus on maskeerinud kohanemise nii salakavalalt „vabaduse" ja „võimalusega", et eestlaste talupojamõistus seda läbi ei hammusta.

Üks kõige paremini neoliberaalsetes tingimustes kohanenud tüüpe ongi just vabakutselised loovisikud. Veelgi enam, kunstnikust (keda seni on armastatud seostada pigem teatava eluvõõrusega) on saanud neoliberalismi unistuste töötaja – paindlik, harjunud vähese palgaga (ning oskab hinnata saadavat sümboolset ja sotsiaalset tulu kompensatsioonina madala palga eest), võimekas *manager*, püstitab endale pidevalt ise uusi eesmärke ja ülesandeid, motiveerib ja distsiplineerib ennast edukalt ka ise jne. Olles harjunud omale töö ja projektide tekitamise ja nende sooritamise eest ise vastutama, on see tubli loovisik harjunud vastutama ka enda erialaselt vormishoidmise eest end pidevalt täiendades. Igaüks on oma õnne sepp!

Ja kui sõna *loovus* üleekspluateerimise vastu võib olla juba kujunenud eluterve skepsis, siis selle instrumenteerimise ulatust igapäevases elus on kohati siiski raske hoomata. Töö ja eraelu vahel hägustuvad piirid üha enam – lisaks sellele, et tööd tuleb teha millal iganes, saavad üha enamatest sõpradest kolleegid ja vastupidi. Loomulikult on meeldiv teha tööd koos meeldivate inimestega, aga olete märganud, kuidas päevad venivad üha pikemaks, kuna kohtumised liiguvad kellaajalt üha hilisemaks, lõuna asemel lepitakse kohtumisi üha sagedamini kokku õhtuteks kohvikus ja baaris ja peol, kus segunevad töö- ja sõbrajutud?

Eestlaslik kohanemine ilma ettenägemisvõimeta tähendabki võimetust aduda, et mingid suhtumised ja hoiakud ei ole „loomulikud", vaid need on lihtsalt teatud ühiskondliku korralduse sümptomid. Enda positsiooni ühiskondlikus võrrandis on tunduvalt raskem tajuda, kui üha uusi projekte algatada. See, et vabakutselised loovisikud kuidagi ikka hakkama saavad ning kultuuri tekitamist jätkavad, tähendab muu hulgas ka valitseva süsteemi pidevat taastootmist.

Kuid erinevalt näiteks parasvöötmest ei ole meil valitsev majanduslik-poliitiline kliima aga paratamatus, millega tuleks vaikselt leppida. Mulle meeldis arstide streigi juures liidu peasekretäri Katrin Rehemaa hoiak, mis rõhutas streigiga mitte ainult oma grupi töötingimuste parandamist, vaid ka seda, et valitsus võtaks streiki kui protesti tõsiselt. Ja kuigi arstidel on ühiskonnas ühed vastuvaidlematumad võimalused end nomenklatuurile kuuldavaks teha, siis tundub, et ka teistele ühiskondlikele gruppidele hakkab ehk kohale jõudma, et eestlaslik kohandumine „maul halten und weiter dienen" on tegelikult palju vähem jätkusuutlik hoiak, kui võib-olla esmapilgul tundub. Ega ei jäägi siis muud üle, kui püsti tõusta ja protestida. Ning võib-olla just sellised „kategoriseerimatud" protestid on ehk kõige potentsiaalirohkemad – ei peagi esitama konkreetseid nõudmisi, manifesti, ei pea looma uut parteid vms, sest süsteem on juba ammu välja kujundanud mehhanismid selliste selgepiiriliste protestide ohutuks muutmiseks nende inkorporeerimise läbi. Kuid asjade „loomuliku oleku" vastu tuleb välja astuda nii ühiskondlikul kui isiklike igapäevaste praktikate tasandil.

Foto: erakogu

Paremaid aegu ei tulegi.
Paremaid kui meie ei olegi olemas ja
kui tuld ei anta, siis jää ei sulagi,
ja kui suud ei tehta lahti, siis sõnad ei kõlagi.

Def Räädu feat. J.O.C. – Anname Tuld
(Ellumõistetud Teema)

PRAKTILINE HARJUTUS: UUE-KUNSTI-KRIITIKA MEETODITE KOOSKÕLASTATUD KIREJELDUS JA ENESEKÜLLANE MONOLOOG RAKENDAMISEKS

Indrek Grigor

Indrek Grigori uue kunstikriitika otsingud on jõudnud esimeste tulemusteni. Uue meetodi töökindlust proovib autor Jevgeni Zolotko kuueosalise teose „Asjad" näitel, mida sai vaadata ja kuulata Tartu Kunstimaja pööningul 19.03.–06.10.2012.

Jevgeni Zolotko näol on tegemist kunstnikuga, kes on prestiižkeele sõnavara suhtes, mida tema teostest rääkides tihti kasutatakse, väga kriitiline. Nii ei olnud kunstniku sõnul „Asjade" näol tegemist installatsiooniga, kõnealune teos ei uurinud midagi (kõige vähem ruumi) ning paralleelid arheoloogiaga, sõltumata kõigist kiusatustest, on väärinterpretatsioon. Samas, olenemata sellest, et kunstniku maailmapilt on otseselt religioosne, ei ole „Asjade" näol tegemist ka klassikalises tähenduses religioosse kunstiga, vaid siiski Zolotko isikliku maailmapildi kajastusega.

Kooskõlastatud kirjeldus

Alljärgnevale kuue peatüki kirjeldusele eelnesid pikad vestlused kunstnikuga ning Zolotko sai enne publitseerimist kirjeldused üle vaadata ja kõik kunstniku soovitatud parandused viidi sisse.

I peatükk. „Kõne"

Üks loomismüütide arhetüüpseid kujundeid on nimetamine. Nii algas ka Zolotko töö pööningul asjade nimetamisega. Pööning, kogu oma proosalisuses sellisel kujul, nagu ta oli, aktualiseeriti kunstilise ruumina läbi selle, et kunstnik nimetas seal leiduvaid asju. Kõlaritest kostus monotoonsel kõmiseval häälel esitatud loetelu. Piisavalt pikk, et katta sümboolselt kogu tegelikkust, samas lisas huvitava kihistuse hääle väsimine ja kähedaks muutumine loetelu lõpu poole.

II peatükk: „Kaotus". Foto: Indrek Grigor.

II peatükk. „Kaotus"

Vahetult pärast maailma loomist jäetakse meid sellest kohe ka ilma, millega on püstitatud teose keskne intriig – inimese suhe asjadesse. Pööning on veider tsoon, kus asjad ei ole ära visatud ega ka päriselt enam olemas, piltlikult öeldes on see mälu kolikamber.

Kunstnik koristas pööningult kõik seal olnud asjad ja täitis ruumi tema varasematest teostest tuntud peenestatud paberimassist vormitud raamatutega. Sisuliseks võtmeks peatükile oli video, kus pööningu akna ees istuv noormees luges Moosese raamatust tekstikatkeid, mis esitasid inimkonna genealoogiat alates Aadamast (1Ms 5). See on Zolotko sõnul üks kõige kummalisemaid katkendeid piiblis, sest selle esimese inimese juurde tagasiviiva sugupuu tähendusest on tänapäeval sisuliselt võimatu aru saada. On olemas tekst, mis seostab meid kõige algusega, ent sõnad on kaotanud oma rolli, mida tähistasid sümboolselt pööningule kuhjatud seosetust, loetamatust tekstimassist koostatud raamatud.

Asjad pööningul on mälukihistus, mille äravõtmine tekitab küll lünga, kuid selle tagajärjed jäävad esialgu hoomamatuks.

III peatükk. „Asjad"

Teose nimipeatükk „Asjad" oli visuaalselt vast üks mõjusamaid. Kaks astangut eksponeerimiseks ja sõel, mille abil oli pööningu põrandat katvast põrmust sõelutud välja väikseimad asjad ja need meile näha seatud. Tinglikult oli tegemist asjadega, mida ei saanud nimetada ja mis seega kujutasid pööningu teispoolsust.

Viimse kohtupäeva kujundid astmestiku ja sõela kujul on autori sõnul küll osaliselt teadlikud, ent mitte lõpuni tähenduslikud. Asjade sõelumine on tõepoolest viide teispoolsusele, kuid samavõrd ka puhtalt praktiline või ka eetiline küsimus: kuidas, mille alusel eraldada põrmust eksponeerimisele minevad asjad ja kuidas neid eksponeerida?

Väljapaneku fooniks kõlas hällilaul orvule, mis rõhutas teo

SOME COLD, SOME WARM AND SOME OUT OF THE BOX PAINTERS FROM LATVIA

Šelda Pukite

Exhibition *Jaunums! Svaigākais Latvijas gleznieciībā/ Jaunums! Fresh Latvian Painting* from 22.11.2012 to 16.12.2012 at Tartu Art House

Compromise and the individual or non-influential vision of one man

New, fresh and painting – three keywords of the Peeter Talvistu curated exhibition title are provocative and controversial enough to cause immediate reaction. Well, at least the reaction in the perimeter of Latvia. Are the names Kristaps Ģelzis or Andris Vītoliņš something new for Estonia? We can turn the question around and ask if Jaan Toomik and August Künnapu are something new for Latvia? If we think about the original meaning of the term "new" then the only artist who could fit this box is Paula Zariņa. Also we can ask if all artists are fresh or just fresh for Estonia. Fresh can be considered to be something that is either new or that can stay new for a long period. So in this case again I must mention Zariņa's name and Kristaps Ģelzis who are actually the oldest in the category of age. The last but equally important question is if all the artists really are associated with the arena of Latvian contemporary painting? These and more questions arise because of the playfulness of the title borrowed from the world of advertising.

All in all, the Latvian painting scene in the exhibition is presented by Kaspars Brambergs, Ritums Ivanovs, Andris Vītoliņš, Vineta Kaulača, Inga Meldere, the constantly fresh Kristaps Ģelzis and the youngest member, the fresh news Paula Zariņa. The daring goal of the exhibition is to introduce Estonian people to the neighboring art world which is so close and so far at the same time. For someone like me who works in the field of Latvian contemporary art, the first reaction definitely is incomprehension why so many good and interesting painters and angles of Latvian art are left out. Well, painter Ritums Ivanovs called this exhibition a compromise and the individual or non-influential vision of one man. I guess you can't have it all, so fair enough.

The cold and the warm ones

Of course, to talk about one specific tradition of contemporary Latvian painting is difficult. A few years ago Latvian art critic Vilnis Vējš tried to define the new painting scene calling it the "new simplicity". This term can be used if we understand by that the avoidance of a very narrative art language. Artists choose to give hints and inkling of something with the help of a few objects and their fragments or painterly brushstroke hieroglyphs. Figurative forms mixed with painterly expression can be defined as one of the most important local traditions, but painting has never gained a strong tradition in the field of abstract expressionism. We can speak of the Latvian abstractionism tradition as the art that lacks the energy in external form, instead offering metaphysical color fields and techniques similar to watercolor.

The concept of the exhibition lets us divide painters in to three groups to talk about different usages of local traditions. First, "the cold ones" who paint realistically, even photo realistically, depicting and analyzing the world that we see directly around us. Then there are "the warm ones" who present a more stylized and lyrical tradition. Dreams, memories and the subconscious are played out with painterly brushstrokes. Of course there are always "the out of the box ones" that have a personal style but do not represent one particular art medium or one local tradition. This is a quite formal method but it helps to bring some order to the representation.

One of the most skillful craftsmen and "coldest" members in the bunch is Ritums Ivanovs. He represents the images (usually human depictions) of mass culture in bluish tonality and line rhythm, stressing the praised icons in the "church of television". Ivanovs' works are one of those examples that show the high level of craftsmanship in schools of Latvia. He has found his special technique and mastered it to perfection. On the other hand his constant reproduction of himself for many years has really bored the viewer and turned him into the "Salon" master. In the context of mass culture icons another Latvian painter can be mentioned. Frančeska Kirke is a painter who blurs mass culture icons with the icons of art history. Still her works have more feeling of nostalgia compared to the flatter images of Ivanovs.

Ritums Ivanovs is exhibited in one room with Kaspars Brambergs whose paintings are like monuments made from sculptural, materialistic blocks in comparison with Ivanovs' more delicate and graphic works. So at first I thought that putting them both together was "game over" for the more feminine Ivanovs. I appreciate the clever eye of the curator because both artists somehow magically manage to work as two parallel worlds respecting each other. Sadly the same clever formula does not work in the case of Vineta Kaulača and Inga Meldere who are exhibited together in the Monumental gallery. Kaulača is another "cold one" represented in an exhibition that sadly devours the small and painterly paintings of Inga Meldere. Kaulača's images of frozen movement and landscape fragments are almost as monumental as Brambergs'. Her urban visions do not only represent the city scenery all around us but also the fixation of time and space that is unstoppable. Some of Kaulača's water movement paintings can be compared with the water depicting graphics by the famous Latvian-American artist Vija Celmiņs.

In a separate room on the second floor one can find another urban landscape painter and newly elected head of the painting department at the Art Academy of Latvia. Andris Vītoliņš in opposite to the above mentioned searches the social context of urban space putting it into bright color

KASPARS BRAMBERGS. „Kord#01". Õli, liiv, muld, marmor tolm, lakk, puit. 2011.

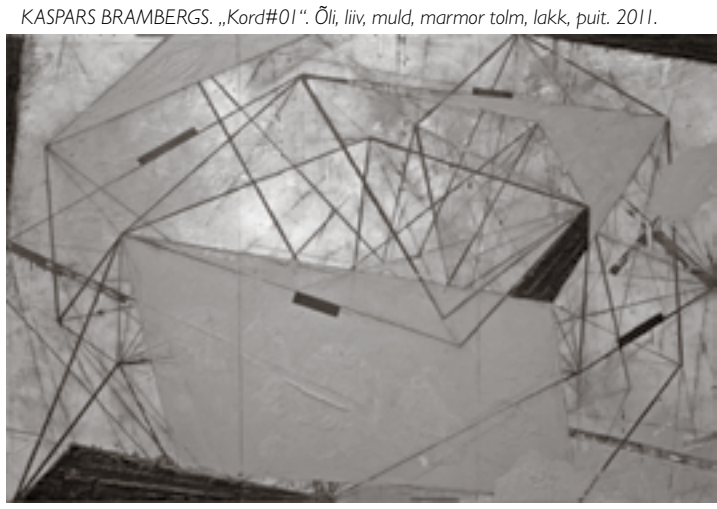

sentimentaalset väärtust. Pööning kui kolikamber, mille põrmus aga leiduvad asjad, mille olemasolu isegi pööning on unustanud.

IV peatükk. „Tuvi"

IV peatükiga algab teises peatükis püstitatud intriigi – inimeste ja asjade vahelise suhte – tinglik lahendamine. Kui juba eelmises peatükis võis näha katset muuta nimetamatu tähenduslikuks, siis nüüd viiakse rekonstrueerimiskatsed lõpuni. Pööningul, mille seinad olid nüüd valgeks värvitud, eksponeeriti I osast pärinevaid objekte ja katseid neid taasluua. Kusjuures keskseks objektiks on tuvi kui ainus elusolend, kelle puhul võis näha nii fotot leitud skeletist, skeletti ennast, selle 3D-s rekonstruktsiooni kui lõpuks ka sama tuvi skulpturaalsesse vormi viiduna.

V peatükk. „Ecce Homo"

„Ecce Homo" oli oma staatilisuses nii sisuline paus kui intriigi lõplik lahendus. Suureformaadiline projektsioon kujutas teises osas arusaamatut genealoogiat loetlenud noormeest väljumas seisvast veest, süles isa, kelle ta surnute riigist tagasi tõi. Inimest defineerib oma juurte mäletamine. Ei ole juhus, et pealkiri viitab inimesele ainsuses, foto aga kujutab isa ja poega – inimene on inimene vaid suhtes teistega.

Peatüki võtmetekstiks oli seekord lõik Nikolai Gogoli „Surnud hingedest", kus kirjeldati Pljuškini mõisas valitsenud asjade kihistusi, mis illustreeris liigagi kujundlikult taas tavapärast olukorda pööningul. Samas kandis see ka moraalset hinnangut – see, kuidas me suhtume asjadesse, peegeldub tagasi meie inimsuhetesse.

„Toa nurka oli põrandale kokku kuhjatud terve hunnik lihtsamat rämpsu, mis ei ole väärt laudadel olema. Mis nimelt selles hunnikus oli, seda oli raske otsustada, sest tolmu oli sellel niisuguses külluses, et iga puudutaja käed oleksid kinnaste taoliseks muutunud, kõigest muust silmatorkavamalt ulatusid sealt välja puulabida küljest murtud tükk ja vana saapatald. Mitte kuidagi ei oleks võinud ütelda, et siin toas elutseb keegi elusolend, kui selle olemasolust ei oleks tunnistust andnud vana kulunud mütsilott, mis lebas laual." Nikolai Gogoli „Surnud hinged" (1977, lk 116)

VI peatükk

Kõik asjad olid asetatud viimse detailini tagasi oma kohale. Helifooniks kõlas Helena Tulve heliteos „Stella Matutina", mille sõnadeks on Maarjale pühendatud Loretto litaania.

Pealkirjata VI peatükk toob meid inimeste ja asjade suhete juurest kõiksuse juurde. Zolotko oponeerib vaimse ja materiaalse maailma vastandamisele. Maarja oli kõige puhtam osa materiaalsest maailmast, läbi kelle sai ka jumal materiaalseks. Kuid Maarjale pühendatud litaania taustal on pööning endiselt samasugune, nagu ta oli, midagi ei ole muutunud. Ei ole jälkust, kõik on ühtmoodi õilis. Mis toob meid tagasi kogu teose moto juurde: „Armastage kogu Jumala loomingut, nii tervikut kui iga üksikut liivatera. Armastage iga lehekest, iga Jumala päikesekiirt. Armastage loomi, armastage taimi, armastage iga asja. Kui sa iga asja armastad, mõistad sa ka Jumala saladust asjades." Fjodor M. Dostojevski „Vennad Karamazovid" (staarets Zossima vestlusest)

Eneseküllane monoloog

Kui eelnenu näol oli tegemist kooskõlastatud kirjeldusega, siis alljärgnevalt üritab autor joonistada põgusalt välja võimaliku eneseküllase monoloogi vormis analüüsi samale teosele.

Jättes kõrvale Zolotko teose religioossed allhoovused, hakkab silma, et kunstnikku huvitavaks küsimuseks, mitte ainult „Asjade" puhul, vaid ka üldisemalt, on materiaalse maailma suhe keelelisse maailma, mis ilmselt seletab ka teravdatud tundlikkust tema teostest rääkimise juures kasutatavate mõistete suhtes.

Keeleline maailm on tähenduslikku potentsiaali kandev, ent oma kommunikatiivse võimekuse kaotanud, nagu võis näha „Asjade" teises peatükis „Kaotus" lugejaga sisulise kontakti ja seeläbi oma tähtsuse minetanud piibliteksti näol.

Materiaalne maailm, usaldades autori õigustatuna näivaid ütlusi, seob eneses nii keskkonna objektid kui potentsiaalse inimese. Viimane on potentsiaalne just seetõttu, et inimese puudumine on üks Zolotko teoste silmatorkavaim tunnus, mis kipub autori intentsioonist sõltumata domineerima teose tähendusvälja, andes alust rääkida düstoopiast ja hüljatusest, samas kui autor lähtub asjade ja inimeste vahelisest isomorfismist. Asjad Zolotko teostes ei tähista mitte inimest sümboolselt, vaid on inimesega lahutamatus seoses. Seda suhet võib pidada Zolotko teoste poeetika võtmeks.

Näidismaterjaliks võiks olla teos, mida lugejail käesoleva artikli ilmumise ajal ka reaalselt näha on võimalik, nimelt Kumus näitusel „Eesti kunstiskeenede arheoloogia ja tulevik" eksponeeritud, Köler Prize'iga pärajatud installatsioon „Üks päev riigiarhiivi töötaja elus". Kuigi teose keskseks sündmuseks on arhivaari kadumine, on selle sisuliseks sõnumiks arhivaari lahtiütlemine ja põgenemine tekstimassiga vooderdatud putkast eellingvistilisse maailma. Ent veelkord, tegemist ei ole mitte lahtiütlemisega maailmast, vaid selle akommunikatiivseks muutunud tekstilisest kuvandist. Arhivaari metamorfoos varblaseks.

Selline võiks olla väga põgus katse rakendada Zolotko suhtes eneseküllase monoloogi võtet.

Kas ja kuivõrd uue kunstikriitika kaks meetodit, eespool esitatud kooskõlastatud kirjeldus ja eneseküllane monoloog, teineteist täiendavad, jääb lugeja otsustada. Olgu aga vabanduseks öeldud, et tegemist oli esimese katsega taolises žanris ning selle potentsiaal ja piirid on ka siinkirjutajale veel avastamata.

III peatükk: „Asjad". Foto: Indrek Grigor.

blocks and lines or sometimes onto a round frame canvas calling them "the vitamins". His interest is turned towards architecture and ruins for example, falling apart soviet houses, factories or newly-built houses that stay empty because of the economic crisis. In the end we get the feeling similar to the American painter Edward Hopper – lonesome works, only with brighter colors and without the presence of humans. Vītoliņš similarly to Ivanovs has also found his golden formula that puts him into a dangerous position mentioned before. Still he somehow finds new ways, mostly formal, to talk about the subject of his interest.

"Warm" painters as Inga Meldere and Paula Zariņa present a totally different angle. These artists don't hide marks of the brush but on the contrary, sometimes even stress it out with thick, substantial lines. Artists who use this story telling style usually take images from their memories or dreams and try to visualize them. I must say that the strongest in this field is Ēriks Apaļais with his fragments of images floating in a thickly painted cosmos and Jānis Avotiņš whose paintings look like bleached dreams. This style in Latvia has become so popular that it has even created a mainstream.

Paula Zariņa is exhibited in a separate room opposite Vītoliņš creating another pair of opposites. Zariņa who is still making her way in Latvia, was first noticed as an upcoming new name in the Latvian art scene thanks to curator Diāna Barčevska who in 2010 organized the painting exhibition "The Urban Children" at the National Art Museum of Latvia. Her central figure is an abstract space with small human figures most often closed in a contour which she calls the "capsule". Often she is compared with another Latvian painter Anda Lāce who is famous for her monochrome figural paintings with a technique close to watercolor. Still, from the form and manner of representation I would have suggested that Zariņa be together with another young talented artist from the opposite group – Magone Šarkovska. Her hyper-realistic and sometimes ornamental paintings create an illusion of "colorful abstractions".

ANDRIS VĪTOLIŅŠ. „Korter 2000". Akrüül, lõuend. 2011.

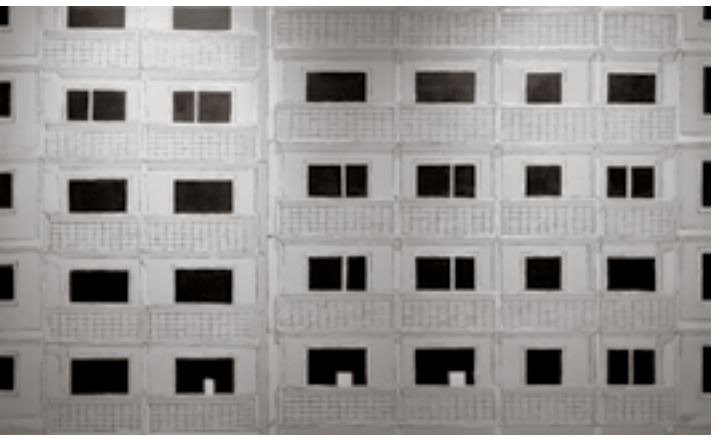

Let us return to the central hall of Tartu Art house to Kaspars Brambergs' paintings. He is one of those artists who put some kind of national code in their works. Earth tone gradations and rough materials put on several layers of endless space make the works not only substantial but deep as well. When looking at Brambergs' works, Andris Eglītis comes to my mind. Eglītis is a very famous painter in Latvia at this moment. He is using nature not only as an inspiration or image but also using natural materials as mud and wood. In the last Cēsu Art Festival 2012 he exhibited wooden sculptures and fallen trees with his paintings as a part of his installation. I would really love to see these artists put together as a duet really creating an important 21st century Latvian angle that is deeply connected with landscape traditions and philosophy.

Out of the box

In the Small gallery one can find the strongest artist in a bunch – Kristaps Ģelzis who has participated in the 54th Venice Biennale. With "Artificial Peace" he continues to present works in a fluorescent painting technique which he has been exploring since 2008 when the first such painting series "Bedtime story" could be seen at the Cēsis Art Festival. Ģelzis has a master degree in graphic arts and he is also working successfully in this field. In 2011 he got Latvia's most prestigious art price "The Purvīša Price" (named after one of the greatest Latvian painters Vilhelms Purvītis) for his large format watercolors. He exaggerates the watercolor technique with paint that flows down the surface. The content of works on the other hand he connects with everyday life using social criticism, pop art and even kitsch elements. Then of course, installation art on which he specially focused in the 1990s. Altogether Ģelzis is the white sparrow in this company. One must be very careful before putting him in one particular group because he will jump out of it anyway. Yes, his works also cross the field of painting, but he has definitely never been associated as a painter. Painting for Ģelzis is just another instrument but not the central object.

Kristaps Ģelzis is the only "out of the box" artist presented in this exhibition but there are more. For example there is Kristiāns Brekte who likes to use aggressive images of mass culture like monster hybrids, sex and violence in paintings, his collages and objects at the same time are using a painterly language. He could be put in the Latvian "Mutant" group – term that I borrowed from the Latvian curator Sniedze Kāle. In this group is also Kārlis Vītols and the baroquely nightmare painter Atis Jakobsons who can be compared with the Estonian artist Rauno Thomas Moss. And then there are the metaphysicians and color field artists like Barbara Gaile and Tatjana Krivenkova.

Introduction for beginners

Even if I disagree with the choice of some artists and the way they are represented for the sake of the curator's concept, all of them are good and highly professional. And this exhibition does create some kind of "landscape" of what is currently happening in the field of Latvian painting, a medium that still dominates despite very strong young graphic artists and of course artists that have gone through the school of Ojārs Pētersons (Head of the Visual Communication Department at the Art Academy of Latvia). It is very important to follow and see not only the processes that are happening in the big art arena but to follow the work of neighbors as well. Hopefully this exhibition will be only the first volume and it will turn into a beautiful tradition of Tartu. For those who are beginners in observing and getting to know the contemporary art scene of Latvia, hopefully this text will help as an addition and filter for the introductory exhibition of Latvian painting.

Kristiāns Brekte. „I won't forgive you". Oil on Canvas. 2010.

ŠIKKIDELE MEESTELE

Küsis Triin Loosaar

Meestejalanõudest rääkides oskab Scheckmanni looja ja disainer Sille Sikmann orienteeruda antud valdkonnas vahest ehk pareminigi kui jalatsikandjad ise.

Milline on Scheckmanni klient?
Julge ja enesekindel mees, kes on natukene edev, kui nii võin öelda, ja seda heas mõttes, sest mulle väga meeldib see, mida linnapildis näen, ehk siis üha enam mehi on hakanud hästi riides käima – minu silm puhkab!

Kui palju osatakse hinnata käsitööna valminud jalanõusid? Kas teadlikkus kvaliteetsete ja mugavate jalanõude osas on kasvanud või pigem valitakse ikkagi see, mis kätte satub?
Eestis hinnatakse käsitööjalanõusid küll, sest eks enda jala järgi valminud king on ikka hoopis midagi muud, kui poest ostetud, eriti kui arvestada eesti meeste jalgade suurusi, laiusi ja kõrgusi. Ja kui rääkida teadlikkusest kvaliteetsete ja mugavate jalanõude osas, siis usun, et see on alati olemas olnud. Tihti lihtsalt ei suudeta tänapäeva *ready-to-wear* toodangus seda kvaliteeti eristada, sest enamiku suurfirmade jaoks on saanud põhieesmärgiks tarbiv rahvas ja suuremad sissetulekud, mistõttu parima brändigi toodang võib osutuda kergelt öeldes „rämpsuks".

Erinevalt anonüümsest tarbijaskonnast on Scheckmannil kliendid, kes kaasatakse jalanõu valmimisprotsessi. Kas enamasti liiguvad ideed vastavalt kliendi soovile või jäetakse sulle tihti „vabad käed"?
Minu meelisosa tervest protsessist on koostöö kliendiga. Esimesed ideed küsin alati kliendilt endalt, et millised on ta eelistused, kas tahetakse mahedamate toonidega, paeltega või paelteta, midagi pöörast või tagasihoidlikku, ja seejärel saan lasta oma fantaasial lennata. Suurel määral tuleb mul muidugi olla selgeltnägija, vaadata klienti ennast ja kujutada ette, mis talle sobiks, juhul kui ta ise ei oska öelda, ja panema need mõtted paberile, mille hulgast või siis peale eskiiside parandusi klient valib sobiva.

Millest lähtud ühe kingapaari disainimisel? Kas inspirat-

STUUDIO NAHK JA ORTOPEEDILISE LISAVÄÄRTUSEGA JALATSID

Küsis Triin Loosaar

Mugavus või silmapaistvus – tihti kipub üks neist tagaplaanile jääma. Stuudio Nahk, alustav jalatsibränd, otsib harmooniat ja tasakaalu mõlema vahel. Karin Kallas, üks idee algatajatest ja disainer, EKA nahaosakonna magistrant, oli nõus avaldama noore brändi tekke ja tegemiste kohta.

Mis on Stuudio Nahk?
Stuudio Nahk on käsitööna jalatseid ja aksessuaare tootev (alustav) bränd, kus põhirõhk on tasakaalul mugavuse ja disaini vahel. Jalatsi ehitame üles jala õiget asendit ja funktsioone silmas pidades. Disainis lähtume puhtast joonest, vastandamisest ning materjali (naha) enda ilust ja headest omadustest. Brändi loomise taga on tiim, kelle erinevad suunad ja erialased teadmised teevad brändi terviklikuks.

Mis on ortopeedilise kinga juures kõige tähtsam? Mis ajendas valima just sellise suuna?
Jalatsi peamiseks eesmärgiks on kaitse. Stuudio Nahk jalatsid on ortopeedilise lisaväärtusega ehk disain lähtub Eesti elanikkonna keskmist jala anatoomilist ehitust silmas pidades. Jalats omab toestavat tugisüsteemi, arvestab põhjamaist jalatüüpi, on elastne ja hingav ning samas ka silmapaistev. Selline jalats laseb jalal funktsioneerida nii, nagu see on loodud funktsioneerima.

Taoline suund tuli loomulikult, erinevates projektides osalemine ja aastane ideede genereerimine viis selge kontseptsiooni ja mõtteni. Samuti on mul alati olnud suur huvi nii meditsiini kui ka detailide ja aksessuaaride, minu puhul jalatsi, vastu. Ühtlasi hindan lisaväärtusega disaini. Oma huvisid teadmatult kombineerides jõudsime jalatsiteni, mis on mugavad, ent siiski silmapaistvad.

Ortopeedilise kingaga seostatakse tihti ilmetuid jalatseid. Kui suurt rolli see mängis?
Olemasolevate veidi kohmakate või sportlike jalatsite välimus ei ajendanud mind seda muutma. Praegune idee kasvas pigem välja soovist luua midagi, millest ka ise puudust tunneme ja mis poleks lihtsalt toode, vaid omaks ka mingit funktsiooni, olles inimesele kasulik.
Kuna ortopeedilise lisaväärtusega disainjalatsid on osa minu magistritööst, siis väljaarendatud ehitusega Eesti elanikkonna keskmisele jalale loodavat kollektsiooni presenteerime 2013. aasta kevadel.

Mida sa jälgid jalanõu disainimisel ja valmistamisel? Millised on prioriteedid nii idee kui teostamise puhul?
Jalatsidisainis on väga olulisel kohal materjal. See peab olema kvaliteetne, tugev, kuid elastne ja samas ka silmapaistev.

UKSEKOOD UUDE MAAILMA

Küsis Kristina Paju

Marlis Lucila Piirsalu veab kudumite projekti k00d.ee, mille materjal pärineb ehtsate Eesti maavillaste lammaste kasukast. Projekt tutvustab igale kampsunikandjale, millisest Eesti talust vill pärit on, ja aitab inimestel mõista rõivatootmise protsesse, mida me igapäevaselt poodi jalutades tahmatult unustama kipume või mille puhul keeldume teadlikult vastutust võtmast.

Tähelepanu pööramine kohalikule tasandile, meie lähiümbruses toimuvale, on osa Eesti ühiskonnas levivatest viimase aja allhoovustest. Supilinna, Karlova ja Uue Maailma seltside ning teiste kodukandiliikumistega seoses on hakatud märkama oma naabreid ning nautima ühistegevuse vilju. Lisaks maavanaema kartulivagude toodangule on erinevate „tagurpidi lavkade" ja alternatiivsete toiduringide idee löömas kiilu supermarketite ülemvõimu. Nüüd on jõudnud järg ka moekunstini. **Marlis Lucila Piirsalu** on moekunstnik, kes on võtnud eesmärgiks pöörata malbel, kuid sihikindlal moel globaalse rõivatootmise ahelad pahupidi. Tema visioon on ilus ja lihtne – toota südantsoojendavaid ja kandjat ehtivaid naturaalvalgeid kudumeid, mis pärinevad ehtsate Eesti maavillaste lammaste kasukast.

Kes sa oled?
Hetkel ma ei defineeriks ennast. Juhtumisi õpin EKA magistrantuuris rõivadisaini ja paralleelset loon projekti www.k00d.ee. Sellega seoses disainin kohalikust lõngast kudumeid ja aksessuaare, mis on toodetud Eestis, pakkudes olemasolevale rõivasüsteemile alternatiivi. k00d.ee kodulehe kaudu on võimalik jälgida toodete pärinemist ning seega olla otsesemas ühenduses ümbritsevaga ja teadlikum sellest, kust asjad pärinevad. Idee kohaselt on varsti igal kudumil kaasas ka raamat, mis räägib, millisest talust vill pärineb.

Kuidas k00d.ee idee alguse sai?
Arvan, et see saigi alguse just vajadusest ruumi järele, milles luua ja eksperimenteerida, samal ajal püüdes mõista ja olla teadlik ka teistest olevustest, kellega me planeeti Maa jagame.

Kellele need asjad mõeldud on?
Äriplaanide maailmas võiks sõnastada nii: need kudumid on mõeldud omakultuuri väärtustavale trenditeadlikule ja keskkonnast hoolivale inimesele. Kui üritada teha seda sama asja k00d.ee dimensioonist lähtuvalt, siis hetkel ei oska ma sellele küsimusele veel vastata, hetkel on see pigem süsteem, mis õpib iseennast tundma.

Mis sind selle ettevõtmise juures rõõmustab? Mis on kõige raskem?
Eks head meelt valmistavad ikkagi kogemused ja teadmised, mida see protsess pakub. Samuti on olulised need hetked, kui inimesed tunnevad ennast k00d.ee kudumitest puudutatuna. Raskusi seevastu tekitab ebainimlik tasand meis ja meid ümbritsevas ühiskonnas, mis on keskendunud vaid materiaalsusele ja kiirele tulemusele.

Kirjelda ennast disainerina.
Olen huvitatud orgaanilistest süsteemidest – nende olemusest ja toimimismehhanismidest. Sellega tegeleb ka biomimikri, kus uuritakse erinevaid looduslikest süsteemidest pärinevaid nähtusi ja nende kasutusvõimalusi tehnoloogias ja disainis. Näiteks uuritakse taimede leheroodude võrgustikku kui optimaalset distributsioonimudelit. Või siis üritatakse tõlkida disainikeelde Lõuna-Ameerikas elava sinise liblika *Morpho rhetenor*'i fenomeni – selle olendi ilusatele erksinistele tiibadele ei anna värvust mitte pigment, vaid tiiva enda struktuur, mis talle langevat valgust omapärasel viisil tagasi peegeldab.

Mind köidab kaasaegne teadusmaailm ning disaini ja teaduse avastuste vaheliste seoste leidmine. Kahjuks tundub, et meie ühiskond paljuski ignoreerib teadust (võib-olla on see nii, kuna teadusest ei saada aru, sest see on muutunud tavainimese jaoks liiga keeruliseks). Ignoreeritakse seda, mida teadlased räägivad, pimesi ollakse kinni süsteemides, mis meid inimestena (kurb öelda küll) vähehaaval hävitavad.

Kas sul on eeskujusid?
Otseseid eeskujusid ei ole, aga on palju inimesi, isiksusi, mõtlejaid erinevatest valdkondadest, kes on mind inspireerinud.

Bakalaureuseastmes õppisin vist kõige rohkem EKA arhitektide hindamistelt. Viimasest ajast on meelde jäänud no-

sioon on midagi abstraktset või leiad pigem innustust konkreetsete probleemide lahendamisest?
Eraklientide puhul lähtun kõigepealt kliendi soovist ja siis alles üritan ise kergeid vigureid juurde leiutada. Nende vigurite ideed tekivad vahel unes, teinekord näen tänaval mõnda huvitavat fragmenti, poes mõnel esemel kummalist detaili või hoopis abstraktseid värvilahendusi või naudin ilusat ilma, kuulan muusikat jne.

Kollektsioonide puhul on ideed aga vast rohkem pöörasemad ja kunstilisema sisuga ning alati mingi tagamõtte või looga.

Mis puudutab aga probleemide lahendamist, siis see käib alati asja juurde, kuid ma ei tea, kas seda seepärast veel probleemiks nimetada, pigem väljakutseks :)!

Millises suunas on plaanis Scheckmanniga edasi liikuda?
Täiskäigul edasi ja läbi raskuste tähtede poole, nagu meile gümnaasiumis õpetati – ehk et uuel aastal on tulemas nii mõndagi põnevat!

Vaata ka: www.facebook.com/Scheckmann

Kuna mulle meeldib lihtne disainijoon, siis eelistan kasutada huvitavaid nahkmaterjale. Õmbluste puhul jälgin, et need ei satuks kohtadesse, kus jalg liigub palju. Vastasel juhul võivad õmblused puruneda. Prioriteetide puhul on esmase tähtsusega lõike istuvus. Pigem loobun detailidest või muudan algselt plaanitud materjali, mis mulle kohutavalt meeldida võis, aga jalats peab hästi istuma.

Kes ja mis on inspireerivaks jõuks?
Inspireerivaks jõuks on lähedased inimesed, andekate inimeste tegemised, igapäevane linnapilt. Ideed tulevad üldjuhul ootamatult või nähes materjali.

Kas mõju on ka hetkel Eestis müüdavatel jalanõudel – positiivsel või negatiivsel kujul?
Eestis müüdavad jalatsid ei oma suurt tähtsust. Me püüame teha omamoodi.

Millal, kust ja kuidas on võimalik endale Stuudio Nahk jalanõusid soetada?
Esimene võimalus soetada Stuudio Nahk jalatseid on uhiuues disainipoes Zero, mis avati 6. detsembril Baltika Kvartalis.

Vaata ka: www.stuudionahk.com

vembris toimunud sümpoosion „Kunst ja teadus – hübriidne kunst ja interdistsiplinaarne uurimus". Seal kõneles Alan N. Shapiro, kelle jutt mulle väga meeldis. Ja muidugi aitab alati lihtne lähedaste hool ja tähelepanelikkus.

Mida oled k00diga tegeledes teada saanud, õppinud?
Olen lähemale jõudnud sellele, mis mind päriselt huvitab.

Mida võtad ette järgmiseks?
Tegelen k00d.ee-le võimalike turgude otsimisega väljaspool Eestit. Samuti tegelen edasise tootearendusega.

Teine suund mu tegevuses on seotud minu juurtega. Kuna pool mu perest elab Peruus, olen armunud peruu orgaanilisse puuvilla. Puuvillataim kasvab seal sellises keskkonnas, mis on talle loomulik. Puuvillaistandusi kastavad mägede vihmaveed (ei toimu kunstlikku kastmist). Seetõttu on sealsel puuvillal ka pikad kiud, mis loovad eriti vastupidava ja siidise kanga. Katsetangi esimeste toodetega sellest materjalist.

Ole hea ja anna kolm nõuannet, mida kudumite puhul võiks silmas pidada.
* Kudum on väärikas ja vastupidav rõivaese. Ehk siis kergelt kulunud ilme on pigem väärtuslik ja ilus. Villasele materjalile, nagu ka teistele looduslikele rõivakiududele, on topiliseks muutumine iseloomulik ja seda ei tasu karta.
* Ideaalne on see, kui kudum on tehtud kohalikust Eesti lõngast.
* Kui kudum on naturaalsest materjalist, ei tohiks seda sagedasti pesta. Piisab kui lasta sel aeg-ajalt riidepuu peal värskes õhus seista.

PS! Marlise soovitusi ettevõtmiste kohta, mille rõivadisaini valdkonna kesksed tooted ja ideed on teda inspireerinud, lugege lisaks Müürilehe veebiversioonist.

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

8 KUUD PARANOIAT

Janno Pikkat

„Veeren rattaga korraks Vanemuise ette ja lasen ohvril minust mööduda. Ta ületab Ülikooli tänava ning liigub kaubamaja poole. Kaotan ta hetkeks silmist, kuid jõuan siiski järele, et näha teda kaubamajja sisenemas."

Algus

Oli see nüüd või ei olnud, et kaks mihklikuud tagasi sattusin popimaid linnaruumis mängitavaid rollimänge uurima, kuid ei leidnud, et ükski neist suurepäraselt Tartusse sobituks. Kutsusin siis külla mõnikümmend head ja paar halba tuttavat. Sõime kõhud täis ning võtsime lõhnad juurde, misjärel tutvustasin oma ideed ning ulatasin igaühele väljatrüki mängu esialgse kontseptsiooni ning reeglistikuga. Üks sõber tegi *brainstorming*'ut, teine pani mängule nime ning juba nädala pärast loositi esimesed rollid. Mängima hakkasid kõik kakskümmend neli üritusel osalenut ning veel nelikümmend inimest.

Mängu käik

Iga mänguvooru alguses loosib arvuti (random.org) 55 mängija hulgast kaks tapja-ohver paari koos tapmise tingimuse ning tapmisviisiga. Tapmise tingimus võib olla nii ajaline, kohaline kui ka esemeline (nt „tapja kannab kummikindaid", „see juhtub S-tähega algaval tänaval", „see juhtub pimedas"). Tapmisviise on samuti mitmeid, mõned neist „revolver", „õnnetus" ning „veremürgitus". Tapjatele saadetakse vastavasisuline SMS, ohvrid ei saa oma rollist teadlikuks enne atentaati või mänguvooru lõppu. Tapmise tingimus on avalikult Facebookis ja siseveebis näha, tapmisviis on teada ainult tapjale.

Kui tapja on sõnumi saanud, on tal veretööks aega 7 päeva, kiirus kajastub punktitabelis. Kui ohver on tapjale tuntud isik, on lihtsam, kui mitte, on pisut keerukam ning on tarvis koguda infot. Kasutada võib kõiki käepäraseid vahendeid – loomulikult on põhirelviks ses arsenalis internet ning ühised tuttavad. Kui kas kodune aadress, telefoninumber, töö- või elukoht on kindlaks määratud, on pool teed läbitud. Kui ohvriks on võõras inimene, on üks hõlpsamaid variante lasta ühisel tuttaval deit kokku leppida ning siis ise vargsi põõsast kohale hiilida. Võib helistada ohvrile, esinedes uurimustöö läbiviijana, ning taotleda kohtumist kesklinna kohvikus, seejärel puistata piparmünditee sisse mürgisuhkrut, kui ohver tualetis käib. Võib helistada uksekella ning öelda, et saadeti lilled, ning ukse avanedes tongipüstolist kõmmutada. Saab kliendina töökohta minna ja enne lahkumist laua alla pommi poetada. Saab tänaval liiklusõnnetuse korraldada rattaga õrnalt, kuid jõhkralt otsa sõites. Võib peol tutvust sobitada ning siis ohvri kallistades surnuks pigistada.

Mängus on turvatsoonid, kus ei saa tappa. Need on kirikud ja ühistranspordivahendid, Kink Konk, Genialistide Klubi, raekoja plats ning kõikide Tartu kõrgkoolide auditooriumite ning saalide esimesed kaks istmerida.

Pärast mänguvooru lõppu kirjutab tapja oma (eba)õnnestumisest raporti, sõjasaagina on tervitatavad fotojäädvustused.

Kuna muutujaid on paras hulk, siis on erinevaid võimalikke voore matemaatiliselt ~ 10 miljonit, voore on sel hooajal kokku 40, tapjaid tänu topeltpaaridega voorudele 80. Variatsioon teeb trikke ning esinevad äärmused.

Osalejatele on lisaks Facebooki lehele ka siseveeb, kus on nii reeglistik, uudised kui ka nimekiri mängijatest koos piltide, punktide ja sünnipäevadega (õnnitlemiseks!).

Üle poole aasta vältava osalemistasuta mängu parimatele on auhinnad nii korraldaja kui sponsorite poolt. Korraldaja premeerib parimat kastiga, mis on täis tema meelismärjukest, Kink Konk viskab iga mõne aja tagant kohapealse žürii valitud parimale roimarile baarikrediiti ja pileteid.

Osavirtuaalne rollimäng „Paranoia" on taust. Kui mängu esimeste voorude ajal käib Facebooki lehel kõrgtegevus ning järjekordse vooru tapjate loosimise ajal jälgivad kõik pingsalt telefone, siis pärast kümmekonda vooru on tapmistingimuste ja mängujuhi edastatavate uudiste jälgimine kohustuslik osa päevakavast. Kuna suhteliselt suur osalejate arv ja ootamatu fortuuna valivad mänguvoorudesse osalejaid väga juhuslikult (mängija võib oodata rolli vahel nädalaid), üllatavad paranoiakohustused osalejaid enamasti ootamatult. Magusad kohustused vajavad kiiret reageerimist ning mõjuvad üllatavalt, adrenaliin ei jää voolamata.

Hetkel on selleks korraks kõik mängijakohad täis, ent kui keegi jääb vahele pettusega (ptüi-ptüi) või kolib Tartust minema (osalemise tingimus on, et üle 50% mänguajast tuleb veeta Tartus, kuigi tappa võib kas või Gaza sektoris), saab kiireim reageerija mängu, nii et Facebooki lehel tasub kindlasti silma peal hoida.

Raportid

Tapja Anton K.: „Mul oli täiuslik plaan. Facebookis nägin, et ohver on EÜS-i liige. Ühtlasi olid tal Facebookis mõned pildid avalikult saadaval, mille ma endale kohe telefoni salvestasin. EÜS-i kodulehelt nägin, et 26. septembril on neil tutvumisõhtu. Milline suurepärane võimalus pääseda märkamatult tavaliselt kinnisesse majja, kus ka ohver tõenäoliselt kohal on. Paar tundi enne tapmiskatse algust ostsin EÜS-i majast üle tee asuvast kaltsukast viie euroga üllatavalt hästi istuva pintsaku, mille kombineerisin koduse riidekapi põhjast leitud pükste, särgi ja lipsuga (kuna ma ülikonda tavaliselt ei kanna, siis ma ülikonda ka ei oma), ning lõplik komplekt nägi välja ootamatult esinduslik.

Tapja vilksav peegeldus ühel mitmetest EÜS'i garderoobi peeglitest. Foto: Anton Klink

Olin esimene külaline, kes majja pärast uste seestpoolt avamist sisse pääses. Tegin kogu majas kiire ringkäigu, et veenduda, ega ohver juba eelnevalt majas pole. Seejärel sättisin ennast varitsuspositsioonile, kus ma ise olin varjatud, kuid sain jälgida kõiki välisuksest sisenejaid. Jälgisin saabuvaid külalisi terve järgneva tunni jooksul vahepeal telefonist oma mälu ohvri Facebookist salvestatud piltidega värskendades. Ürituse ametliku osa alguses kutsuti mind varitsuspositsioonilt suurde saali. Saali sisenedes vaatasin kiirelt üle kõik kohalolevad isikud, kelle hulgast ma ohvrit ei tuvastanud, ning sättisin ennast istekohale, kus ma ise olin kahelt poolt inimestega varjatud, aga kust ma saali sisenevaid isikuid hästi jälgida sain. Tegin kõrvalistujatega pealiskaudselt juttu ise pidevalt saaliust jälgides. Järgneva poole tunni jooksul ohver ei sisenenud ning kuna ka saabuvate külaliste tulv oli lõppenud, siis oli selge, et ohver sedapuhku varitsuspaika ei saabugi.

Tapmisviis „surnuks kukkumine" oli plaanitud selliselt, et mul oli võetud kodust kaasa DVD-film „Kukulind", millega oleksin siis ohvrit patsutanud ning paar korda kõva häälega „KUKU! KUKU!" hüüdnud. Tingimuse „tapja kannab maski" täitmiseks olin välja printinud ACTA-aegse Guy Fawkes'i maski, mida oleksin samal ajal kaenla all kandnud.

Niisiis hästi planeeritud varitsus ebaõnnestus ohvri mittesaabumise tõttu. Alustasin järgmise plaani väljatöötamist, samal ajal tiksus kell halastamatult...

Nimelt avastasin, et tal oli mõni päev tagasi sünnipäev. Vaatasin, kes on minu, mu korterikaaslase ja veel mõne parema sõbra ühised tuttavad temaga ning saatsin (või lasin saata) kõikidele nendele ühistele tuttavatele järgmise kirja:

„Ega sina juhuslikult ei oska öelda, kus kandis täpsemalt Mats P. Vaba ja Raua tänava kandis elab? Üks sünnipäevakingitus vajab talle ukse taha toimetamist, aga shh siis selles osas, see on saladus :)."

„Vaba ja Raua tänava kandi" leidsin selle järgi, et tal oli Facebookis mingis kaardirakenduses sinnakanti üks sisselogimine salvestatud. Sellest sain tuletada võimaluse, justnagu ma umbes teaksin, kus kandis ta elab, ja vajan üksnes „täpsustust". Eesmärgiks siis ta koduse aadressi teadasaamine, kuid paraku jäid vastused saamata ning pidin Tartust lahkuma."

Tapja Mats E.: „Pühapäeval olen üsna haigena Tallinnas uinumas, kui kuulen, et saabus sõnum. Hommikul leian vahva uudise ja päeva peale tuleb meelde natuke internetis taustainfot sorkida. Selgub, et tütarlapse nägu on tuttav – võimalik, et võtsin temaga koos kunagi mingit semiootika ainet. Selguvad ka inimesed, kellelt võiks ohvri kohta infot ammutada. Pärastlõunaks saan asjad suuremas linnas aetud ja sõidan Tartusse.

Teisipäeval otsustan, et oleks veel mõnus kodus üks päev haige olla. Õhtul helistan ühele tuttavale, kellelt loodan sujuvalt ohvri kohta rohkem infot saada. Ahjaa, kuidas see nüüd käibki? „Heitsau, kuidas läheb? Kas sa seda ühte Helenit tead, jajah, tema, Helen M. Ahh, kuule, äkki ütled mulle, kus ta elab ja mis ta teeb ja üldse." Puuduliku uurimistöö tulemusena selgub minu üllatuseks, et ka inimene teise telefoni taga osaleb mängus ja kahtlustab mind nüüd mõrvarluses, mida ma kohe hoogsalt eitan, ning vahetan seosetult teemat, nagu palavikus inimesele kohane. Sain siiski teada, et Helen ei õpi mitte matemaatikat, informaatikat ega isegi mitte statistilist analüüsi, vaid justnimelt märgiteadust.

Eriti viljakas ei ole ka mõrvarelva jaht. Kurikaga sõbrad on oma kurikad ära kaotanud või kusagile ära pakkinud ning pesapalli-/kriketihooaja igaveseks lõppenuks kuulutanud. Mõni inimene teab öelda, millisest poest pesapallikurikat osta, enamasti soovitatakse aga treipinki otsida. *A friend with a bat is a friend indeed.*

Kolmapäeval pole endiselt enesetunne veel veretööks ega üldse mingiteks ettevõtmisteks sobilik. Õhtul lähen siiski korra välja. Kesklinnas näen üht tüdrukut, kes meenutab soengult ja olekult ohvrit, kuid ta lahkub enne, kui jõuan isiku päris kindlaks teha. Kesköö laenan sõbralt kurika pähe tammepuust vembla, mis meenutab pigem Kendo puust mõõka, ja uinun lootusrikkalt.

Neljapäeva hommikul selgitan välja ained, mida ohver ülikoolis külastada võiks. Loengute vaheajal hängin Lossi 3 /

Jakobi 2 piirkonnas, kurika ots tenniserketikotist välja turritamas. Lõpuks saabub kahese loengu lõpp ja hoonest väljuva rahvasumma seest vaatabki mulle hetkeks otsa ohvri pahaaimamatu nägu, täpselt nagu loodetud. Asun ohvrit rattaga jälitama lootuses, et ta jalad viivad meid kiiresti K-tähega algavale tänavale. Küütri või Kompanii asemel on ta sihiks Ülikooli tänava kaudu Kalevi tänava suund. Hoian rattal sõites mõningast vahemaad, olen üsna kindel, et tegu on ikka õige inimesega. Kuid ta ei ületa Riia tänavat, et Kalevi tänavale jõuda, vaid pöörab Riiamäe poole. Kas sellest tuleb tõesti pikem jälitamine? Ohver pöördub raamatu- või vanakraamipoodi, mina jään tänavale. Väljub aga peagi ja liigub tagasi kesklinna poole. Veeren korraks Vanemuise ette ja lasen ohvril minust mööduda. Ta ületab Ülikooli tänava ning liigub kaubamaja poole. Kaotan ta hetkeks silmist, kuid jõuan siiski järele, et näha teda kaubamajja sisenemas. Jätan ratta lasitorude külge, millest moodustub tekst „Küüni", ja loodan, et ohvril on plaanis ka siia tänavale väljuda. Kaubamajja sisenedes arutlen: üks kahest – ohver läks kas raamatupoodi või Toidumaailma (sest hirm teeb näljaseks). Lendan üle eskalaatorite, kuid ei leia ohvrit raamatu- ega kirjatarbepoest. Jõuan liftiga alla ja eskalaatorite juurde täpselt siis, kui ohver alumiselt korruselt naaseb ja mulle korraks otsa vaatab. Ta liigub välisukse poole. Teen ta selja tagant veel viimase pildi ning me olemegi jõudnud tänavale. Hüüan oma ohvri nime ja ta jõuab veel vaadata, kes ta selja taga on, aga on liiga hilja. Ma olen juba tõstnud kurika ja teda tabab esimene löök. Teine löök paiskab ta jalust. Ta jõuab karjatada, kuid saabub uus tabamus. Löögile järgneb löök. Minu meele on haaranud seletamatu raev, mis laob hoobi hoobi järel tema nüüdseks liikumatuks muutunud kehale. Kogen kõike justkui läbi udu, samal ajal kui ma oma ohvrit kurikaga pudruks tambin. Miks keegi midagi ei tee? Vaatan läbi virvenduse minu ümber paigale tardunud inimesi. See kõik on juhtunud nii kiiresti, keegi ei ole jõudnud teha midagi muud peale õudu-

Foto: Mats Eek

ses paigalejäämise. Kurikas kukub käest. Ma pööran ringi ja jooksen kaubamaja uksest sisse. Mind valdab tunnete tulv, mille alla mattumisest ei näi olevat pääsu. Väljast kostab vali karje. Ma pöördun vasakule ja tahan joosta teise väljapääsu poole, kuid olen segaduses, ja enne kui midagi teha jõuan, olen kukkunud lillepoe ees olevatesse potililledesse. Näen jahmatanud ilmet moodustumas milfi lillepoemüüja kenale näole, kuid pööran pilgu ja vaatan oma tõstetud käsi, mis on potikildudest marraskil ja väikeste elupuude juurte vahelt vallapääsenud mullast määrdunud. Ajan end lõhutud orhideede vahel püsti ja jõuan joosta mitu väga kiiret sammu ukse poole, kui mõistan, et ei saa üldse aru, mis minuga toimub. Mu vaateväli aheneb ja tundub, nagu paistaks maailm hallika tunneli lõpust. Tundub, nagu aja kulg aeglustuks, ja ma ei saa aru, kas ma jooksen või olen aegluubis kukkumas, kui pilt silme ees hakkab minema üha udusemaks, kuni muutub päris ühtlaseks kiirgavaks valgeks, mis särab mõnda aega klaarilt ja puhtana, aga siis mõistan, et sellest on kristalliseerunud need mustad sõnad siin valgel taustal."

Ohvevr Priit T.: „Tajun su lähedust. Ööl vastu neljapäeva heliseb telefon: see on mu endine korterikaaslane Lembit. Ma ei vasta, sest kell on 1 läbi ja *erinevalt mõnest* pean ma hommikul kooli minema. Mõtlen hetkeks, mis küll ajendaks Lembitut nõnda tungivalt ühendust võtma, ent siis uinun, meenutades neid lugematuid deliiriumiastmeid, milles ma teda pärast kesköö näinud olen.

Koolis on vaikne, päev on lühike, lahkun varakult. Helistan Lembitule, et uurida, mida ta tahtis, ning veidi ka selleks, et teda mõnitada. Ta ei vasta.

Olen kodus, ühendust võtab Martti. Tšau, pole ammu näinud, kas pole mitte tore, mis teed, oleks aeg teha väike *catch-up*, mis arvad, teeme lõuna, äkki kohe? Su esimene viga.

Loodan, et su abielu on kujunenud õnnelikuks, Martti – vaata, ma ei tea, sest ma pole sinuga vist 2010. aasta 1. jaanuari ööst saadik suhelnud. Loodan, et su pruut nägi altari ees ilus välja – oli teil üldse altar? Vaata, ma ei tea, sest ma polnud kutsutud. Loodan, et su poissmeesteõhtu oli raju, Martti, jah, just, loodan, sest jällegi polnud mul võimalust sellest osa saada. Sa ometigi ju teadsid, kui väga mulle stripparid meeldivad, ometigi sa teadsid seda...

Keeldun lõunast, ütlen, et olen õhtuni kinni, lükkan selle järgmise nädala peale. Jätan Marttile võimalikult suure akna, et alt ära hüpata (kui pühendunud oled küll oma valele?). Avan veel Kultuuriakna, et leida mingi võimalikult mõttetu ja kallis üritus, kuhu oma ettevaatamatu mõrvar saata lootuses mind leida. Aga Martti ei küsi mult, mida ma õhtul teen. Ju siis pole ikka nii pühendunud oma sõbra abistamisele. Ta küsib minult veel mu numbrit – ma annan selle ning eemaldan paariks tunniks SIM-i.

Viis minutit hiljem ma tean, kes Sa oled, kes meie ühised sõbrad on, kus Sa õpid, mis loengud Sul on, kes Su sugulased on ja mis värvi koer Sul väiksena oli (seda tegelt ei tea). Tean ka su seost Lembituga. Su nägu sööbib mu mällu. Tean, et mul piisab vaid kesköö ni kodus passimisest, ent lubasin sõbrale, et lähen temaga välja, mis tähendab kokkupuudet mu vanima sõbraga, kes on ühtlasi Lembitu korterikaaslane. Kas ka tema on kaasa haaratud? Eelmisel õhtul kutsus mind õue küll. Mõtlen, kas ta hindab mu sõprust kõrgemalt kui paari hädist paranoiapunkti. Ei ole veendunud, nii et võtan igaks juhuks kaks tasuta saadud piiritusjooki kaasa, et vajadusel ta ära osta.

Enne väljaminekut võtab minuga ühendust Anni. Näe, jälle olen populaarne. Kuule, sa elad seal X tänava kandis kusagil, eks? Me oleme siin lähedal, tule joome gini. Ütlen talle, et elan tegelikult Z tänaval ja asun praegu üsna kaugel. Ta väidetavalt elab ka sealkandis, vihjab natukene Karu pargile ja munakividele. Vahetan teemat ja mainin, et kontsadega on vast raske koju minna. Ta muidugi lükkab selle väite ümber. Ta on karm naine.

See oli su suurim trump siin mängus, Mihkel. Oleks sa kohe Anni mu juurde saatnud, oleks ma silmapilkselt sul käes olnud. Talle ma ikka naljalt ära ei ütle.

Liigun välja, piiritusjoogid kotis. Pöördun sõbra poole ja küsin talt ausalt, kas Lembit on temaga minu leidmise asjus ühendust võtnud. Ta eitab ja satub segadusse, paistab siiras. Joon need piiritusjoogid hoopis ise ära ja tähistan kesköötunni kukkumist. Kirikus."

Foto: Kadri Uusen

Vaata ka: www.facebook.com/paranoiathegame

Kultuurikatla Aia ideekonkurss 2013

SA Tallinna Kultuurikatel kutsub osalema avalikul ideekonkursil, et kujundada Kultuurikatla Aia 2013. aasta programm inspireerivaks ja põnevaks linnaruumi-keskkonnaks.

Juba möödunud suvel tekkis Kultuurikatla Aias eriline ja mõnus olustik, kus ühiste jõududega korrastatud endisest räämas tööstusmaastikust hakkas kujunema kogukonnaaed. Aia tegid eriliseks eripalgelised partnerid kultuurikanadest aiajoogani. Aeda külastas suve jooksul tuhandeid inimesi, saades osa nii teatrietendustest, kontsertidest kui ka näitustest.

Kultuurikatla Aed tahab ergutada kogu ümbruskonna linnaruumi, kaasates uuenduslikesse tegevustesse eriilmeliste ideedega inimesi ja kogukonda tervikuna. Nüüd ootamegi taas ideid, et tuleval suvel Kultuurikatla Aia programmiga aegsasti ettevalmistustöid alustada.

Soovime leida programmipartnereid, kes teostaksid oma ideid Kultuurikatla Aias – olgu nendeks siis avalikud kultuurilised, hariduslikud või sotsiaalsed tegevused. Oodatud on sotsiaalsed projektid, mis põhinevad kogukondlikel väärtustel ja kogukonna kaasamisel, kultuuri-, muusika- ja kunstiprojektid (hinnatud on uuenduslikud ja tavapäratu formaadikasutusega ideed), kehalist tegevust arendavad projektid ning haridus- ja teadusprojektid (koolituste või töötubadena).

Foto: MTÜ Hakk

Konkursi tööde esitamise tähtaeg on 27. detsember 2012. Konkursi tingimused on toodud Kultuurikatla kodulehel www.kultuurikatel.ee.

Konkursi võitjad saavad teostada oma ideed maist septembrini aastal 2013.

Linnalaboriga linnaretkele

Reede õhtul pimedas haudade vahel kolmekümne inimesega ukerdamine pole just see, mida me tavaliselt linnaekskursiooniks nimetame. 2. novembril, hingedepäeval, kutsus Linnalabor linnahuvilisi sügisesele kaamosele kohaselt linnaretkele Tallinna Siselinna kalmistule, kus arhitekt Reedik Poopuu ja inimgeograaf Taavi Pae rääkisid linnasurnuaedade ajaloost ja ruumist, erinevatest matmistavadest ja ka XXI sajandi nekropolist. Tuleval aastal läheme kolame tühjades majades, uurime, kuidas selline kasutu ruum linnas tekib ja millised on võimalused tühjuse taaselustamiseks. Linnalabor usub, et asjast peavad rääkima need, kes asjast teavad ja seda armastavad.

Lisaks ühekordsetele prii pääsuga ettevõtmistele on Linnalabor üles seadnud ka omamoodi linnaretkede büroo. Idee on tutvustada linnaruumi arengus olulisi nähtusi ja kohti ning ehitada sildu ekspertide, linnaelanike ja -külastajate vahele. Linn ei ole ainult elamise taust, vaid avatud ja põnev maastik, mille „pinnavormid" kujundavad meie igapäevaseid liikumismustreid. Tellitavad retked käsitlevad kaasaegse urbanismi võtmeteemasid, nagu kogukondlik linn, linna regeneratsioon, postsotsialistlik linn, ja katsetavad koos retkelistega erinevaid liikumisviise ning loevad kokku eri ajastute arhitektuurikihistusi.

LINNARETKED

Oleme pannud kokku kuus teemat („Merelinn Tallinn? Linnaplaneerimise tulevik", „Rohujuure Tallinn – loomelinnakust asumiseltsideni", „Linnas elamise viisid ja elamuarhitektuur", „Kestev minevik – elu mägedel", „Liikuv linn", „Meeleheitel uuselamuelu – valglinnastunud Tallinn"), kuid võime alati neid vastavalt vajadustele kombineerida. Retki viime läbi minimaalselt viieliikmelisele grupile, need kestavad 2–4 tundi. Keele osas saame kokku leppida.

Loe lisaks Linnalabori kodulehelt www.linnalabor.ee/tegevus/70.
Teavet ühekordsete retkede kohta leiab Linnalabori Facebooki lehelt.
Avasta linna nagu tõeline urbanist!

Linnaretki rahastavad regionaalministri valitsemisala ja Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

TRAGÖÖDIA KUI SEISUND NING ELAMISE ŽANR

Alvar Loog

Frank on uus tulija teatrimaastikul. Alvar Loog vaatas visuaalteatri avalavastust ,,Lukustatud'' ja arutleb, kas uuele teatrile peaks sarnaselt valitsuskabinetile andma 100 kriitikavaba päeva.

Igale uuele valitsuskabinetile annab ajakirjandus kirjutamata seaduse kohaselt 100 kriitikavaba päeva, mille jooksul peaks selgeks saama, kas ning mil määral rahvaasemike sõnad ja teod kokku langevad. Kui mitu lavastust, kui üldse, peaks kultuurimeedia „ette andma" uuele teatrile; iseäranis sellisele, mille eneseesitlus ning -õigustus otsivad tuge manifestiks kirjutatud tegevusprogrammist? Sest manifesti loomine ja avaldamine ning selle järgi elamine on väga erineva raskusastmega tegevused.

Frank on uus teater, mille kunstikreedo tõukub äratundmisest, et sõnateater ei suhtu eriti julgelt ega loovalt oma väljendusvahendite potentsiaali; et muu hulgas võiks lavalt pakutav olla palju visuaalsem. Sest teadupärast kohtab meie draamasaalides teatri pähe pakutuna peamiselt liikuva pildiga kuuldemängu, mille puhul on kõik visuaalne semiootilises mõttes staatiline ning kannab üksnes sõna illustreerivat funktsiooni. Meie sõnateater on väga harva midagi rohkemat kui fantaasiavaeselt kolmemõõtmeliseks venitatud kirjandus; ehk kunst kiirustavatele ning kujutlusvõimetutele inimestele, kes eelistavad konsumeerida kirjandust (ehk narratiivi, karaktereid jm) vähenõudlikul moel ning meelelahutuslikumas vormis.

Müürileht kirjutas selle aasta sügisnumbris Franki tutvustades, et rühmitus „soovib pakkuda nukupõhist visuaalteatrit, kus otsitakse tasakaalu muusika, valguse, lausutud sõna ja nuku vahel, nii et ükski neist neljast elemendist ei valitseks, vaid need moodustaksid koos harmoonilise sümbiosi". Esiklavastuse „Lukustatud" reklaamlehel lubatakse lavastust, „milles on ühendatud draama- ja nukuteater – kooslus, kus nähtavaks saab nähtamatu; tegelaste sisemised heitlused võtavad füüsilise kuju".

Olen avaldanud avalikus meediaruumis aastate jooksul muu hala kõrval korduvalt selgesõnalist soovi visuaalsema – ehk igas võimalikus mõttes vaatemängulisema – sõnateatri järele (nt TMK 03/2006). Seega peaksin ma olema Franki sihtgrupp. Nüüd, olles nende esiklavastust näinud, pean tunnistama, et minu muljed on positiivsed, ent ainus tõsine etteheide puudutab paradoksaalsel moel asjaolu, et nähtu oli kõike muud kui ülevoolavalt visuaalne. Visuaalsusest, nagu mina seda sõnateatri kontekstis ühe – ihaldusväärse, ehkki mõistagi mitte ainsa või peamise – ideaalina mõistan ning ühtlasi uue trupi manifesteerivast eneseesitlusest lubadusena välja lugesin, ei olnud siin suuremat jälge. Kuna käesolev kirjutis ei kujuta enesest raportit tarbijakaitsele, pole vist mõtet järgnevas pikemalt peatuda sellel, mida see lavastus ei olnud.

Aga mida ta siis oli? „Lukustatud" oli äärmiselt sõnakeskne, nii sisus kui vormis suhteliselt staatiline, ent sellisena minu silmis siiski toimiv teatritegu. Lavastuse rütmi ja meeleolu määratles selle ülimalt kirjanduslik ning sageli suisa poeetilistesse kõrgustesse tõusev dramaturgia, mille oli Fernando Pessoa, Albert Camus' ja omaenese tekstidest kokku pannud lavastaja Mirko Rajas.

„Lukustatud" portreteeris kahe tunniajase vaatuse vältel seisundit, mida on kirjeldanud ühes oma luuletuses ruumilise kujundi toel meisterlikult Jim Ollinovski: „kusagil ekstaasi ja meeleheite piiril / seisan vahel nagu kaks maameest linnas / kes on lifti kinni jäänud / või nagu kaks meremeest linnas / kes on lifti kinni jäänud / – olemine on lift nende kahe seisundi vahel". Täpsuse huvides tuleks antud juhul „ekstaas" asendada „elutahtega" ning loobuda ajamäärusest „vahel".

„Lukustatud" räägib inimestest, kes tunnevad end siin reaalsuses juba pikemat aega nagu linnas lifti kinni jäänud merevõi maamehed. Ainult et kinnijäämine pole näidendi tegelaste jaoks mitte juhuslik ja ühekordne sündmus, vaid peaaegu pöördumatult püsivaks ning sellisena painavaks kujunenud psüühiline seisund. Põhjuseks ilmselt ikka seesama feodaalajal üksnes aristokraatide ning 19. sajandil ja 20. sajandi alguses peamiselt jõude logelevate loomeinimeste või intellektuaalide loomulikke bioloogilisi instinkte laastanud spliin, mis on nüüd heaoluühiskonna tasuta kaasaandena hakanud end sisse kirjutama ka „lihtsate" inimeste psüühikasse.

Kaasaeg ning seda peegeldav kunst on andnud antiikkultuurist pärinevale tragöödia mõistele täiesti uue sisu ja mõõtme: tragöödia pole tänapäeval üha sagedamini enam mitte narratiivse kunstiteose žanr või välise traagilise sündmuse vastupeegeldus teadvuses, vaid subjekti sisemine ja suuresti välisest mõjutamatu eksistentsiaalne seisund, teatud elamise žanr. Tragöödia kui sündmusega on inimesel nii emotsionaalses kui ka intellektuaalses plaanis palju lihtsam toime tulla – Oidipus torkas enesel näiteks silmad peast välja ja läks eluga

RAMBIVALGUSES ON MONOLAVASTUSED

Monolavastused on näitleja suhtes ilmselt kõige nõudlikum teatrivorm. Seda, kuidas Rasmus Kaljujärv ja Hendrik Toompere jr monolavastuse mängimisega hakkama saavad, käisid kriitilise pilguga vaatamas Barbara Lehtna ja Kairi Kivirähk.

Rasmus Kaljujärv Tiit Ojasoo lavastatud monotükis „Lõpus on kõik õnnelikud, ja kui ei ole, siis pole see lõpp". Foto: Tiit Ojasoo.

See ei ole lõpp, kõik kestab edasi

Barbara Lehtna

Monolavastusi on tavaliselt kahte sorti: esimestes neist räägib näitleja laval publikule nii-öelda „oma lugu" ja püüab publikut veenda, et see tõesti on tema lugu. Teisel juhul on mäng oluliselt abstraktsem ja lugu kui selline võib üldse puududa ning publikut püütakse võluda millegi muuga, näiteks näitleja tehniliste oskustega. NO99 seestpoolt lukku keeratud majas on aga võimalik kogeda sügishooajal ka kolmandat ja märksa keerukamat varianti.

Rasmus Kaljujärv on NO-teatri esteetikale vastavalt imelises lavavormis – liigutustes täpne, emotsionaalselt tabav ja sada protsenti kohal. Seda tõestab ka laval liitritena voolav higi, mis ujutab üle ängi, hirmud ja üksinduse, millest kõnelevad nii teatri kodulehelt leitav lavastust sissejuhatav tekst kui etenduse kava.

Teatri kodulehe küljel kirjutab Kaljujärv nimelt, et ta ei taha alla anda ja tööd pooleli jätta, kuigi on raske. Ja tõesti, allaandmist ei saa selle jooksuetenduse puhul kordagi näha. Jõulisus ja füüsiline osavus tekitavad pigem tunde, et ta ju jaksaks veel! See inimene – ja mitte näitleja – jaksaks mida iganes, kui ta vaid sooviks. Seda tunnet ei tapa isegi etendust läbiv vanaldase ja kurva klouni roll, mis võib hiljem tekitada vaid õudusunenägusid ja meenutada lapsepõlvehirmu tsirkuse ees.

Ka etenduse ajaks teatrisse üksijäämine väärib kiitust, sest kokkuvõttes on tegemist siiski julge sammuga. Saata ära piletöörid, kohvikuneiud ja valgustajad ning proovida üksi toime tulla kõigega, mis muidu nõuab meeskonda. Targa käiguna seab üksi publikut uksel vastu võttev Kaljujärv inimesed aga juba alguses piisavalt ebamugavasse olukorda, et osalejad oleksid ka ülejäänud aja mänguvalmis ja laseksid näiteks mõnel juhul oma jalga karata või end riidest lahti võtta.

Ja nii see publik siis liigubki – tõesti, ka publik liigub – Kaljujärvega etenduse jooksul mööda NO-teatri maja, kus näitleja ilmselt oma suurimate hirmude ja rõõmudega silmitsi on seisnud. Näeme haletuttavaid lõike üksindusest ja osavalt välja mängitud hirme, mis peegeldavad tegelikult tihti meie endi omasid. Näeme näitlejat, kes on laval üksi ja kompenseerib seda mõnikord nii suure hooga, et vahest on mängitavast isegi liiga raske aru saada.

Ja olgugi et mingist kindlast narratiivist või loost saame me ehk vaid aimu, on samas neid ausaid ja siiraid hetki küllaga ja üllatusmomente samuti. Samas lasevad tuttav-klišeelikud elemendid kaasa elada ka sellele omas misantroopses maailmas elavale klounile, kes alandlikkust säilitades (*sic!*) juhib täpselt, mida keegi järgmise tunni aja jooksul suures teatrimajas teeb.

Kahju on mõnikord vaid sellest, et lõpuni ei minda, sest tegelikult oleks võinud. Kui minnakse välja provokatsioonile (meenutagem veel kord publikuliikmete jalgade kargamist), siis võiks provotseerida lõpuni, ka seda töölt tulnud ja väsinud inimest. Vaid piinlikkus ja ebamugavus ei pruugi ju nii palju ühendada kui selline lavastuse formaat nõuaks. Ka selles hirmudeteemas oleks võinud kaugemale areneda ja lasta meil enesega koos kasvada ja areneda.

Pärast etenduse lõppu kuulsin üht vanemapoolset meest oma pidulikult riietatud abikaasalt küsimas: „Mille pärast me üldse teatrisse tulime?" Ja tõenäoliselt ei olnud nemad ainsad, kes nõutud olid. Just loo puudumise tõttu võime küsida, et kas tõesti tulime ainult selle pärast, et tunda vastavad tund aega, kui üksi see inimene seal laval ikkagi on, ja mõelda, et oi kui kahju? Kui nii, siis tegelikult on näiteks minul kahju kõikidest inimestest, kes peavad tööl käima, mitte ainult näitlejatest. Või ehk oli etenduse mõte tekitada igapäevaelus nüristunud inimestes mõnusaid hirmujudinaid ja lasta mõelda, et mida see näitleja küll täna meiega teeb või kui kaugele see teatri-BDSM veel läheb? Või ehk hoopis sellepärast, et vähemalt sellel õhtul oli võimalus näha kvaliteetset tsirkust – akrobaadi osavust, klouni rumalust ja ahvi õpitud abitust?

Aga kui mõtlema hakata, siis tegelikult käisime teatris justnimelt kõige selle pärast. Käisime, et kogeda teatrisaalis hirmu, kuna poleks ilus lasta vaid näitlejal karta, seda eriti siis, kui ta on võtnud riski olla üksi. See poleks lihtsalt aus. Käisime ka selle pärast, et tunda kaastunnet, sest äkki just täpselt siis on võimalik hakata austama seda tööd, mille lavalolija teeb ära sama ajaga, kui publikuliige alles telefonis klahviga

edasi. Ei mingit ängi, võõrandumist, orientatsioonikadu ega absurditundest kantud emotsionaalset ja eksistentsiaalset tasakaalutusseisundit. Franki esiklavastuse neurootilisi tegelasi defineerib tragöödias elamine ning sellest tulenev suutmatus valida, teha mingi lõplik otsus – ja siis sellele vastavalt elada või surra. Selle seisundi on Pessoa tõlkinud avatud kohvrite alaliselt edasilükatud pakkimise metafooriks, mida „Lukustatud" ka tundlikult kasutas. Kogu näidendi pinge tuleneb suuresti tegelaste katsest maailma koos iseendaga edasi lükata (Pessoa: „Tänaseks aitab küll [...] Oota veel, absoluutne olevik!"), justkui lootes, et homme saab tragöödiast ise üleöö draama või komöödia.

Lavastuse füüsilist keskkonda ning kronotoopi kirjeldades võib appi võtta paar Pessoa värssi, milles ta õhkab võimaluse järele saada maetud keset elu: „Haud surnul on luidete all, aga hauda ei ole elaval." Kalju Karl Kivi kujundatud lava oli justkui visualiseeritud alateadvus, kus end eksistentsi tihkelt süleleva spliini eest maha matnud subjektsus kohtub uuesti iseendaga (kes esineb sageli nuku kujul) ning püüab enamasti eituste keeles läbirääkimisi pidada. „Lukustatud" on justkui kollektiivne psühhoanalüüsi seanss, kus igaüks üritab läbi oma monoloogi end kahe korruse vahele kinni jäänud liftist välja rääkida. Kuid nii nagu moodsal tragöödial ei ole konkreetselt osutatavaid põhjuseid, pole ka võimalust neid kõrvaldada ning seega ka õnnelikku lõppu saatvat katarsist. Ometi jäi lavastuse finaalist hädiselt kõlama positiivset programmi kandev äratundmine: „Elada saab ainult täna."

„Lukustatud" oli seisundi- ja atmosfäärilavastus, mis tugines eelreklaamist hoolimata peamiselt lausutud sõnale. Pikkade stseenide vältel oli see kõigest kuuldemäng. Stsenograafia oli mõjuv, ent staatiline; lavastuses kasutatud nuku semiootiline staatus ja koreograafia muutusid kiiresti ettearvatavaks, nukk visualiseeris üksnes seda, mis tekstis niigi kohal oli. Minu jaoks rikkus tegijate taotletud visuaalset elamust täiendavalt asjaolu, et Theatrumi põrandakaldeta saali eelviimasest reast oli pidevalt istuvatest näitlejatest ning nukust sageli näha vaid õlad ja pea. Pisut häiris publikule pugemisena tundunud vahepealne kaldumine koomikasse ning näitlejate kohatine irooniline distants kehastavatest karakteritest. Näitlejad moodustasid oma pühendumise ja noorusliku grupivaimuga sümpaatse ansambli, ent jäid oma tehniliselt käekirjalt ning võimekuselt igaüks oma mõõtkavasse. Lavastuse suurim puudujääk oli minu silmis selle liigne pikkus ning poolitamine vaheajaga.

Loodan, et Frankiga ei lähe nii, nagu pisut enam kui kümmekond aastat tagasi Tartus mõned hooajad Andrus Laansalu juhtimisel tegutsenud Teatrilaboriga, kes tegi mitu suurepärast lavastust, ent ei jõudnud kordagi piisavalt lähedale pidevalt silmas peetud ning välja lubatud tehnoloogilise teatri ideaalile. Peale mitmendat lavastust lõpeb Franki „100 päeva" ja olukorra püsides võiks ja peaks tarbijakaitsesse pöörduma?

Teatrirühmituse Frank „Lukustatud". Lavastaja Mirko Rajas, kunstnik Kalju Karl Kivi, helilooja Ekke Västrik. Mängivad Rainar Aasrand, Kristiina-Hortensia Port, Katariina Tamm ja Taavi Tõnisson. Esietendus 13.10.2012 Theatrumi saalis.

Pessoa, Camus' ja lavastaja Mirko Rajase tekstidele tuginev visuaalteatri etendus „Lukustatud" Theatrumi pööningusaalis. Foto: Kulla Laas.

number kaheksa ussi õunani juhib ja ei mõista, et vähemalt selleks tunniks ajaks on vaja pühenduda sama palju, kui näitleja seda teeb, sest muidu ei tule (mono)etendusest midagi välja. Ja käisime ka selle pärast, et oskaks hinnata seda, kui inimene teeb enesega tööd ja on parimas vormis, milles ta olla võib. Kaljujärv pakub oma lõpu ja lõppemisega võimalust ju kõigiks kolmeks, olgugi et lõpuks oleme pisut nõutud, mitte õnnelikud.

Aga kui me ei olnud õnnelikud, siis äkki polnud see veel lõpp?

„Lõpus on kõik õnnelikud, ja kui ei ole, siis pole see lõpp"
Kontseptsioon: Rasmus Kaljujärv, Tiit Ojasoo. Lavastaja: Tiit Ojasoo. Kunstnik-lavastaja: Ene-Liis Semper. Laval: Rasmus Kaljujärv. Esietendus 22.09.2012 teatris NO99.

„Soolo" – maalisaalis kunstist ja fetišist

Kairi Kivirähk

Kui Rasmus Kaljujärve monolavastuses oli pandud suur panus füüsilisele tööle, tehnikale ja oma hirmude ületamisele, siis Hendrik Toompere oli valinud enda proovilepanekuks vaimselt raske ülesande. „Soolos" võib näha laval meest, kelle kehas on justkui mitu inimest ning kellest arusaamine oleks tõsine katsumus ka suurmeister Freudile.

Kõik etendusele minejad saavad tavapärase kavalehe asemel saali kaasa sertifikaadi, mis annab aimu, miks on valitud lavastuspaigaks just maalisaal ja mis meid võib ees oodata. Sertifikaadilt saame lugeda, et „paljud maailma kunstiklassika kullafondi kuuluvad meistriteosed kaovad avalikkuse eest igaveseks nimetute kollektsionääride salakogudesse". Publik siseneb hämarasse ruumi, kus ootab ainult ähmase valguse käes seisev laud. Pilk otsib maale ja varastatud aardeid, kuid kõik on veel peidus.

Kell üks – muna küps

Monolavastus on tõsine väljakutse iga küpse näitleja jaoks. Teater on ju tuntud kui meeskonnatöö, monolavastuses peab aga kõiki rolle täitma üks inimene. Kui Rasmus Kaljujärve monolavastuses oli suur panus pandud füüsilisele tööle, tehnikale ja oma hirmude ületamisele, siis Hendrik Toompere oli valinud enda proovilepanekuks vaimselt raske ülesande. „Soolos" võib näha laval meest, kelle kehas on justkui mitu inimest ning kellest arusaamine oleks tõsine katsumus ka suurmeister Freudile. Ometi on näitleja proovide käigus oma rolliga selle võitluse maha pidanud ning toonud lavale meie ette eriskummalise kurjategija.

Kell kaks – hanemaks

Lavastus on ehitatud üles justkui üks korralik „CIA Miami" osa, kus publik on uurija rollis ning peab mõistatama, mis laval õigupoolest üldse sünnib. Meile pakutakse magusat, soolast, mõru, haput ja ka *umami*'t – maitset, kus on korraga koos nii magus kui ka soolane. „Kuues maitse on maitse, mille üle ei vaielda, vaid tapetakse kohe ära," kuuleme lavalt. Seetõttu kaalun hoolikalt, kuidas edasist juurdlust ilma veresta toime panna. Laval näeme kurjategijat, kellel on auk peas. Ta ei ole labane kurjategija – ta otsib maitset, millist pole võimalik korrata. Segadust tekitab tegelane Pascal, kellega peategelane dialoogi peab ning kes peaks olema toidukriitikust pantvang. Ometi annab kogu see hullumeelne süžee märku, et kõik võib toimuda ka kurjategija peas. Piirid ähmastuvad ning see, mis esialgu tundub selge, muutub taas mõistetamatuks.

Kell kolm – tuhk ja tolm

Ettevalmistused rikkalikuks ja suisa meeliülendavaks õhtusöögiks on alanud. Meile tutvustatakse maali „Punase hobuse ujutamine", vene kunstniku Kuzma Petrov-Vodkini teost, ainult et hautise kujul. Samuti on menüüs Vincent van Goghi „Kartulisööjad", võrratu Antonio Stradivari viiul ning joogiks ei midagi vähem väärtuslikku kui Napoleon Bonaparte'i isiklikest varudest pärinev aare – Calvados. Selline fetišism, kus kunstiväärtustel on hoopis teine otstarve, paneb imekombel kunsti järele keelt limpsama. Kuid võib olla mõjutab mu meeli suurepärane toiduesitlus, kes teab. Igatahes suudab see kõik panna mõtlema kunsti pühaduse ja ainukordsuse üle. Tänapäeval on kunsti vaatamine imelihtne – seda saab teha kas või internetis. Toksin vaid sisse „Mona Lisa" ja juba jõllitabki La Gioconda mulle erinevates variatsioonides vastu. Kunsti ei tõsteta enam üles poodiumile, vaid see langetatakse hoopis samale tasemele. Inimesed käivad Louvre'is, teevad oma nutitelefoniga salaja Mona Lisast pilti ja panevad selle Instagrami. Kuhu jääb aga tunnetamine, kirgastumine, katarsis – kunsti silmadega õgimine? Kas see jääb kokkuvõttes vaid kurjategijatele? Kunstiröövliteks ei saa nimetada ainult neid, kes kunsti sõna otseses mõttes varastavad, vaid ka neid, kes kunsti kokku ostavad ja seda kunstinautlejate silmade eest peidavad. Selliseid kollektsionääre ei eksisteeri ainult krimifilmides, vaid uskumatul kombel ka siinsamas Eestis.

Kell neli – puhas õli

Monolavastusi on pea võimatu omavahel võrrelda. Kuigi eesmärgid on enamasti sarnased ja paiknevad skaalal enesetõestamise ning hirmude ületamise vahel, asuvad igaühe hirmud ja latid erinevatel kõrgustel. Hendrik Toompere sai endale seatud ülesandega hakkama. Tal polnud vaja publikule tõestada, et ta on suurepärane näitleja, seda teavad teatrikülastajad niigi. Selles lavastuses näeme me laval näitlejat, kes oli üksi nii lavastaja, näitleja, roll ise ning ka kujuteldav vaataja ning kes tõestas eelkõige just endale, et ta suudab.

Kell viis – mis siis?

Asume Radissoni hotelli kahekümne esimesel korrusel sviidis. Ühel hetkel jõuab vaataja kõrvu helikopterimürin ning peategelane naaseb peagi koos müstilise musta karbiga, mis tõotab olla midagi eriti hinnalist. Karbi sisu väärtus on omane patriootlikule eestlasele, kes väärtustab soolast, sest just midagi soolast sealt karbist koos Stradivariusega nahka pistetaksegi. Selliseid uskumatuid kombinatsioone toidu ja kunsti vahel pakutakse „Soolos" palju ja rohkemgi veel ning sellega pannakse vaataja vähemalt ühe tunni vältel arutlema kunsti väärtuste üle, mis üha kiiremaks muutuvas ühiskonnas kahe silma vahele võivad jääda. Kui lavastust „Soolo" saaks süüa, pakuksin seda kindlasti ühel kaunil õhtupoolikul omagi külalistele. Ainult pidage meeles parooli, ilma milleta ei saa ühtegi ampsu: „Laud kaetud on, meil kõike on küll!"

„Soolo"
Tekst ja kujundus: Ervin Õunapuu. Aeg ja koht: Märt Meos. Kõik kokku: Hendrik Toompere. Esietendus 10.11.2012 Eesti Draamateatri maalisaalis.

VALGUSVIHUS ON LAVAMEISTRID

Küsis Mariliis Vaks

Müürilehe „Lavataguste jõudude" sari teeb sedapuhku tutvust lavameistritega. Pigem lihtsalt meistritega, sest ainult lavaehitamisega nende meeste töö ei piirdu. Saagem tuttavaks – Andreas Mäll (Tartu Uue Teatri lavameister) ja Risto Roosaar (NO99 lavameister)

„Täiskohaga olen nüüd teatris. Või noh, mitme kohaga."

Kohtume Andreasega rahulikul pühapäevasel pärastlõunal Tartu Uue Teatri majas. Õhtuse etenduseni „Ird, K." on veel aega ja majas pole peale meie hingelistki. Andreas keedab teed ning teeb mulle majas väikese ringkäigu. Võtame istet teatrisaalis või nagu Andreas seda nimetab – tema **Makromaailmas**.

Andreas, kui kaua Sa siin juba töötanud oled?
Numbrid ei ole mu kõige suuremad sõbrad, aga ma arvan, et läheb teine, võib-olla kolmas hooaeg.

Kuidas Sinust sai Uue Teatri lavameister?
Algus oli see, et ma tutvusin Genialistide ringkonnaga. See oli aastal 2007 äkki. Ma tunnen juba päris pikka aega neid inimesi, kellega ma koos töötan. Aga teatrisse sattusin ma nii, et mul oli õhtuti igav ja siis ma tulin lihtsalt appi lava maha võtma. Mingil hetkel tehti pakkumine, kas ma ei tahaks hakata reaalselt sellel alal tööd tegema.

Tagantjärele mõeldes ei oleks ma ise kunagi osanud selle peale tulla, et ma nüüd lähengi teatrist tööd otsima. Teater tuli ise minu juurde.

Millised on Sinu tööülesanded?
Põhimõtteliselt mina olengi Lavameister suure algustähega. Ameteid on mitu – lavameister, pealavameister, lavastusalajuhataja, lavakujundusmeister jne. Lisaks sellele mitte ainult lavapiirkonna, vaid ka kogu maja hooldamine. See ei ole nüüd konkreetselt ainult minu rida, aga käib samuti töö juurde. Kuna tegemist on pereteatriga, siis kõik teevad kõike. Ongi nagu ema ja isa ja kari lapsi – väike käputäis inimesi, kes seda kõike siin veavad.

Kui suur teie teatriperekond on, kes alaliselt etenduste juures toimetab?
Viis-kuus inimest, võib-olla seitse... (*loeb kokku*) Ivar (*Põllu – toim.*), Kristiina (*Põllu – toim.*), mina, rekvisiitor, valgustaja, helimees, administraator. Seitse inimest siis. Saab tehtud küll! Alati on muidugi ka vabatahtlikke abilisi, kes tulevad ja aitavad. Neist on väga palju abi.

Andres Mäll. Foto: Renee Altrov.

Mis on Sinu jaoks lavameistri töö juures kõige põnevam?
Väga põnev on siis, kui saab ise konstrueerida. Kihvt kogemus oli „Raudmees". Kahetasandilise puitkonstruktsiooniga lava. Hästi tore ehitamine ja meisterdamine. Minu käes oli ainult hariliku pliiatsiga joonistatud joonis, et sellist lava tahaks. Nii see asi sündiski. Siin oli spordisaal ja sellest tuli teha teatrimaja. Täiesti nullist püsti, sest siin ei olnud publikutõusu, siin ei olnud *blackbox*'i, siin olid varbseinad ja spordisaal. Siis tuli siia teha suur grandioosne lava. Ikka üle kuu aja ehitasime. Abilised olid ka. Igapäevaselt, nii et vahepeal ööbisime teatrisaalis. Lihtsalt ei olnudki mõtet koju minna.

Rutiinne Su töö ilmselt ei ole?
Ei, rutiinne... Noh, vahepeal on, kui ehitada sama lava kogu aeg järjest ikka üles, võtta maha, ehitada üles, võtta maha. Siis ta on rutiinne. Samas mulle meeldib teha asja uuesti, sest kui teha uuesti, saab alati paremini teha.

Milline Sinu päev välja näeb?
Töötan seitse päeva nädalas. Konkreetset tööaega kaheksast viieni ei ole, töö käib graafiku alusel. Aga tööd on ikka nii kolme-nelja mehe jagu üksinda teha. Nüüd ma läksin kooli ka veel – õpin kutsekoolis tisleriks.

On Sul oma töös ka närvilisi hetki? Etendus on algamas, aga asjad ei toimi, tekivad pinged, inimesed muutuvad plahvatusohtlikeks...?
Muidugi!

Töötad ju ikkagi teatris...
Iga kord on teada, et tund aega enne etendust on kõrghetk, kus kõik lähevad oma vaiksesse nurka ära, justnimelt selleks, et mitte plahvatada. See ei tähenda, et kõik oleksid üksteise peale vihased, vaid lihtsalt see ongi etenduse-eelne ärevus ja igaüks valmistub selleks erinevalt ette.

Jah, plahvatuslikke olukordi on ka... See oli vist „Raudmehe" ehitamise ajal, kui kümmekond inimest askeldas saalis. Igaühel oma väikesed otsad käes, mida teha, et kogu üldpilt kokku saada. Aega oli võrdlemisi vähe, teha oli palju. Õhkkond oli ikka väga närviline. Ma jõudsin paar tundi hiljem majja. Kui ma uksest sisse astusin ja inimesi teretasin, siis tuli Kristiina (*Põllu – toim.*) mulle vastu: „Jumal tänatud! Andrease häält oli kuulda, nüüd on teada, et asjad saavad korda!"

Mulle meeldib pigem ikkagi mõelda, et ma jään rahulikuks, asjad saavad korda ja tehtud. Pigem olen mina see tugipunkt, tänu millele saavad siis need asjad tehtud ja inimesed maha rahustatud. Toimib minu arvates.

Kas Sa leiad, et Sinu töö on loominguline? Saad Sa kaasa rääkida näiteks lavakujunduse osas?
Ma olen pigem vältinud seda, et ma ise sekkuksin kunstniku loometöösse. Vastupidi, las kunstnik tegeleb loominguga ja siis mina üritan selle füüsiliselt ellu viia. Võimalikult täpselt tema nägemusele vastavalt siis.

Kas Sa oled ise ka lava peale sattunud?
Tantsisin kaksteist aastat. Tantsupidudel sattusin ikka lava peale.

Aga teatris? Näiteks statistina lillepotti mänginud?
Taaskord „Raudmees", astusin üles lavamehena, tõstsin mööblit kipsis käega. Töö tuleb ära teha ikkagi.

Kas vahepeal on töö tegemata ka jäänud?
Ei ole. Ma isegi ei arvesta sellise variandiga, et saaks ära jätta.

Oled Sa Tartu Uues Teatris asendamatu?
Noh, ma olen hellitanud ennast selle mõttega, et ma olen asendamatu. Kuigi tegelikult ei ole päris kindlasti asendamatuid inimesi olemas. Aga keeruline oleks küll, kui mind järsku ei oleks. Vat siis läheks paanikaks...

Aga noh, nagu ma ütlesin, tegemist on pereteatriga – intensiivne läbikäimine, intensiivne suhtlemine, tugev empaatia. See on minu jaoks missioonitöö ka, et see kõik toimiks. Ei ole sellist mõtet peas, et vahet ei ole ja las minna. Minu jaoks on väga tähtis, et kõik toimiks ja kõik saaks tehtud. Pigem teen ise ära, kui lasen kellelgi teisel teha.

Milliseid iseloomuomadusi lavameistri amet eeldab?
Kannatlikkust.

Kas tantsuoskusest on Sinu töös kasu olnud?
Noh, koordinatsioon on alati kasulik jah.

Tegelikult jah, on kindlasti olnud. Minu jaoks on oluline igasuguse töö tegemise juures kõik etapid eelnevalt läbi mõelda. Kui ma lõpuks tegema hakkan, siis ma juba tean iga oma liigutust ette. Miks ma oma vasaku käe välja sirutan, sellel on väga kindel mõte ja see on juba eelnevalt peas läbi käidud. Põhimõtteliselt võib seda tantsuks lugeda küll.

Kas Sa väljaspool oma tööaega ka teatris käid?
Käin ikka. Mitte küll liiga tihti. Kord kvartalis või nii. Noh, festivalist Draama võtsin väga intensiivselt osa. Üldiselt ei jõua aga Tartust eemalegi. Ise olen küll Tallinnast pärit, aga ainsad korrad, kui Tallinnasse üldse jõuab, on väljasõit oma teatriga.

Räägi väljasõitudest!
Väljasõitude aeg on kõige intensiivsem üldse. Me ei käi ka ainult ühe etendusega, vaid tuleb selline nädalane seanss näiteks kolme lavastusega ja kokku viie-kuue etendusega. See tähendab siis seda, et kui üks etendus läbi saab, tuleb öösel lava maha võtta ja uus üles ehitada. Niimoodi nädal aega järjest. Tegelikult algab töö juba mitu päeva varem – asjade laadimised, kohalesõitmised...

Eelmisel aastal oli palju väljasõite erinevatesse Eesti linnadesse. Sel aastal on hoopis teine plaan. Plaanis on kõik lavastused järjest läbi mängida ja riiulisse panna. Mängukavast maha võtta. Praegu on palju just kodus tegemist ja meeldetuletamist.

Kas Sul on ambitsioone oma töös seoses teatriga?
Konkreetseid ambitsioone ei ole, mulle meeldib justnimelt lavameistri töö.

Väikese nišiteatri lavameistri töö on vist väga erinev suure teatri omast?
Töötasin ühe hooaja Vanemuises ka.

Kuidas Sa võrdled neid kogemusi?
Vanemuine oli kogemus, Uus Teater ei ole enam kogemus, vaid Uus Teater ongi juba töö. Vanemuises ei olnud mul sellist vastutust, mul olid väga konkreetsed ja lihtsad liigutused, mis tuli ära teha. Siin on ideeline vorm tähtis.

Et Sa ei ole osa süsteemist, vaid süsteem ise?
See ongi armastus.

Sul on ka suur teatriarmastus?
Mul on tööarmastus. Õnneks on see teatriga seotud.

Kas Sa saad oma tööle tagasisidet ka?
Saan. Alguses seda ei olnud, aga järjest on hakanud tulema. Üldiselt ikka teatrisiseselt, väljastpoolt ei ole see konkreetselt minuni jõudnud.

Näiteks suvelavastuse (*„Naised valitsevad maailma ehk Opus Geographicum" – toim.)* lava tuli väga vapustav välja. See ei olnud taaskord jälle ainult minu tehtud. Kristiinalt tuli väga ilus mõte, kuidas see kõik välja sai toodud. Ehitasime lennuväljale betooni peale soo, ühe suure tiigi. Kuidas seal siis valguskujundus mängima hakkas, kogu see maastik mängi-

ma hakkas. Loodus ise, päikeseloojang. See, kuidas see kõik ööks muutus, oli väga lummav!

Milline on Sinu enda senine lemmiktöö olnud?
Üldiselt mul ei olegi lemmikuid. Sellepärast et kunagi ei ole päevad ühesugused. Iga päev leiab midagi uut, kas siis milleski vanas või leiabki midagi täiesti uut ja põnevat. Põhimõtteliselt sellise spontaansuse alusel kogu mu elu käibki. Sellepärast mulle meeldib ka teatritöö. Siin on pidev vaheldus.

Tuuri järgmises osas viib Andreas mind teatri tagatuppa ja näitab, mida talle veel teha meeldib. Sinna on ta sisse seadnud pisikese puutöökoja ehk oma **Mikromaailma**, nagu ta ise tutvustab. Nii palju, kui töö kõrvalt jõuab, nokitseb ta siin omi asju. Näiteks nukumaja, mille valmistamiseks kulunud materjal on peaaegu kõik taaskasutatud. Aknaliistudeks on näiteks Genklubi baarist pärinevad kohvipulgad. Sama pilkupüüdev on ka kolmekorruseline tikkudest laev. Edaspidi tahaks ta ka mööblit ehitada, see on ka põhjus, miks ta tisleriks läks õppima.

Kui ma enne küsisin, kas tal teatri valdkonnas ka ambitsioone on, siis seal – oma töökojas – ta tunnistab, et tegelikult on küll. Ta tahaks nukufilmi teha.

„Valgusvihku olen tegelikult korduvalt sattunud. Meie teater on lihtsalt selline,"

mainib Risto oma meilis, kui ma temaga intervjuu asjus juttu teen.

Meie jutuajamine toimub NO-teatri 0-korrusel lavameisterite puhkeruumis. On õhtu ja teisel pool maja on parasjagu algamas õhtune etendus „Suur õgimine".

Kui kaua Sa oled NO-teatris töötanud?
Viis aastat. Või noh, 7. jaanuaril saab viis aastat.

Kuidas Sa siia sattusid?
Ma tulin Eestisse tagasi... Ühesõnaga, me kolisime perega Eestist ära, kui ma olin neliteist. Siis ma tulin siia tagasi ja mul oli tööd vaja.

NO-sse ma sattusin seetõttu, et Hendrik Kaljujärv ja Rasmus Kaljujärv mõlemad töötasid siin. Tunnen neid napilt üle kahekümne aasta ja nende kaudu ma sain teada, et siin vabanes üks koht. Ma pean neile siiamaani tänulik olema, et nad olid nõus oma sõna panti panema ja mind soovitama.

Oli Sul ettekujutus olemas, millega Sa end täpselt seod?
Ei mäleta ausalt öeldes. Arvan, et mingisugune hägune ettekujutus oli. Aga midagi konkreetset ma vist ei teadnud. Mul ei olnud mittemingisugust kokkupuudet teatriga varem olnud.

Millised on Sinu tööülesanded?
Tuleb etendusi ellu viia, etendusi teenindada, etenduse ajal asju üles-alla lasta, ümber tõsta. Ja noh, kuna me oleme selline väike teater, nagu oleme, siis tuleb lihtsalt põhimõtteliselt kõike teha.

Su töö on iseloomult meeskonnatöö...
Absoluutselt!

Kui suur teie meeskond on?
Lavamehi mõtled? Neli meest.

Milline teie omavaheline läbisaamine on?
Meie läbisaamine on väga hea. Kahjuks saab nüüd ühest lavamehest arvatavasti lähiajal helimees. Meil on siia uut inimest vaja. Ei tea, mis siis saab, aga muidu meie saame väga hästi omavahel läbi.

Kas Sina tunned ka etenduse-eelset ärevust?
Ei, aga see oleneb nüüd jälle etendusest ja ülesannetest.

Ometi, esika-eelne õhkkond...
Väga närviline. No eks siin on ikka konflikte 0-korruselt kuni 5. korruseni välja. See oleneb jälle lavastusest ja kunstnikust, kes mida tahab. Tavaliselt hakatakse mingeid asju jälle väga hilja ümber otsustama. Loomulikult on siis kõikidel siin närviline. Täiesti suvaline asi võib tekitada konflikti, mis tegelikult ei puutu üldse asjasse. Õhk on paks. Seda juhtub iga suurema asja juures.

Kuidas Sa pingelistes olukordades toimid?
Ma arvan, et ma olen samamoodi närviline. Eks ma rahustan ennast. Meil ei ole päris nii, et me siin üksteise peale röögime, kuigi ka seda on ette tulnud.

Milliseid omadusi lavameistri amet eeldab?
Alustuseks oleks hea kollektiiviga hästi läbi saada. Käsitööoskus kulub ka ära. Teine asi on muidugi see, et täiesti erinevad tööajad on, sellega peab kindlasti harjuma. Teater ei ole selline asutus, et hommikul tuled ja õhtul lähed. Võib olla ka mitu vaba päeva, aga siis võib olla, et sul on nädal otsa täielik hullumaja. Ja kodus käid ainult magamas, sest millegi muu jaoks puudub lihtsalt aeg.

Kas on juhtunud, et on tarvis ka teatris ööbida?
Jah, ikka on juhtunud, et viimase prooviperioodi käigus lõpetatakse nii hilja, et siis pigem magan siin, kui lähen koju. Kuna ma olen elanud tegelikult alati nii lähedal, siis neid kordi on olnud väga vähe.

Mainisid, et käsitööoskus kulub ära, kas see tähendab, et teie ülesanne on kogu lavakujundus teostada?
Kõike me ei tee. Näiteks osa asju peame mujalt tellima. Meil ei ole lihtsalt võimalusi, kuna ei ole korralikku töökoda. Noh, meil on pisike töökoda, mitte nagu Estonias või Draamas või Vanemuises. Aga võimaluste piires teeme seda, mida on vaja teha. Näiteks viimane, mis välja tuli – „Pedagoogiline poeem" –, selle lavapõrand oli vaja kokku panna. Lõigata, värvida, mida tahes.

Teete ka dekoratsioone?
Me oleme sunnitud. Aga siin on jälle see, et kes paremini oskab, eks selle kätte lähevad need ülesanded.

NO-teatril vist päris pompöösseid kujundusi ei ole ka?
Väga pompöösseid asju ei ole jah, aga suuri asju on küll. Kas või näiteks „The Rise and Fall of Estonia". Seda lava tuleb kolm päeva ehitada, aga see on osaliselt tingitud ka sellest, et meil on ikkagi väga väike meeskond.

Palju te üldse reisite ja mille poolest see erineb koduteatris mängimisest?
Erineb see, et võib juhtuda, et aega on äkki vähem, et lava üles panna. Ma ei ole küll otseselt kursis, kes kui palju käib, aga mulle tundub vähemalt, et me reisime võrreldes teiste teatritega ikka päris palju.

Esimesel aastal, kui ma siia tulin, siis oli vist seitse väljasõitu. Ikka väga palju! Tavalisteks sihtkohtadeks on kujunenud Wiener Festwocheni festival Viinis ja mitmed kohad Saksamaal, kus oleme korduvalt käinud. Venemaal, Soomes jne oleme samuti mitmeid kordi käinud. Neid väljasõite ikka on, aga see oleneb jälle aastast. Mõnel aastal natuke vähem, mõnel aastal võib-olla isegi nii palju, et hakkab tülikaks muutuma.

Ma olin näiteks etendusega „Kolm kuningriiki" eelmine aasta Münchenis kaasas. Väikese pausiga, kui ma ei eksi, umbes poolteist kuud. Kuna etendus oli põhiliselt kolmkeelne – eesti-, inglis- ja saksakeelne – ja ma kõiki neid keeli valdan, siis pidin seal subtiitreid tegema. Dramaturg Eero Epner koolitas mind natuke, kuidas seda teha, ja mulle see iseenesest täitsa meeldib.

See ongi see teine ülesanne, mis mul on olnud. Mingil hetkel olin natuke abiks ka toonasel videotehnikul Ahto Vaheril. Kuigi ma seal eriti midagi ei jaganud, sai kohati tema asemel etendusi ellu viidud. Aga sealt läks sujuvalt üle selle subtiitrite asja peale.

Nii et töö on väga vaheldusrikas?
Võib olla vaheldusrikas jah. Rutiini ei ole, aga kui pikal perioodil on üks ja sama tegevus, üks ja sama lava, et muudkui paned sama lava püsti ja võtad maha, siis on veidi tüütu või igav ka vahepeal. Väga palju erinevaid ülesandeid on olnud. Samamoodi selle lavale minekuga.

Sa oled ka lavale jõudnud?
Jah, olen küll, korduvalt. See on ka meie teatri eripära. Mul ei ole küll olnud rolli, kus ma oleksin pidanud midagi ütlema, aga kostüümiga osi on mul olnud, kui ma ei eksi, kahes tükis.

Nimetad ehk?
Üks oli Kristjan Sarve „rambo" ja teine Lauri Lagle „Untitled".

Mõlemas etenduses oli see kombineeritud minu ülesannetega, mida niikuinii oleksin pidanud täitma. Asjade tõstmistest ja langetamistest silla peal kuni filmimiseni laval, kostüüm seljas. See kombineeriti lavastajate poolt kokku nii, et olingi nagu tegelane.

Kusjuures „Perikleses" oli mul väike koht, kus mul olid vabad käed. Ma tegin lollusi, mis sinna päris hästi ei sobinud, aga igatahes Tiidu (*Ojasoo – toim.*) käest ma pahandada ei saanud, nii et kõik oli okei.

Kas Sulle meeldib ka töövälisel ajal teatris käia?
Ei! Väga harva. Tõesti, ikka väga-väga harva. Ega mind enne seda ka teater väga ei huvitanud. Mulle meeldib iseenesest see protsess, kui midagi tehakse, isegi kui see lõppkokkuvõttes väga närviliseks kujuneb. See on põnev. Aga kui ma näen üht oma maja tükki olude sunnil kolmkümmend, viiskümmend, kuuskümmend korda, ei teki huvi veel mujale tahta.

Aga mida Sulle teha meeldib?
Ma ei tea, siin (*teatris – toim.*) tuleb nii palju aega veeta... Mulle meeldib kogu see jalgrattavärk. See on küll hobiks kujunenud. Võib-olla oled sa isegi meie öistest rattasõitudest osa võtnud? (*Tour d'ÖÖ – toim.*). Oled? Vot, mina olen üks nendest pahategijatest!

Ega mul mingeid muid olulisi hobisid polegi enam. Teatrist ongi üks paras hobi kujunenud. Aga mul on väike laps kodus, nüüd tuleb temaga tegeleda.

Kas rattasõidust on teatris ka kasu olnud?
Sa mõtled füüsiliselt? No ikka on. Mäletan seda päeva – ma ei tea, kas see oli just esimene päev, kui tööl olin –, kui ma pidin tribüüne ümber paigutama. Meil on sellised tribüünid, mida saab neljaks tükiks võtta, ja see oli väga-väga raske! Nüüd see ei ole enam nii raske. Ilmselgelt on toimunud füüsiline areng.

Teater kui jõusaal.
Jah, absoluutselt. Kui on mingi suurem koormalaadimine, siis ma ei võta seda kui mingit tüütut tegevust, vaid sel hetkel, kui ma pean seda tegema, mõtlen, et ma teen trenni. Seda see ka on.

Kas Sul teatri osas ambitsioone ka on?
Mul on lootus ühte maailmakuulsasse asutusse tööle saada. See on nüüd pikalt progresseerunud ja ma suhtlen selle asutusega. Kui ma sinna saama peaksin, siis võime vabalt uue intervjuu teha! Siis ma võin rääkida, mis koht see selline on. Kui me nii palju ei reisiks, siis ei tekikski selliseid võimalusi. Muidugi peab kohati ka lihtsalt vedama ja õigel ajal õiges kohas olema. Lõppude lõpuks on NO-teater mind kui inimest muutnud ja ka kasvatanud ning harinud ja mis kõige olulisem – loonud reisides väga häid võimalusi tuleviku jaoks.

Risto Roosaar. Foto: Renee Altrov.

10. oktoober – Perm

Mul on väga töine praegu. Tõlgin 24/7 üliõpilasest lavastajale ja lavastajat. Aitan. Magan vähe, söön rämpsu. Vaatan kadedalt linnakoeri, kes hulguvad. Hotell on vene uusrikka oma, kallis ja maitsetu.

Vastas on loomaaed, nii et akent lahti teha ei saa. Rebasefarmi hais. Mitte ei saanud aru, kuidas Permi naaritsad mulle tuppa kusevad. Tiir õues ja selgus käes. Õigeusu kiriku kalmistule on ehitatud loomaaed, baptisteeriumisse terraarium ja akvaarium, katedraali muuseum.

Linn ise on kole – betoon ja betoon ruudus. Hall ja hall. Suurhall, väikehall, keskmine hall. Tänavad laiad. Nii laiad, et tankikolonn pääseb manööverdama. Miljonäride tibid ja kerjused. Valitsushoone raamatulett. Nagu igas vene linnas. Söögikoht, kus ühe euro eest saab ämbritäie pelmeene. Aga need ei ole söödavad. Kama jõgi – ilus, aga reoveega, kaldale ei lasta, saad ainult üle reelingu sülitada ja sodi pilduda. Noh, ja nii tehakse.

Teater nagu pommiauk ja salapunker, 6000 km maa-aluseid käike, lähed hommikul sisse, tuled õhtul välja. Päikest ei näe. Noh, ja sajab ka. Lõputult. Alguseta,

head ja paremat, olge rõõmsad, et teil Eestis Permi pole.

11. oktoober

Perm on muuseas linn, kus toimus Tšehhovi „Kolme õe" tegevus. „Moskvasse, Moskvasse!" omandab hoopis uue ja sisukama tähenduse.

Eile oli siis ettenäitamine. Kahes plokis – vene lavastajad (mehed) ja Balti lavastajad (naised). Kõik andsid oma parima. Laura, alkohoolikust Claudius, kes unustas kaks lõiku teksti ja lõpumängu, Polonius, psühhopaat, kes läks nii närvi, et ei suutnud kokkulepitud misanstseenidest ja rütmidest kinni pidada, Hamlet, kes oli kaotanud hääle ja mõjus nagu reamees pärast oktoobrirevolutsiooni paraadi, Ophelia võttis endale lisaaja ja venitas oma monostseeni liiga pikaks. Ometi kujunes sellest välja omalaadne tervik ja kuigi Laura oli ehitanud kõik üles füüsisele, mõjus kummaliselt psühholoogiliselt.

Aga. Kui ma nägin vene poiste nelja päeva töid, sain aru, et nemad olid suutnud suhelda oma kunstnikega juba varem ja leidnud lavastamiseks sobivad lahendused. Nemad olid suutnud suhelda enne proovide algust näitlejatega ja nood marssisid esimesse proovi, tekstid peas. Ja neil ei vahetatud suure kõrvalosa mängijat teiseks prooviks välja, neil ei olnud nii, et näitleja ei ilmunud esimesse proovi, sest tal oli sünnipäev, ja teine näitleja ei hilinenud proovi peaaegu tunni ja ei teatanud, et ta koeral oli paha olla (huvitav, kas ta nimetab nõnda oma füüsist või aju?) jne jne jne.

Ja ma arvan, et ma ei kõnele orgkomiteele midagi. Sest ühelt poolt see mõjuks nii, nagu ma püüaksin Lauralt vastutust ära veeretada, ja teisalt nad teadsid seal täiesti kindlasti, et tingimused pole võrdsed. Võib-olla keelebarjääriga (mis on eestlastel võrreldes muude Balti riikidega suurim) ei osanud nad arvestada.

Lõbus vahepala.

Meie näitleja tuleb proovi ja ütleb mulle, et vaata, ega mu lonkamist näha pole, ja hakkab liibates jooksma. Küsin, kas ta sai eile tappa, silma all on sinikas. Tema ütleb, et kukkus tooli pealt maha. Ja võiski kukkuda varahommikul – pärast seda, kui jäi auto alla, kukkus kanalisatsiooni, vedeles pargis, sai tappa ja kõik see aeg oli silmini täis. Ja seda kõike enne esikat.

Head ja paremat, lähen üliõpilastele reisi permikomide juurde orgunnima. Õudne on see, et festivalikorraldajad ei tea midagi permikomidest või sellest, kus või kas nad veel elavad. Küsisin, et aga kust see nimi teie linnal – PERM –, aga nemad arvasid, et võib-olla lühend mingist tehasenimest, imelik nimi jah. Ei ole olnud viikingite Bjarmiat, ei Parmat, ei Pära maad.

12. oktoober

Tundub, et täna näeb ka päikest, midagi pilvest piilub.

Käisime täna Andra ja Lauraga pedagoogilises ülikoolis permikomi keele ja kirjanduse õpetajateks õppijatega kohtumas. Päris masendav – keegi neist ei taha saada permi keele õpetajaks, sest palk on nigel, keegi neist ei taha linnast tagasi kodukülasse sõita, sest linnas olla võimalusi rohkem, kuigi väljavaade on hakata koristajaks või nõudepesijaks; kõik tahavad abielluda venelastega, sest külakomide jaoks on nad hobusevargad ja linnalitsid.

Orgunnin üliõpilastele ekskursiooni permikomi külasse ja pealinna Kudõmkari, kohtun närviliste ja habraste etnoloogidega, kes on valmis iga hetk nutma puhkema, kodanikualgatuse agentuuri teguvõimaste permikomidega, kes võik-

PERMI PÄEVIKUD

Anne Türnpu

Anne Türnpu käis sel sügisel lavakunstikooli XXVI lennuga Permis. Seal kogetu märkis ta päeviku vormis üles. Just seal peetud päevik ongi nüüd Müürilehe lugejate ees.

sid mida iganes väljamaalastele suust välja ajada. Muuseas, siin linnas pole ühtegi hulkuvat looma näinud, isegi tuvisid on napilt. Linnulaulu ei kuule. Linna ümbert saja kilomeetri raadiuses on ära kaotatud kõik külad – permikomide, tatarlaste, manside, eestlaste. Juba ammu, teise maailmasõja ajal. Siin oli nõukogude tagala. Raskemetallitööstus, raketiehitus. Praegu on lisandunud Kitkat poolele Euroopale. Homme on meil esikas, NO99 „Pedagoogiline poeem".

Seeni tahaks.

13. oktoober

Eile jõudsid eestlased kohale. Kes rekkaga, kes lennukiga, kes rongiga. Jube tore oli neid näha, tekkis tahtmine kohe kõiki kallistada. Lahe oli Permi teatri ümber eesti keelt kuulda ja kõnelda, lahe oli eesti keeles naerda.

„Tore, et Eestis on päris teatrit hakatud tegema," alustas leedu dramaturg ja ürituse moderaator NO99 „Pedagoogilise poeemi" loomingulise kollektiivi ja publiku kohtumist.

Permi teatrifestival „Lavastaja ruumid/universum" on mõeldud eelkõige Venemaa erinevates linnades õppivatele lavastajatudengitele. Kohtumiseks Balti teatriga. Õpitoad, loengud, lavastused. Permi eelmine valitseja otsustas teha oma linna teiste hulgas nähtavaks kultuuri kaudu. Mitte eriti levinud mõte võimusnike peas. Tahtis teha Permi Euroopa kultuuripealinnaks. Tema pani siis festivalile aluse, siin söödetakse-joodetakse lätlasi-leedukaid-eestlasi raskemetalli- ja raketirahadega. Eelmisel aastal oli Linnateater. Nüüdseks on võimusnik vahetunud. Uus olla säästumees – säästupirnid ja pimendamine alates kella 11-st. Kange alkoholi ostu- ja müügikeeld samast hetkest. Mul oli tunne, et silmanägemine hakkab kaduma. Kogu aeg on pime. Ökoloogia!!

Vene lavastajatudengid on Tiit Ojasoost ja tema üliõpilaste mängust vaimustatud. Kohtumisel ütles üks Tšeljabinski lavastajatudeng, et ta on küll noor, aga pole mitte kunagi mitte midagi nii head näinud ja ükskõik kui palju jumal talle ka elupäevi ei anna, ta on päris kindel, et midagi nii head ta enam näha ei saa. Saali saabuvad eesti näitlejad võeti vastu püstitõusu ja aplausiga. Neid tuli umbes neli korda.

14. oktoober

Täna pärast päevast „Pedagoogilise poeemi" etendust hakkasid vene lavastajaüliõpilased arvama, et see vabadus ja piiride kõigutamine, mis õhkub Tiit Ojasoo lavastusest ja üliõpilaste mängust, kuulub inimõigusena kuidagi ka neile. Olid õues ja tagusid rusikatega vastu kohvikulaudu. Hakkasid skandeerima. Maha see ja teine ja kolmas. Tuli politsei ja tegi neile selgeks, et vabadus on välismaalaste privileeg. Viis nad ära.

Käisime Andra ja Ene-Liisiga Perm-36 muuseumis. Seal on kinni istunud Enn Tarto, Mart Niklus, Arvo Pesti. Oleksin võinud tuua neile ja/või nende peredele kaasa suveniirõhupalle kirjaga „Perm-36 – koonduslaager". Neid müüdi seal.

Kui Buchenwaldis mõni osakond veel natuke töötaks, gaasitaks ja kremeeriks, oleks Euroopa tagajalgadel, Permis aga on üsna lähedal samal moel töötavaid surmalaagreid. Sinna ei vii ükski buss. Tõlkisin giidi, lasin kogu jutu oma füsioloogiast läbi. Tahaks ennast tühjaks oksendada, nutta ei oska.

15. oktoober

Retk permikomide juurde. Minu Eestist saadud kontaktid ei olnud pädevad, saatsin uued kirjad Fenno-Ugriasse ja Indrek Jäätsile, etnoloogile ja filmi „Permikomi sügis" autorile. Sain uued kontaktid. Olin ise ka leidnud Permist etnolooge, aga need suhtlemisahelad külanaisteni ja tagasi läksid ikkagi liiga pikaks ja ei toiminud enam. Keekuri külakoor loobus meie vastuvõtmisest viimasel minutil, sõitsime Arhangelskoje külasse, aga taina tegemiseks ei jäänud aega. Permikomi toitu süüa ei õnnestunud. Kiirelt improviseeritud teejoomine poest ostetud vorsti ja saiakestega klubis. Lapsed, kes laulsid meile laule. Rahvariietes. Klubisse sisseastunud naine, kes asus kohe laulma kaasa ühte pikka ja kummalise mitmehäälsusega laulu. Kohalik muuseum, ühiskondlikel alustel, kõige parem muuseum, mida sel reisil külastasin. Sadulakujuline kivi, mis kukkunud taevast kirikuaeda ning ravis ja täitis soove, isegi jaburaid. Üks naine soovinud saada saatesse „Pole tšudess" (Eesti miljonimängu analoog) ja saigi. Kogudusevanem, kes oli ka sepp. Inimesed puhtad ja ausad, siirad ja avatud. Sõltumatud ja kavaluseta. Ilusad inimesed. Vaatasime kaugelt tšuudide linnusekohti.

16. oktoober

Koju. Öösel käisime korraks veel heas pelmennajas söömas. Uurali pelmeenid, Altai viin, mädarõika-tomatisalat. Imeline. Paar tundi und ja lennukile. Moskvasse, Moskvasse! Lendurid (energia kokkuhoid? sõjaväelendurite haridus?) maandusid täisnurga all. Kõrvus vilistas, veresooned kippusid peast välja. Ühel üliõpilasel hakkas nii halb, et läksin apteeki otsima. Sinna mind ei lastud, lasin siis kutsuda lennujaama arsti. Jutukas mõnus naine ratastooliga. Esimese asjana küsis, kas patsient tahab katkestada reisi või edasi lennata. Ütlesin, et igal juhul edasi. Koju. Tore, ütles arst, mul medpunktis polegi ruumi. Seal on terve pere.

Väike poeg jooksis lennujaama libedatel põrandatel, libises ja kukkus peaga vastu seina – ajupõrutus. Vanaema sai selle peale infarkti, ema hüsteeriahoo, isa lõi rusikaga vastu seina (reis jälle untsus) nii kõvasti, et sõrmeluud puruks. Nagu vilets koolietüüd.

Koju. Koju. Suu kipub naerule. 11 päeva on möödunud võõral planeedil.

17. oktoober

Pesen nõusid, pesu, kraamin tubasid. Jooksen kooli tundi andma. Õhtul on Taarka Pärimusteatri noortestuudio lavastuse „Kuidas müüa setot?" etendus NO99 suures saalis. Olen lavastaja. Peaksin aitama. Jõuan vaid läbi joosta, on kiire, pühapäeval hakkan taas Venemaale sõitma, seekord Mordva pealinna Saranskisse.

Selgus ikkagi, et „Sugrierror" sai raha ja läheb Venemaale. Sellega seoses pean olema soome-ugri teatrifestivalil Saranskis ja hullem veel – esimese murjanina Moskva ja Piiteri teatrikriitikute hulgas žüriis. Aeg kaob nagu musta auku. Üldse mitte nii kaugel ootab Venemaa.

Fotod: Tanel Ojasoo

RAKVERE TEATER AMEERIKAS

Rakvere > Tallinn > Helsingi > Chicago > Toledo > Ada > Detroit > Windsor > Toronto > Philadelphia > Washington D.C. > New York > Helsingi > Tallinn > Rakvere

Septembri teises pooles viibis osa Rakvere Teatrist Eestist päris kaugel – USAs ja Kanadas, kus viies linnas anti lavastusega „Tuulte pöörises" kokku kuus etendust. Tuur sai teoks tänu Ohio Northern University (ONU) teatriprofessorile Nils Riessile, kes pärast 2011. aasta festivalil Draama nähtud „Tuulte pöörises" etendust lavastuse oma ülikooli külalisetendusi andma kutsus. Aja jooksul kujunes Ada etenduste ümber pisike tuur ümbruskonna väliseesti kogukondadesse ning nii sõitis „Tuulte pöörises" 17 Ameerika mandril viibitud päeva jooksul maha pea kolm ja pool tuhat kilomeetrit. Muljeid ja mälestusi kogunes tuhandeid, neid on nüüdseks siin ja seal nii suuliselt kui kirjalikult jagatud, olgu siis Müürileheski väike hulk ära toodud. Vahendajaks tuuri korraldaja Erni Kask, täpsemalt tema reisi jooksul saadetud kirjad Rakvere Teatri juhile Joonas Tartule. Et segadusse selgust (või vastupidi) tuua, lisasime raportitele ka Anne-Ly Sova kommentaarid.

1 Subject: Chicago. Date: 16. September 2012 19:46.53

Rakvere > TLL > HEL > Chicago

Tere!

Saabusime eile Chicagosse. Vastuvõtt oli väga hea – äärmiselt südamlikud inimesed. Brian tõi mulle telefoni.
Tehnilised panid lava üles, valmistume etenduseks. Inimesi oodatakse 60 ringis.
Sooja kõvasti üle 20 kraadi. Homme linnapäev, täna grill.
Noormets ja Saaremäe magavad veel... ;)
Mulle võib siis soovi korral helistada...

Tervisi
Erni

Nagu näha, on reisi algus napisõnaline. Ilmselt on siin oma roll tõsiasjal, et ainuüksi Rakverest Chicagosse jõudmiseks kulus meil kõigest 21 tundi täis ootamist, lennujaama turvateenistuse küsitlusi, järjekordades seismist ning ankeetide täitmist. Kui jalg lõpuks Ameerika pinda puudutas, tervitasid meid Chicago eestlased ning Võsut meenutavas eeslinnas asuva Eesti Maja õuel ootasid suitsev grillahi ja palju kohalikke eestlasi, kelle nooremale põlvele – eesti kooli õpilastele – Andres Noormets oma luuletusi luges. Ega eriti palju ei mäleta sest öösse suubunud õhtust keegi, eredalt meenub vaid tõsiasi, et kodu- ja väliseestlaste vennastumist valgustas laual olnud kreemikookide neoonjas kuma. Siis tuli pühapäev ja me esimene etendus. Täissaalile ja edukalt, hoolimata mõnedest telefonidest ja lastest – teatrisse tuldi peredega, lapsed jäeti õue mängima ja nii kostus akende tagant aeg-ajalt lõbusat kisa. ONU tehnikud, kes vastutasid kogu meie lavakujunduse ja tehnilise baasi eest, olid väga vinget tööd teinud – kõik oli nagu kodus, ainult natuke suurem, nagu Ameerikas kõik asjad.

2 Subject: Ada, OH Date: 20. September 2012 19:41.17

Chicago > Toledo > Ada

Tere!

Siiani kõik vinks-vonks. Ülekilod on õhus, sest võõrustatakse väga hästi. Lubatud ujulat kilode hävitamiseks siiski ei saa. „Too much politics," ütleb Nils... Aga ta on tõesti väga tore vana.
Täna siis etendus, muidu ekskursioonid: amišite maa (terve eilse päeva), jalgpallitehas ja raamatukogu (täna). Esimesed sisseostud Ada poest, Suuman läks tsiklituurile. Kõik sujub.
Näis, kuidas etendus...

Tervisi
Erni

Chicago etendusele järgnes vaba päev linnaga tutvumiseks ja siis sõitsime Ohiosse. Ada 5000 elaniku ja 3000 tudengiga väike ülikoolilinnake võttis meid vastu suurepäraselt, aga tiheda programmiga, millesse mahtus nii ekskursioone kui kohtumisi ning loomulikult kaks sünkroontõlkega etendust tudengitele ja õppejõududele.

3 Subject: Pärast Adat Date: 22. September 2012 22:02.08

Ada > Detroit > Windsor > Toronto

Tere laubaõhtut rongist liinil Windsor-Toronto!

Ada on edukalt selja taha jäetud. Kui pärast esimest etendust võis jääda veidi kahetine tunne (teise vaatuse finaali ajal lava taga hääleharjutusi tegev muusikalitudeng, nullreaktsioon etenduse ajal ja lühike aplaus), siis eile oli juba täissaal ja publik püsti. Täissaal oli tingitud ka sellest, et mitmed teatriõppejõud käisid esimest etendust vaatamas, olid sillas, jätsid oma proovid ära ja saatsid tudengid meid vaatama. Etendus oli tõesti hea. Lisaks veel ka ilmastikunähtused – väljas oli kärgatav äike ja vihm. Hiina poisid olevat Andrese sõnul kärgatuste ajal suisa lakke vaadanud, et kust see tuleb... Tõelise teatriime tekitas aga ühe eestlasest ema laps, kes finaalis, kui Leena lapsest räägib, nuttis ja keda ema kussutas. Ja kui Leena ütleb, et laps jäi vait, jäigi laps vait... Imede ime, lühidalt.
Ja see ema oli sõitnud Kentuckyst seitse tundi sülelapsega, et meie etendust näha! Esimesel etendusel oli ka üks eestlane. Etenduste järel vestlesime publikuga ja need olid toredad vestlused. Reede hommikul käisime Üllari ja Krisliniga Nilsi tudengitele Eesti teatrikorraldusest rääkimas, reedel oli kõikidele etenduskunsti tudengitele suurem kogunemine, kus rääkis terve meie trupp. Väga positiivne. Tsiklimuuseumist räägib Suuman ilmselt järgmised pool aastat. Pets vilistas Dodge Chargeriga kummi ja Suuman käis veel ka teisel päeval Heintsiga mingit tsikliasja ajamas. Kõik, mida Nils lubas, tegi ta ka ära ja oli väga hästi korraldatud.
Samas tundus, et ta ei kahetsenud meie kutsumist kuidagi. Ta sai, mida tahtis.
Reedel toimus ka lõuna rektoriga, kus osalesid lisaks ka Üllar ja Andres. Kuivõrd rektor käis ka etendusel, siis pärast seda kinnitas Nils mulle, et meie šeflussidemed saavad nüüd ametliku käigu. Tegeleme asjaga pärast reisi, Nils on veel kuni mai lõpuni ametis.
Nüüd siis Toronto. Levivad jutud, et ootused on juba üles köetud. Lähme siis vallutame ta ära. ;)

Tervisi teatrisse
Erni

Esimene etendus Adas ehmatas meid üsna ära. Ei osanud oodata, et võõrkeelne publik reageerib teistmoodi kui üldse. Vaheajal oli lava taga päris närviline, kardeti, et publik ei tulegi teiseks vaatuseks tagasi. Loomulikult põhjendamatult. Aplaus oli napp, aga etendusele järgnenud kohtumisel publikuga selgus, et me kartused-hirmud-närvid olid asjatud – lugu oli suurepäraselt kohale jõudnud ning üles oli korjatud ka selliseid lavastuslikke allhoovusi, mille olemasolu truppki oli unustanud. Teisel etendusel oli saalis rohkem teatritudengeid, reaktsioonid võimsamad ja vastuvõtt tuline.

Eraldi peaks rääkima Nilsist – meie tuuri „peasüüdlasest". Nilsi vanemad on Rapla kandist pärit, tema side Eestiga tänu juurtele väga tugev. ONUs töötatud kolmekümne aasta jooksul on ta sinna kutsunud paljusid eesti kultuuritegelasi, toonud ONU tudengeid korduvalt Eestisse küll tutvumis- ja kontsertreisidele kui praktikale, pannud aluse näidendifestivalile, mille jaoks tellinud uusi näidendeid näiteks Paul-Eerik Rummolt ja Mart Kivastikult jne jne. Ja oma olemuselt on ta lihtne tore onkel oma väikeste kiiksude ja terava huumoriga. Järgmisel kevadel jääb Nils ülikoolist pensionile ning loodab pühenduda oma põhitööle – näitlemisele ja lavastamisele, loodetavasti ka siinpool lompi.

4 Subject: Pärast Torontot Date: 26. September 2012 15:54.32

Toronto > Philadelphia > Washington D.C.

Tere!

Toronto on edukalt seljatatud. Konkreetseid numbreid ei tea, aga rohkem sellesse Tartu College'i saali poleks mahtunud ka. Enamasti vanem generatsioon inimesi, otsisid nalja ja eks nad seda ka said. Lavastaja jäi etendusega siiski väga rahule, tõlget vajas umbes kolm inimest, aga tegemist oli seevastu väga hea ja rahuliku treeninguga Savaale /Anne-Ly Sova, RT dramaturg, kes sai tuuril oma sünkroontõlgi ristsed/, *kelle põhiraskus leiab aset täna õhtul ja New Yorgis. Kui ta Adas kenasti hakkama sai, siis me kahe metropoli pärast ka ei muretse.*
Torontos võõrustati kõiki kuninglikult, k.a Hendrik Vildet, kes ööbis üksinda vanaproua Valve pool, kes pakkus Heintsile hommikusöögi kõrvale pitsi viina... Saaremäe ja Suuman aga kaaperdasid Ellen Valteri auto ja käisid kahekesi Niagaral ära. Eks Üllar oli esinemisega Ehatares /Ehatare on Toronto eestlaste vanadekodu, kus Üllar me etendusepäeval vanuritega kohtumas käis, luuletusi luges ja peaaegu abieluettepaneku osaliseks sai/ *ka julgust saanud, sest tal läks seal väga hästi. Olevat nii sürr kogemus olnud, et ta lubas sellest kunagi viinapitsi taga rääkida.*
Bussisõidu suunal Toronto-Buffalo-Philadelphia-Washington jätaksin ma vahele. See oli päris rõlge kogemus ja siiani ainus tilk tõrva meepotis. Loksuda 16 tundi ülerahvastatud bussis oli kõigi jaoks liig mis liig, tänu liiklusummikule hommikuses Philadelphias jäi buss 2 ja pool tundi hiljaks.

Fotod: reisiseltskond

Niisiis otsustasime võtta bussijaamast taksod ja sõita Washingtoni hotelli. (Basseini ja päikesedekiga hotell.) See tundubki siin kõige mõistlikum transpordivahend teatrisse olevat. Sest teater asub eemal ja suhteliselt mustas linnaosas. Tagasi bussijaama (u 10 dollarit sõit) lähme kindlasti taksodega. Kõige kiirem, valutum, mugavam.
Eile käisime Andresega ka saatkonnas. Maria Belovas võõrustas. Tundub, et sellega on ka kõik hästi. Arvavad, et nende külalisi tuleb umbes 30.

Tervisi
Erni

5 Subject: Pärast Washingtoni Date: 28. September 2012 16:31.12

NEW YORK

Tere hommikusest vihmasest NYC-st!

*Jõudsime eile õnnelikult New Yorki ja täna on esimene hommik siin. Meie korteri /*elasime korterhotellis Brooklyni Greenpointi linnaosas*/ aknast (kokku on neid meil kolm: poisid – Suuman, Pilv, Vilde, Vitskovski, Villau, tüdrukud – Kaja, Krislin, Tiina, Marii, Savaa ja uniseks – ülejäänud) paistab vihmane Manhattan. Tõeline hipsterite elamine on – maitsekas, uus ja stiilne. Metroopeatusest ehk natuke liiga kaugel, aga kant on iseenesest väga vägev. Mina näiteks pole üldse kindel, et siitkandist oma asju mujale tegema lähen. Kahju jah, et see ilm selline on. See on ilmselt paljudele pettumus, kui nad ärkavad. Samas ONU kinkis kõigile vihmavarjud, eks need siis lähevad käiku...*
Megabussisõidu paluks jälle vahele jätta, seekord oli kont bussis nii kõvasti peal, et paljudel oli külm. Seekordne hilinemine oli kõigest 1 tund. Ometi oli see piisav selleks, et konsul oma asjadega hiljaks jääks. Aga ta oli meil vastas, viis osad meist hotelli ja maksis arve. Ülejäänu on teie omavaheline asi... Rääkisime talle, kui hästi meil läinud on, ja see talle selgelt meeldis.
Nils viis ülejäänud gängi hotelli.
Täna õhtul on plaanis õhtusöök, kuhu lähme Üllar ja mina. Tundub, et Üllar luges materjali läbi, talle meeldis ja me oleme valmis riskima ja „vana mehe" tema pensionipõlves lavastama kutsuma. Aga eks nad räägivad sellest täna õhtul ise.
Washington läks iseenesest väga hästi. Täissaal (väga äge, veits Krahli moodi saal väga ägedas mustade linnaosas, mis on muutumas hipsterite omaks) ja inimesed püsti. Üks mustanahaline mees elas etendusele erilise pühendumusega kaasa – Noormets jälgis kogu mängu. Oli kuum, aga seda ka emotsionaalses mõttes.
Ongi praegu kõik. Võib juhtuda, et see jääbki viimaseks kirjaks siit. Ülejäänud muljeid ja asju arutame juba kodus.

Olge tublid, paneme edasi!
Erni

Washingtoni etendus toimus H Street Playhouse'is, mille väiksus tähendas ka seda, et ainus tõlkekabiiniks sobilik koht leiti näitlejate tualett- ja duširuumist, kus Sova kempsupoti najal tõlget lugema asus, kuid kust vahetult etenduse alguses etteasteruumi koliti, sest tehnika kippus alt vedama. Nii muutus vaikses üksinduses tõlke lugemine rekvisiidikasti najal esinemiseks kogu lavatagusele meeskonnale. Etendusele järgnes kohalike eestlaste ja saatkonna korraldatud öine kaatriretk Potomaci jõel, millest Ohio tehniline meeskond, tõsi, kahjuks ilma jäi.

6 Subject: Pärast Washingtoni Date: 30. September 2012 15:59.14

Viimane kiri enne tagasilendu

Tere!

Raporteerin: viimane hommik Ameerika mandril. Suures Õunas. Eile pärast etendust metroos loksudes tekkis küsimus, miks NYC ikkagi „suur õun" on. Pöördusin küsimusega meie reisiseltskonna vaieldamatult kõige erudeerituma liikme, Toomas Suumani poole. Ta vastas: „Kusjuures vahetult enne reisi vaatasin järele, aga praegu on meelest läinud..." ;)
Ma siis uurisin ise, variante on mitmeid. Üks seondub hobuste võiduajamisega. Jooksuradasid ümber kunagise New Yorgi hakati kutsuma 1920ndatel „suureks õunaks". Miks, ei tea päris täpselt keegi. Hiljem võtsid termini üle New Yorgi džässmuusikud. Vaat nii.
Enne eilset etendust olid kahtlused publiku arvu osas kõige suuremad. Enne etendust eesruumis inimesi silmitsedes tekkis tunne, et sellest võib taaskord kujuneda Ehatare laadi üritus, s.t esimese laine väliseestlased on kohal. Hiljem pilt muutus ja väga. Oli nooremaid eestlasi, oli ameeriklasi. Oma kohaloluga austas etendust ka professor Mardi Valgemäe. Kokku vast 50 inimest.
Ei teagi, eks eelmisel õhtul joodud vein oli natuke veel veres, aga lavastaja väitis, et parim esimene vaatus kogu ringreisi jooksul. Olukorra tegi veidi raskemaks väga keeruline akustika – Abigail Adams Smith Auditoriumi (ehitatud kokku ühe vanima hoonega Manhattanil, selline ballisaali moodi ruum) kasutatakse põhiliselt kontsertpaigana. Aga ka see probleem lahenes proffide käes.
Igatahes pole veel niimoodi olnud, et meie trupp jalutaks ühel pool tänavat ja teisel pool on meid vaatamas käinud inimesed, ja nad aplodeerivad meile pikalt. Kummardamise ajal on püstiseismine juba reegliks saanud.
*Veinilauas tekkis ka idee meie n-ö ameerika õhtuks. Saan aru, et Heigo on seda mõtet juba heietanud. Küsimus on kuupäevas. Vaadake, arutage. Muljeid jagub. Palju siis Rakveres ikka on inimesi, kes kohtunud silmast silma John Malkovichi või Snoop Lioniga... /*esimest tegelast kohtas üks meist Washingtonis, teist nägid inspitsient Krislin ja grimeerija Marii New Yorgi Times Square'il, kus jäi silma teisigi prominente – Ricky Martin näiteks.*/*
Ausalt öeldes, väga hea meel, et tegemist oli viimase etendusega. Rohkem siin enam ei tahaks. Ma küsisin mitme käest, et kui nüüd oleks variant nädalake veel tuuritada ja lennata näiteks esmapäeval Helsingi asemel lääneranniku le – LA, San Francisco, San Diego, kas siis läheks. Rästas ütles kindla ei, Vilde ja Oliver olid kahevahel, Marii ütles, et läheks muidugi. Mina tahan koju. Ja sinna me nüüd siis tulemegi.

Näeme homme.
Erni

Ja saigi läbi see reis. 17 päevaga neli suurlinna, pisike linnake Ohio südames, kümned põnevad kohtumised ja sajad elamused. Reisiseltskond – näitlejad Anneli Rahkema, Peeter Rästas, Erni Kask, Tiina Mälberg ja Toomas Suuman, lavatehnikud Oliver Vitskovski ja Hendrik Vilde, helitehnik Peeter Pilv, valgustaja Roomet Villau, grimeerija Marii Lotta, kostümeerija Kaja Kupp, inspitsient Krislin Virkus, lavastaja Andres Noormets, tõlk Anne-Ly Sova, peanäitejuht Üllar Saaremäe ja Rakvere Teater tänavad kõiki võõrustajaid ja vastuvõtjaid ning Eesti Kultuurkapitali, tänu kellele kübeke Rakvere Teatrist Ameerikasse jõudis.

Tiina Mälberg, mõned päevad pärast reisi

Nüüd, mil olen saanud paar päeva taas kodus olla, laste kallistusi nautida ja just keset päeva enam jalapealt magama ei jää, võin kinnitada, et jah, reis Ameerikasse oli tore!

Hoolimata kogu ebamugavusest pikkadel lennureisidel-bussisõitudel, kus vaatamata kõigile jõupingutustele ja erinevatele abivahenditele ei õnnestu kitsal toolil õieti magada, kui sõidukist väljudes ei suuda mõista, kuidas ometi kaks numbrit väiksemate jalanõudega kodust välja tulid;

unustades kogu ajavahest ja tihedast liikumiste-kohtumiste graafikust tingitud väsimuse;

mõistmata, kuis väikseim pakutav kohviports võiks olla „tall" ehk eesti keeli „pikk", kes seda kõige suuremat jäätiseportsu küll tellima peaks ja mida ta peale selle lõpetamist tunda võiks, kas lõunasöögi lõpetuseks pakutavate muffinite värvilised kaunistused ikka läbi kõhunaha õhtuhämaruses helendama ei hakka;

suutmata uskuda, et hommikusöögiks serveeritavad peaaegu peeglina läikivad õunad siiski butafoorsed ei ole;

tõdedes, et Hiinalinnast leiad ikka maitsvat, tervislikku ja taskukohast kõhutäidet ning meeldiva teeninduse;

saades korduvalt kinnitust, et see on maa, kus tehakse „raha";

unustamata kõiki kauneid kohtumisi armsate sugulaste, vanade sõprade, uute tuttavate, heade laste, kenade kolleegidega, tänades kõiki lahkeid võõrustajaid ja abilisi;

leides ikka ja jälle end filmidest ja teleseriaalidest tuttavaist paigust ja nentides, et sel meretagusel maal on tõesti kõik suurem kui meil – avarus, maanteed, isegi meie aedades kasvatatavad õrnad/haprad taimed, aga ka muru, rääkimata majadest ja rahvamassidest;

olles rõõmus ja tänulik sooja vastuvõtu eest, mis langes meie etendustele osaks erineva ea, rassi ja sotsiaalse taustaga publikult;

Leian ometi, et on üks koht, mida kõigil Ühendriikides külastada soovitan. See on Washingtonis asuv National Museum of the American Indian ehk siis Ameerika indiaanlaste rahvuslik muuseum. Seal haarasid mind vastakad tunded. Kuigi kaunisse hiljuti rajatud hoonesse seatud väljapanek võis kohati pealiskaudselt ja kommertslikult mõjuda, oli siin-seal ometi suudetud suure maa tõeliste peremeeste kohalolu ja olemust tabada. Nii mõnigi boks näitas, et ka tänapäeval püüavad „indiaanlased" oma maad, traditsioone ja väärtusi alles ning elus hoida. „Tuulte pöörises" loo taustal kauge, tillukese Eestimaa distantsiga oli väga veider ja valus sissetungijaid sel rikkal maal laiutamas ning oma rajatud hiigellinnadega uhkeldamas näha. Loomulikult võivad ajad ja olud rahvaid merede taha pillutada, kuid tean, et oma tõelise sisu ja jõu saab inimene kodumaalt, isamaalt, kus on ta juured. See võib selguda küll laias ilmas rännates, kuid julgust seisatada ja enda sügavasse sisemusse kuulatada peab ka olema. Meie siin võime õnnelikud olla, et Tallinna sadamas randuvaid turiste ei juhatata näiteks Rocca al Mare muuseumisse, kus triibulistes seelikutes mustanahalised või pilusilmsed neiud käsikivi ringiajamist või kangastelgedel vaipade tegemist demonstreeriksid, suveniiriletis aga Hiinas toodetud puulusikaid või parmupille pakutaks.

Oktoobri algus Eestis paistab maanduva lennuki aknast küll niiske, porine ja pruun, kuid ta on oma, siin saab emakeeles mõelda ja lumi ei ole enam kaugel...

UUS TSIRKUSE-ESTEETIKA OMATSIRKUSELT

Küsis Keiu Virro

OMAtsirkus on teistsuguse esteetikaga tsirkus, kui ehk siiani silmas pidama oleme harjunud. Seal ei tehta trikke trikkide pärast, vaid näidatakse, et ka tsirkus võib olla kunst. OMAtsirkuse tekkimisest ja arengust rääkis Müürilehele Kaja Kann, üks asutajatest.

Tänaseks on treeneriteks lisaks asutajaliikmele Margus Terasmehele ja juhatajale Heidi Kannule ka OMAtsirkuse enda kasvatatud noored treenerid: Johanna Terasmees, Anni Veskimäe, Kristin Made, Johanna Sooba ning treenerikarjääri alustav Kai Rikken. OMAtsirkuse treeningus osaleb ligi 180 inimest vanuses 2,5 kuni 45 eluaastat. Treener-lavastaja Kaja Kann, kes tegi esimesed neli etendust, hetkel enam OMAtsirkuses ei lavasta. Nüüd on lavastajateks eelkõige tantsukunstnikud Alissa Šnaider, Tiina Mölder, Helen Reitsnik.

Kuidas sai OMAtsirkus alguse?
Nii nagu ikka head asjad saavad. Margus Terasmees ja Kaja Kann, head lapsepõlvesõbrad, pealegi koos tsirkust õppinud, otsustasid oma kolmeaastaste lastega midagi vahvat ette võtta. Kõik sai alguse lõbusatest laagritest. Käisime suviti Jõgeval või Põltsamaal või Hiiumaal. Küsisime tasuta kasutamiseks kultuurimaja ruume. Eesmärk: tegeleda tsirkusega. Kutsusime kohalikud lapsed kaasa lööma. Meie lapsed kutsusid oma sõbrad ja nii see asi veerema hakkas. Varsti oli kasvanud huviliste ring nii suureks, et pidime avama igapäevased treeningud. Sel hetkel liitus ka Heidi Kann, kes oli õppinud sportvõimlemist (poom, rööbaspuud ja rajahüpped). Tema oskused ja kogemus andsid hoo sisse professionaalsemate sportakrobaatika-oskuste omandamisele.

Miks tsirkus loodi, millist tühimikku see täitis ja täidab?
Luues OMAtsirkust ei olnud meil plaanis kasvada nii suureks, kui see tänaseks kasvanud on. Tahtsime elada vahvat ja õnnelikku elu koos oma laste ja sõpradega. Tühimik oli meie endi eludes. Sel hetkel ei osanud me mõelda ühiskondliku tellimuse peale. Praegu tundub, et kui oleksime sellele liiga palju mõelnud, polekski ehk asjast asja saanud. Tänapäeval on üldse raske midagi ära teha. Kõik on puhas äri. *Win-win* süsteem.

Meie esimene etendus toimus Von Krahlis ja kandis pealkirja „Kolikamber". Noh, tahtsime lihtsalt teha ja tegimegi. Lapsed lõid kaasa, ise lõime kaasa. Lihtne süsteem.

Kanuti Gildi SAALi avamisega saime endale stuudio näol esimese stabiilse harjutusruumi. Seal toimusid treeningud kuni 2010. aastani. Kanuti Gildi stuudio on 10 x 5 meetrit suur ja kolm meetrit kõrge. Saltosid hüpates oli oht, et lööd pea vastu lage ära. Õhuakrobaatikat tehes pidi jalgu kõverdama, et need maha ei puutuks. Oli vaja kõrgemat ning suuremat ruumi ja paremat varustust. Nüüdseks toimetab OMAtsirkus väga hästi varustatud suures ja uhkes Standardi saalis aadressil Kopli 25.

Aastatel 1999–2010 oli keeruline kultuuriinimestele, rääkimata siis vaatajatest, seletada, et tsirkus võib olla üks kunstiliikidest. Kanuti Gildi SAAL usaldas meid. Hea oli teha treeninguid kultuuriasutuses. Noored nägid, mis majas toimub. Rääkisid kaasa, käisid etendustel. Arutasime koos kaasaegse kunsti üle üldisemalt. See on tohutu väärtus, kui on võimalik tegutseda kõige kaasaegsema etenduskunstiga tegelevas majas üldse.

Eks me ise püüdsime uue tsirkuse kohta ka selgitustööd teha. Kirjutasime artikleid, korraldasime festivale, selgitasime ja näitasime. Alates aastast 2006 oleme toonud välja igal aastal ühe uue lavastuse. Õnneks kestab koostöö Kanuti Gildi SAALiga siiani.

Aastaks 2011 oli minu töö tehtud. Esimene põlvkond noori tsirkuseartiste üles kasvatatud. 11 aastat tööd.

Traditsioonilises tsirkuses on põhiliseks kaunis sätendavas trikoos artist, kes näitab publikule, mida ta oskab – ta näitab trikke. Teiseks on olulised loomad ja kolmandaks eraldi žanr klounaad. Ühes endast lugupidavas traditsioonilises tsirkusetelgis on kõik need suunad esindatud.

Uue tsirkuse puhul välistatakse esimesena loomad. Seejärel vähendatakse triki osatähtsust. Trikk ei ole enam püha. Või siis triki mõistet on laiendatud ja venitatud. Nii nagu ka tsirkuse mõistet on laiendatud ja venitatud. 21. sajandi tsirkus on rohkem lavakunst, milles klassikalisi tsirkusežanre ja -tehnikaid, aga ka muid kunste, näiteks tantsu, füüsilist teatrit või videokunsti, rakendatakse hoopis teistsugusel moel ja eesmärgil kui traditsioonilise tsirkuse puhul, olgu siis lugusid jutustades, triki äärealasid kombates või lihtsalt tunneldes ja meeleolutsedes.

Kes on lavastuste sihtgrupp?
OMAtsirkus on ikkagi üks egoistlikumaid tüüpe maailmas. Etendusi tehakse eelkõige iseendale ja oma trupile. Seejärel oma õdedele ja vendadele ning vanematele ja vanavanematele.

Milline vahe on lavastajal ja treeneril?
Tsirkuse ja tantsu vahel on olemas seos. Tantsuga tegelevad kunstnikud mõistavad, mida tähendab füüsiline liikumine. Kuidas seda saab teatri vormis kasutada.

Üks kõige suuremaid erinevusi tsirkuse ja teiste etenduskunstide puhul on treening. Selleks et täita laval kolm minutit tegevusega, peab olema veedetud treeningsaalis tehnika kallal nikerdades umbes üks aasta. Rääkimata baasist, mida on laotud eelnevad kuus aastat. Tsirkuses ei käi asjad nii, et tahan, et sa lendaksid, ja siis vupsti, kõik toimub. Teine suur erinevus on tehnilised vahendid ja turvalisus. Peab olema väga palju raha ja aega, et üks trapets iseenesest üles saaks ja hakkaks turvaliselt kiikuma. Veel rohkem kulub aega, et artist selle peale minna võiks ja ka midagi teha suudaks. Tsirkuses peab olema kannatust ja need miljonid kätekõverdused ja kõhulihased ja venitused ei lõppe iialgi.

Lühidalt. Treenerid teevad igapäevast musta tööd koos artistidega. Lavastajad tulevad oma idee ja sisuga ning loovad sellest lavastuse.

Millised on senised suuremad saavutused?
Oleme uhked, et Eesti Kultuurkapital arvestab tsirkuse kui ühe etenduskunsti vormiga.

Oleme uhked, et avasime kultuuriministeeriumis tsirkusekunsti arengu ümarlaua. See tõi esimest korda ühe laua taha kõik Eestis tsirkusega tegelevad inimesed. Meid on. Mis siis, et sellest põhiosa möödus Lauri Viikna (Tsirkusetuur) ja Kaja Kannu (OMAtsirkus) omavaheliste solvangute laviini all. See on hea, et inimesed räägivad. Traditsiooniline tsirkus *versus* uus tsirkus. Meie oleme OMAtsirkusega tuleviku poolt. Nemad mineviku poolt. Olgu peale. Mõlemal on õigus elada siin maamunal.

Need saavutused ei peaks kuuluma ühe hobitegevusega tegeleva lastekollektiivi saavutuste hulka. Sellist tööd ei peaks tegema hundiratast õpetav treener. Eestis on see aga kahjuks nii. Kui valiti uut olümpiakomitee juhatajat, kõlas küsimus, et kui edaspidi suunata toetused ainult suurtele klubidele, mis saab siis nendest entusiastlikest väikestest klubidest, kellel on suurepäraseid tulemusi ette näidata? Kandidaat vastas nii, et väikesed ei kao kuhugi. Nemad on entusiastlikud edasi.

Kahjuks kehtivad samad normid ka kultuuri rahastamisel. KUMU ei ole mitte kellelegi nii tähtis, et sinna iga päev tasuta tööle minna. Seepärast toetab seda riik. Teised väiksemad omaalgatuslikud sündmused ja organisatsioonid teevad oma tööd fänlusest edasi nagunii. Selline suhtumine ajab oksele.

Pagan, nüüd läks poliitiliseks...

Lihtsalt kahju on sellest, et me pole suutnud luua Eestis noortele artistidele võimalusi tegeleda uue tsirkusega ka siis, kui nad tahaksid alaga tõsisemalt tegeleda. Noortel artistidel on taas ainult üks väljund – põgene, vaba laps!

Oleme uhked, et meid kui hobikorras tegutsevat truppi on kutsutud esinema profifestivalidele nii USAs kui ka Lätis.

Oleme uhked oma õpilase (Kert Ridaste) üle, kes läbis edukalt katsed Hollandi tsirkusekooli (Fontys University of Applied Sciences – Academy for Circus and Performance Art FHK).

Meie suurimaks saavutuseks on aga noored, kes on pidanud vastu kõik need 12 aastat. Noored, kellel on ikka veel sära silmas, kui Margus Terasmees tuleb oma hullumeelsete ideedega. Olgu see siis Tallinna Raekoja ja Pühavaimu torni vahel jalgrattaga mööda nööri sõitmine või 27-meetrises tornis trapetsitrikkide tegemine või Emajõel lodjaga liikudes tasakaalu hoidmine ja žonglööritrikkide esitamine. Mida keerulisemates tingimustes sa suudad oma keha ja tehnikat vallata, seda uhkem artist sa oled.

Või hoopis need noored treenerid, kes treenisid 11 aastat meie käe all ja kes treenivad nüüd ise lapsi ja tunnevad siirast rõõmu, kui üks laps on uhke iseenda üle. Oma sõbra üle. Ja nii nagu OMAtsirkus on alati korrutanud, meie juurde võiksid tulla lapsed ja noored, kes tunnevad huvi kaasaegse kunsti vastu ja kes ei põlga ära rasket tööd. Meie omalt poolt lubame arendada last mitmekesiselt ja garanteerime, et see kõik on lõpuks paganama äge.

„Pilet kuskile" proov OMAtsirkuse saalis: Kaur, Saga, Kreete ja Anton. Foto: Heidi Kann.

„Pilet kuskile"

13. detsembril esietendub Kanuti Gildi SAALis OMAtsirkuse lavastus „Pilet kuskile". Lavastusest kirjutavad tegijad järgmiselt.
Helen Reitsnik ja Tiina Mölder on tantsijad-koreograafid, kes proovivad nüüd kätt tsirkuseetenduse lavastamisel. Lavastuse aluseks on lugu, mida püütakse jutustada läbi tsirkuse- ja tantsukeele. Kui kaasaegne see tsirkus on, jääb asjatundjate otsustada. Meile on siin olulised OMAtsirkuse noored artistid, kes on tõesti võimekad, valmis kaasa mõtlema ja pühenduma. Kindlasti on see väljakutse ka neile, et panna proovile oma esitajavõimed. Meie jaoks on väljakutse luua tsirkuseetendus, olemata ise tsirkuseartistid.

Lavastus on kummardus loodusele ja sõprusele.

ELUVÕRRANDI MUUTUJAD

Küsis Liisa Tagel

21. detsembriks lubatakse maailmalõppu, pooluste vahetumist, uutele tunnetustasanditele sisenemist, juhuslikud Tiibeti laamad räägivad saabuvast pimedusest. 23. detsembril on Kanuti Gildi SAALis sellest hoolimata plaanis esietendus. Taavet Jansen ja Taavi Eelmaa toovad lavale teise ühise lavastuse „Meid ei olnud. Me olime. Ja meid ei ole jälle". Nad lubavad rääkida Tiibeti surnuteraamatust, laulda, mängida pilli, surra ja surnuist taas ärgata.

Taavet Jansen ja Taavi Eelmaa nimetavad lavastuse sisuliseks keskmeks intiimse ruumi ahenemist ja selle nihkumist avalikku sfääri; vananemise, haiguste ja surma tõrjumist perifeeriasse; üksinduse eksperimente ja ohte; moraalse enamuse väärtushinnangute pidamist kuritegelikuks inimlikkuse vastu; tülpimust. Kuid mitte tigedusest ja rahulolematusest ei taha nad kõneleda. Nad tahavad end sellest ravida. Nad austavad laboratoorse teatri habrast tõetunnet ning hindavad kõrgelt selle omadust muutuda totaalseks kohalolukogemuseks igale ruumisviibijale.

Mida see kõik tähendada võiks?

Taavet Jansen: Meie meetod ja väljakutse näitekunstile on tuttavad eelmisest etendusest – intiimse sümboolika ning isiklike arhetüüpide sulatamine lavakeelde ja -vormi. Et need pildid, teod ja sõnad kergendaksid teekonda ühest maailmast teise, eksistentsist transtsendentsusse. Eelkõige peavad nad suutma peletada meie endi surmahirmu. Ja peale seda ka vaataja oma.

Meie läheme ja palvetame, sest aega on väheks jäänud. Ning kui sa oled lõplikult taibanud, et „sellest siin" pole mitte ainsatki väljapääsu ega põgenemisteed peale üheainsa, muutub iga kontakt elavaga olulisemaks kui miski muu. Päästku end see, kes saab elu!

Me vist juba teame, et selgeid vastuseid ei anta vaatajale selgi korral, ent uurisin kuidas selgitavad Taavi ja Taavet mõningaid läbivaid märksõnu.

Mis on teie jaoks laboratoorne teater? Mis teeb mingist protsessist laboratoorse?
Taavi Eelmaa: Meie jaoks tähendab see igatsetud tulemuse saavutamist iga hinna eest ja ükskõik milliste vahenditega. Kusjuures see tulemus ei ole esialgu täpselt formuleeritud. Algselt on justnimelt igatsus ja intuitiivne tunnetus. See tunnetus osutab kõigepealt sellele, milline tulemus kindlasti olla ei saa. Aja jooksul puhastub välja ainuvõimalik.
T.J.: Avatus ja flirt tundmatuga. Mitte väljaminek kindlatele omandatud lahendustele ja vahenditele. Usaldus enda ja teineteise vastu.

Kuidas jõuda tõelise kohaloluni, täiusliku hetkes viibimiseni?
T.E.: Jätkates eelmisele küsimusele vastamist: kui valed vastused on kaotatud, jääb järele tõde – see ongi tõeline kohalolu teatri kontekstis.
T.J.: Seda teavad vist esoteerikud. Äkki seksides? Pole aimugi. See vist ei kvalifitseeru vastusena...

See on teie teine lavastus – kuidas näeb välja teie koostööprotsess? Mida on kummalgi teineteisele pakkuda?
T.E.: Enamjaolt me räägime, kuidas kummalgi elus parajasti läheb, see takistab spekuleerimist ebamäärasusega. Üldjoontes arendame oma ebapraktilist meelt.
T.J.: Oleme Taaviga kummalisel kombel sarnase *flow* lainel alati, kui hakkame koostööd tegema. Pole vaja teineteisele selgitada, miks arvame just nii ja tahame mingit kindlat asja. Ka elus oleme jõudnud koostööhetkeks sarnaste tõdemusteni. Meie koostööd iseloomustab usaldus nii proovis kui laval. Vajadus otsida ja kaevata!

Etendust tutvustavas tekstis räägite surmast ja ülestõusmisest. Milline roll on inimese elus surmahirmul? Kuidas mõtestate ise surelikkust?
T.E.: Surmahirm on hirm kaotada valgus igas mõttes. Kaotada valgus sellelt keeruliselt teelt, mis viib eksistentsist transtsendentsusse.
T.J.: Kõlab klišeena, aga see, et teame, et sureme, takistabki meid elamast. Me ei taha ega julge nautida hetke kui fenomeni, elu kui fenomeni. Hindame seda heaks ja halvaks ning planeerime igasugust kraami, hoolimata sellest, et eluvõrrandi muutujad on *random* numbrid. Alles saades piisavalt vanaks kaob surmahirm ja see muudab inimese avatuks. Vesteldes endast 60 aastat vanema ja avatud inimesega saad usaldada kogemust ja tähelepanekuid. Noored ärplevad niisama, nad kõik.

Mida teeb inimesega üksindus?
T.E.: Moonutab ja kompresseerib.
T.J.: Mina ei tea, mis on üksindus. Olen terve elu olnud ümbritsetud inimestega, kellest osad olen valinud, osad on kogemata sattunud ja osad on ise otsustanud seal olla. Mõtteliselt olen alati ennast identifitseerinud läbi teiste. Äkki see ongi üksindus.

Mis on see, mis on teie jaoks ümbritsevas maailmas rõhuv? Kuidas sellest üle olla? Mida saab selle suhtes teha kunstnik?
T.E.: Moraalse enamuse diktatuur ja praktilise meele kultus on enamjaolt ängistavad. Kunstnik on see, kes saab näidata ka teistsuguse, kas või endale kahjuliku elu võimalikkust. Vabadus ja kunst on kaootilised struktuurid, nad ei allu ainult kasulikkusele.
T.J.: Ei teagi, kas mind miski rõhub. Ei oska midagi ega kedagi süüdistada rõhumises. See, et olen siia sündinud, on ühest küljest rõhuv, aga teisest küljest minu identiteedi alus. See rõhubki äkki, et selle paradoksi tõttu ma ei saagi kunagi olla vaba. Kunstnikuna saan pakkuda inimestele nende mõttepusle pakki uusi kaarte juurde. Kunst kui *brain-fitness*. Läbi selle saad luua oma peas linke, mida seal varem pole olnud, ja avastada mingeid uusi territooriume. Nii vaadates pole vahet, kas su kogemus oli naljakas või rõhuv või midagi kolmandat

Millised on teie isiklikud hirmud?
T.J.: Mina kardan surma. Kardan ka elu. Kardan inimesi. Karu kardan ka.

Kuidas ravida kunstnikku?
T.E.: Irratsionaalsusega, kolm korda päevas.
T.J.: Haigekassa kindlustusega oleks odavam teda ravida, kui peaks olema vaja ravida inimest, kes tahab ennast väljendada ja midagi maailmale vastu pakkuda.

Foto: Marianne Kõrver

Kelle või mille poole palvetada?
T.E.: See tuleb ikka iseendal selgeks teha. Alustada võib muidugi ka näiteks suunaga kapiukse poole, küll aeg annab arutust.
T.J.: Jumala poole. Ainult arvestades, et kuskil on see *Big Thought*, saan olla oma tegemistes vabam ja arvata, et sellel on mingisugune mõte. Ateistina oleksin ma lihtsalt imetaja, kelle ainus eesmärk on sigida. Selline mõte on mulle ebameeldiv. Inimeseks olemise ülistamine on minu jaoks tühine.

Kas (maailma)lõpp on lähedal?
T.E.: See on juba möödas. Maailm lõppes sel hetkel, kui kadus võimalus tagasi võtta ja uuesti proovida.
T.J.: Tahaks väga loota, et see on kohe käes. Sellisest maailmast olen tüdinud ja sellisest elust on mul ükskõik. Tunnen end kõrvalseisjana, kes teeb märkmeid ja fikseerib hetki kui surma agent. Uudishimuga ootan, kuidas kõik hakkaks muutuma ja lagunema ja ehituma.

Apokalüptiliselt lõpetame.

CORY MCABEE: INTERVJUU

Küsis Emilie Toomela

PÖFFi ajal Eestis käinud mitmekülgsest loojanatuurist Cory McAbeest sai kiiresti kõigi lemmik – tagatipuks astus ta Tartus üles ka improviseeritud kontserdiga. Käesolevas intervjuus räägime aga tema viimasest filmist „Crazy and Thief".

Foto: Renee Altrov

See päikseline ja inspireeriv härra tegutseb nii režissööri, muusiku, kunstniku ja kirjanikuna. On üllatav teada saada, et nii sooja ja südamliku filmi taga on tegelikult kindel plaan. Stsenaarium on aga seatud nõnda, et jätab filmi väikestele näitlejatele küllalt mänguruumi olla lihtsalt nemad ise – laulda, tantsida ja avastada maailma.

Millest oli inspireeritud film „Crazy and Thief" (2012)?
„Crazy and Thief" oli inspireeritud paljudest asjadest, peamiselt murest maailma ja meid ümbritseva keskkonna pärast. Meie ümber on nii palju negatiivsust, uudistes ja üleüldisemalt selles, kuidas asjad maailmas toimivad. Ma tahtsin teha midagi, mis oleks südamlik ja positiivne. Arvasin, et lapsepõlvest portree loomine oleks parim asi, mida teha võiksin. Perekond on minu jaoks kõige olulisem. Inimeste hauakividele ei kirjutata ju „fantastiline arhitekt" või muud taolist, sinna kirjutatakse hoopis „armas isa" või „kallis abikaasa".

Kas lapsed tegid ise ka mingeid ettepanekuid filmi „Crazy and Thief" jaoks?
Pool filmist oli improviseeritud. Kirjutasin kolmekümneminutilise stsenaariumi. Teades, et lapsed toovad endaga väga palju elu ja energiat kaasa, plaanisin teha selle põhjal tunnise filmi. Tegevuskava oli algusest peale täiesti paigas, aga lugu edasiviiv jõud on oma olemuselt midagi palju orgaanilisemat. Algne plaan töötas ning kõik kavatsetu ning ka palju enamat sai filmi sisse.

See on üllatav, et sellise loomuliku ja siira filmi taga on nii planeeritud stsenaarium.
Tahtsin paotada täiskasvanute jaoks kardinat laste maailma. Väga paljud Hollywoodi filmid, mis räägivad lastest, on petlikud ja valelikud. Filmitegijad üritavad tabada seda, mis on laste meelest popp. Olgu tegu poliitiliste või sentimentaalsete põhjustega, Hollywoodi filmid on väga manipuleerivad ja püüavad panna inimesi kindlat moodi tundma. Mõtlesin, et oleks tore luua ehe ja orgaaniline pilt lastest, mida oleks lõbus ja huvitav vaadata.

Kust tuleb Sinu armastus muusikalide vastu?
Minu suurimaks inspiratsiooniks on Dennis Potter, briti televisiooni stsenarist ja dramaturg. Ma ei ole suur muusikalide fänn. Tegelikult võib isegi öelda, et need ei meeldi mulle üldse. Aga on mõned üksikud muusikalid, mis mulle väga meeldivad. Sealhulgas just Dennis Potteri omad. Ta on näiteks „The Singing Detective'i" ja „Pennies from Heaveni" autor. Ta on võrratu! Soovitan vaadata tema elu kõige viimast intervjuud, mille ta andis siis, kui oli vähki suremas. Ta üritas kirjutada samaaegselt kaht muusikali-miniseriaali, üht BBC ja teist Kanal 4 jaoks Suurbritannias. Minu meelest sai ta need valmis, kuigi ei suutnud isegi enam süüa, ainult ahelsuitsetas ja rüüpas väikeste sõõmude kaupa oopiumit, et kõhuvalusid leevendada. Ta töötas kaheksa tundi päevas, et kõik valmis saada. Ma hindan tema töid väga ja ta on kindlasti üks minu eeskujusid ja kangelasi!

Alustasid teatrinäitlejana. Kas teater on mõjutanud Sinu suhtumist filminäitlemisse?
Alustasin baarides õhtujuhina ning olin väga ammu ka San Franciscos „Jesus Christ Superstari" teatrilavastuses, kus mängisin Pontius Pilatust. Mulle tundub, et selge on see, et kõik mõjutab mingil määral kõike. Tegelen muusika, filmi, maalimise ja näitlemisega, kuid need kõik saavad alguse ühest refleksist, soovist midagi luua. Olen aru saanud, et kuigi film ei muutu enam, siis publik muutub. Iga publiku seas on oma sünergia, mis võib põhineda ümbritsevate inimeste reaktsioonidel. Minu filmis „The American Astronaut" on stseen, kus üks vana mees räägib baarileti ääres ühe nalja. See on kummaline, veider ja jube nali. Olen näinud publikuid, kes naeravad ennast ribadeks ja leiavad, et see on parim nali, mida nad eales kuulnud on. Paar tundi hiljem tuleb uus publik ja nad istuvad vaikselt ja ebamugavust tundes, oodates, millal see nali juba läbi saaks. Film on täpselt sama, aga sünergia publiku hulgas on muutunud.

Sa olid kolm aastat kindla koduta ja selle perioodi jooksul sündis filmi „The American Astronaut" stsenaarium. Kui palju põhineb film Sinu enda kogemustel?
See kõlab hullemalt, kui asi tegelikult oli. Kui ma kirjutasin filmi „The American Astronaut", siis ei olnud mul kolme aasta jooksul püsivat elukohta. Enne seda töötasin baaris peaturvamehena. Olin tüdinud klubidest ja sellest, et kogu mu raha kulub üüri peale. Niisiis otsustasin, et ma ei ela paar kuud järjest kuskil kindlas kohas, aga seejärel võtan ennast kokku. Lõpuks kulus mul kolm aastat, kuni sain endale jälle korterit lubada. Tegelased ja mitmed situatsioonid „The American Astronautis" on inspireeritud sellest, mis minu elus tollel ajal toimus. Siiski on raske mingeid kindlaid seiku välja tuua.

„Stingray Sam" oli kirjutatud erineva suurusega ekraanide jaoks. Mida see lavastaja jaoks täpsemalt tähendab?
Tänapäeval ei tähenda see enam midagi, aga omal ajal oli olukord teistmoodi. Sundance'i filmifestival tegi koostööd GSMiga, mis tootis mobiiltelefone. GSM oli välja töötanud uue tehnoloogia filmide telefonist vaatamiseks. Nad tellisid Sundance'ilt viis lühifilmi, mis oleksid tehtud ekraani jaoks suurusega 2x2 tolli. Ma tegin selle jaoks lühifilmi nimega „Reno". Kui ma sain „Stingray Sami" valmis, ei olnud filmide telefonist vaatamine veel eriti populaarne. Tahtsin teha midagi, mis sobiks telefoni formaadiga. Kaamera liikumine, informatsiooni edastamine ning kogu filmi vormistus pidi olema sobilik selle filmi vaatamiseks ka reisil olles või samal ajal liikudes. Viis, kuidas filme levitatakse, on alati mõjutanud filmide sisu. Kui filmiturg kasvas ülemaailmseks, tekkis raskusi dialoogidega. Kui filmis on palju keerukat dialoogi, siis tuleb seda lugeda subtiitritest ning esinevad tõlkekaod. Nõnda muutusid plahvatused filmides suuremaks, ilmusid dinosaurused ja nii edasi. Vähese dialoogiga film, mida oleks ka lihtne erinevatesse keeltesse tõlkida, muutus tavapäraseks. Peale seda hakkasid draamad kuuluma üha enam vaid *independent*-filmide huvisfääri. Hollywood ei toodagi enam korralikke draamasid. See on üks näide sellest, kuidas levitamine ja formaat on filme mõjutanud.

Mis Sul praegu käsil on?
Praegu tegelen paari uue filmi kallal. Üks neist on osa ülemaailmsest koostööprojektist, mille nimi on Captain Ahab's Motorcycle Club (CAMC). See film räägib Abraham Lincolni palsameerijast. CAMC sai alguse globaalse kunstikollektiivina, kus luuakse nii graafilist disaini kui muusikat. Kui kõik vajalik materjal on valmis, lülitume ümber ja asume tegema mängufilmi. Need asjad, mis juba valmis on, on olemas kodu-

lehel www.captainahabsmotorcycleclub.com. Seal on väga palju erinevat põnevat materjali, mida erinevad inimesed on klubi jaoks loonud. Tegemist on tohutu suure projektiga, millesse saab panustada suuremas mahus või lüüa kaasa väiksemal määral, peenemate detailidega.

Muusika osas käib töö praegu nii, et kodulehel on üleval palade kogumik, mida saab endale tasuta alla laadida. Lugusid saab alla laadida ka ühekaupa ning saadaval on ka *click track*'id[1] ja *scratch vocal*'id[2], millega saab mängida ja mille põhjal midagi uut luua. Niimoodi mu laulud arenevad ja muutuvad. Lugudele on võimalik omalt poolt ka ainult *track*'e lisada, nii et teised inimesed saavad neid hiljem edasi arendada. Siis kui oleme valmis filmiga pihta hakkama, muudame suunda ja hakkame tegema muusikat, mis pärineb 1850ndatest. Selle muusikaga käime samamoodi ümber, inimestel on vabadus lugudega mängida ja midagi uut luua. Jutt käib ainult filmimuusikast.

Kas eestlased saavad ka kuidagi selles projektis kaasa lüüa?
Filmi juures on samuti väga palju erinevaid aspekte, millesse inimesed saavad panustada ja kaasa lüüa. Tahan filmida erinevates kohtades üle maailma ja kaasata mitmeid kohalikke võttegruppe, et erinevaid stseene üles võtta. Kontserdisalvestus, mille Tartus tegime, on peamiselt minu enda jaoks. Loodan tulevikus tagasi Eestisse tulla. Tahaksin kaasata kohaliku võttegrupi ühe matusestseeni filmimiseks.

Millised on need teised filmid, millega Sa praegu tegeled?
Peale selle on mul veel kaks filmi, millest üks kannab nime „Werewolf Hunters of the Midwest". Kuna kirjutasin selle stsenaariumi juba kümme aastat tagasi, siis uued asjad tulid peale ja ma ei lõpetanud seda kunagi. Nüüd tunnen, et tahaksin kirjutada stsenaariumi ümber, lähtudes sellest, kes ma olen praegu ja kuidas maailm meie ümber muutunud on. Minu filmid on Austraalias väga populaarsed ning seetõttu võttis Lõuna-Austraalia filmikomisjon minuga ühendust. Nad avaldasid soovi see film valmis teha.

Teine suurem projekt, mis mul praegu käsil on, on ooper. Komponeerisin selle jaoks muusika, kirjutasin laulud ja loomulikult tegin koostööd paljude teistega. Justin Lin, kes on „The Fast and the Furious" filmide režissöör, avaldas soovi olla selle filmi produtsent, sest talle meeldisid mu eelmised filmid. Film räägiks kurjast pankurist, kes elab 1850ndate aastate New Yorgis.

Kas paljude erinevate projektide kallal samaaegselt töötamine aitab nende valmimisele kaasa või röövivad nad üksteise aega?
Ma ei teagi täpselt, ma lihtsalt tegutsen. Mu bändiga The Billy Nayer Show juhtus nii, et mina ja mu trummar ei tööta enam koos. Pärast seda alustasingi Captain Ahab's Motorcycle Clubi muusikaprojektiga. See on nüüd mu bänd. Kuna klubi töötab ka filmide loomise jaoks, siis toimib kogu see asi ühe eesmärgi nimel. Erinevad projektid toetavad üksteist. Isegi film, mis on valmis saanud, jätkub projektina, sest esilinastus, filmi levitamine ja sellest rääkimine muutuvad osaks sinu elust. Üks film jääb osaks su elust väga pikaks ajaks. „The American Astronaut" on endiselt aktuaalne, see linastub paljudel festivalidel ja inimesed räägivad sellest. See protsess on väga vahva, see on viinud mind paljudesse kohtadesse üle terve maailma.

1 Click track – salvestusprotsessis või live-esinemisel kasutatav audiofail või signaal, mis võimaldab esinejal vajalikus tempos ja taktimõõdus püsida. Helikandjale ja kontserdikülastaja kõrva see signaal reeglina ei jõua. Võrreldav metronoomiga.
2 Scratch vocal ehk demovokaal on eelproduktsioonis või salvestusel kasutatav laulurada, mis imiteerib lõplikku vokaalipartiid. Kasutatakse olukordades, kus vokaalil on salvestatavas loos oluline osa, aga salvestamisjärjekord eeldab vokaali lisamist viimasena. Viimasel juhul võimaldab see vältida erinevate partiide ja vokaali vahelisi konflikte. Teise variandina kasutatakse seda laulusõnade kirjutajale saatmiseks, siis esineb see pseudokeelses vormis (na na nanaaa vms).

FILM

TEHKE FILMI, AGA MITTE SEDA EESTI FILMI!

Katre Väli

Semiootiku Katre Väli terav analüüsiskalpell lahkab kaht värsket eesti filmi ning nende ümber põimunud sotsiaalset märkidekude.

Mõeldes läbi aastate filmide arvukusele eesti filmiilmas (hea ülevaate annab Peeter Torop Akadeemias 9/2012 alapealkirjaga „Eesti film 100"), võib tõdeda, et sel sügisel on olnud hää saak. Laskumata siinkohal pikemasse arutellu teemal, mis ikkagi on eesti film ja kas see eeldab kogu meeskonna eestlasteks olemist või filmimist Eestis („Polli päevikute" küsimus) või erilist eestilikkust filmis („Kevade" või „Somnambuul") või hoopis mõnusat maavillast nalja (vt kultusfilm „Siin me oleme"), eeldan, et teatav „eesti filmi kaanon" siiski filmitegijail ja vaatajail peas on. „Eesti filmi" iseloomustavad ses stereotüüpses arusaamas hallikasrohelised looduskaadrid, väljakannatamatult veniv tempo ning suured plaanid peategelase kaugust seiravatest silmadest, mis väljendavad ta hinge varjatud sügavust. Tahaks mõtiskleda sellesügisesest saagitulvast filmimaastikul siin loos lähemalt filmide „Deemonid" (DEEM) ja „Kõik muusikud on kaabakad" (KMOK) üle. Las „Seenelkäik" naudib oma edukust rohkearvulise vaatajaskonna ees ja lisab vürtsi viimaste kuude poliitilisele kidisemisele ning las „Eestlanna Pariisis" jääb sinna eesti filmiks olemise piirile, esitama küsimust, kas suure staari Jeanne Moreau aura kõrvale üldse sinna filmi midagi mahtus.

Mind huvitab nende kahe filmi puhul peamiselt rütmi ning vaataja haaramise küsimus, sh ka filmide meediakajastuse aspekt. Mõlemat filmi nägin Tartus Elektriteatris. KMOKi publik oli valdavalt nooremapoolne ehk seal 20 aasta piirimail, DEEMi publik võrdlemisi seinast seina. KMOKi režissöör Heleri Saarik jagas seansi eel lendlehekesi, kus ühel pool Kaur Kenderi ülipositiivne arvamus, mille ivaks oli, et film kajastab noorte inimeste elu just nii, nagu see praegu on, ülimalt ausalt. Teisel pool lehekest oli Lenna Kuurmaa arvamuslauseke Postimehest, kus ta nimetas filmi tudengifilmiks, mille heli on ülihalb („eesti filmile" omane kriitika) ja mis pärisfilmide sekka kuidagi ei küündi. Kender ongi kujunenud mitmetes sotsiaalmeediakanalites KMOKi ihufanaatikuks (sh erinevates filmiblogides, filmi FB lehel jm). DEEM ja KMOK vastanduvad filmilevi osas, DEEM jookseb juba mõnda aega suuremates kinodes, KMOKi näidati vaid mõned üksikud korrad, ikka see va rahapuudus. Siia konteksti paigutuvad arutelud eesti filmi raha(s)tusest ja ilmselt ka kultuuripoliitika kallutatud jõududest, mis eelistavad päriskunstile *mainstream*-filme. DEEMiga kaasas käiva meediakumu juures võib esile tõsta seisukohta, et see „polegi nagu eesti film", pigem nagu välismaine ehk siis Hollywoodi film, mis jällegi „kõrgkultuuri" seisukohalt mingi kvaliteedinäitaja pole ja paigutab filmi pigem keskpäraste kategooriasse. DEEMis ju kaadrid vahelduvad, montaažile on mõeldud, pilt on värviline, melanhooliat ega igatsust ei paista ja loodusvaateid pole ühtegi. Kuigi nii temaatiliselt kui stiililiselt on nood kaks väga erinevad filmid, tundub püüdlus teha „mitte eesti filmi" mõlemale iseloomulik, KMOK sobituks rohkem „festivalifilmi" kategooriasse.

Film on küll kollektiivne kunst, kuid on huvitav, kuidas filmi kajastamine keskendub režissööri (mõlema filmi puhul samas isiksuses ka stsenarist) ümber ning kuidas tema olemus hakkab häirival määral filmiga konkureerima. Saarik tituleeriti punk-tšikiks ja seepärast on nii „punk" (siinkohal siis eriline, erakordne ja „teistsugune") ka tema film. Minu jaoks kannab see pigem halvamaiguliselt teistmoodi-teha-tahtmise-mentaliteeti, mitte ei tõsta esile filmi kvaliteeti. Samas DEEMi puhul jääb kajastustest kõlama režissööri Ain Mäeotsa isiklik kogemus hasartmängusõltlasena ja tema „päris" lugu muutus kohati olulisemaks kui karakterite lood filmis.

Mõlemad filmid mängivad narratiiviga, loo lõplik loogika, ajaline kulgemine ja põhjuslikud seosed ei tule vaatajale ekraanilt lihtsalt kätte. Siinkohal peaks vaatajal olema filmirütmiga kaasaminemiseks sobiv kogemus ning oluliseks muutub see, kuidas film haarab neid, kes pole olnud sõltlased, ei hasartmängude ega ka millegi muu, ega kuulsaks saamise ambitsioonidega, alkoholi ja muid aineid manustavad noored. DEEMi lugu haaras, puudutas oma elulisuse, loomulikkuse ning kummalise lihtsusega, valede võrgu tihenemisele ning võlgade kasvamisele ei eelnenud karakterite selget moraalset allakäiku ega näpuga näitamist stiilis, et ai-ai, kohe lähevad lood halvaks ja vot siin toimub meelelahutamise muutumine käitumishäireks. Kõik juhtus usutavalt ja üsna rahulikult, summad kasvasid, soovid kasvasid, süüdi oli kas masin või süsteemi vastutöötamine. Filmi rütmistasid täpselt korduvad stseenid kasiino ukse taga ahastamise, elutüdimuse ning „olen-jälle-kõik-maha-mänginud" tundega ning kaadrid näiliselt anonüümsest autoõnnetusest raudteeülesõidul. Selle õnnetuse ohvriks võis olla ükskõik kes filmi peaosalistest, kõik ju tegelikult hävitasid ennast, hävitasid oma lähedasi, hävitasid oma sotsiaalset võrgustikku, suundusid kihutaval rongil hukatusse. Iga hetk võis mõni nendest murduda ja ka ise rongi ette hüpata. Need sõlmkohad hoidsid filmivaatajat erksana, kaasamõtlevana ning kuna kedagi lõpuks otseselt ei noomitud, samas ei päästnud kedagi lõpuks ka imeline *happy ending*, jäi film seda enam hiljem mõtetesse tukslema oma kõige hirmutavama sõnumiga: nii lihtne on muutuda sõltlaseks. Täiesti tavaliste, vaiksete ja igavate inimestega, just nende heasoovlike tädi Maalidega, juhtuvad sellised asjad, mitte ainult rikkuritega. Kuna rütm filmis oli hästi väljapeetud, siis lõpus otste kokkutõmbamisega tundus monteerijatel kiire olevat, viimaste kaadrite, selguse ja ahhaa-efekti tunnetamiseks oleks võinud anda vaatajatele rohkem aega.

Samas võtmes vaataksin ka KMOKi. Siin filmis on mitte-narratiivsus filmi keskseks aspektiks, lauljaks pürgiv edev ja ennasttäis noor naine kord keevitab, kord kepib, kord püüab end laval kehtestada, kord angaaris tulevikku luua, kord kõnnib olematul kellaajal kaaslasega poristes hangedes, kord ronib lipumasti otsa, kord istub ülesmukituna pikakasvuliste mustanahaliste seltsis. Loo kulgemise seisukohalt pole oluline, mis millele eelneb või miks midagi tehakse. Kord tundub tal olukord kontrolli all olevat – keevitaja peaks ju teadma, mida ta teeb, kord on ta lihtsalt lükata-tõmmata ja

Kaader Ain Mäeotsa filmist „Deemonid" 2012

jääb mulje, nagu keegi kasutaks teda ära. Mingites kaadrites ta vist räägib surnud inimestega ja üsna mitmes kaadris on ta ilmselt purjus või pilves, sest maailm keerleb, värvid, valgus ja fookus on nihkes. Kui filmi eespool mainitud esikiitja Kender nimetab seda sügavaks ja tõepäraseks 21. sajandi noorte elutunnetuse ja eksistentsialistlike ängide kajastuseks, siis minu jaoks, olles vist samas vanuses 21. sajandi inimene, mõjub see lihtsalt suure tahtmisena „filmikunsti teha". Midagi tuttavat, elulist või empaatiat ärgitavat ma filmi vaadates ei kogenud. Pigem häiris pidev mitte-narratiivsuse puust ja punaseks ettetegemine. Ühinen arvamustega, et see film on nagu lühifilmikeste kogum, siit stseenike, sealt lauluke, paljud nendest üksikutest 10-minutilistest stseenidest on omaenese kontekstis täpsed, valusad ning mõjusad, tekst torkab, näitlejate vedel olek ajab parajalt närvi, aga filmitervik nendest ei moodustu. Kokkuvõttes tuleb elu mõttetuse osava visuaalse näitamise asemel välja filmi mõttekusega ülepingutamine. Mõne stseeni ajal oli pisut igav, teise ajal pisut piinlik ning terviku asemel jäi meelde see, et film muudkui algas ja lõppes uuesti, keerles mingi teema ümber (vist?), aga päris tsentrisse kohale ei jõudnud. Ma tahaks siiralt loota, et see ei ole adekvaatne pilt tänapäeva noortest eestlastest.

ILMAR RAAG: INTERVJUU

Küsis Emilie Toomela

Vestlesime Ilmar Raagiga filmitegemisest, välismaast ja Eestist, aga ennekõike tema viimasena linastunud filmist ,,Eestlanna Pariisis''.

Film „Eestlanna Pariisis" (Eesti, Prantsusmaa ja Belgia, 2012) võeti üles eelmisel aastal Eestis Harju-Madisel, Turbas, Türil ja Paides ning Pariisis. Stsenarist-režissöör on Ilmar Raag, kaasstsenaristid Agnès Feuvre ja Lise Macheboeuf. Operaator on Césari auhinnaga pärjatud Laurent Brunet Prantsusmaalt. Peaosades mängivad Jeanne Moreau, Patrick Pineau ja Laine Mägi. Kõrvalosades on Eesti näitlejatest veel Ita Ever, Piret Kalda, Ago Anderson, Roland Laos, Helle Kuningas, Helene Vannari ja Tõnu Mikiver. Algselt kandis film pealkirja „Veel üks croissant".

Millisena näete Teie eestlaste elu Pariisis ja kui palju kajastub see filmis „Eestlanna Pariisis"?
Natuke ikka kajastub. Pariisis on vähemalt kolm erinevat migrantide põlvkonda. Ühed läksid sinna enne sõda ning on sarnased neile, kes lähevad täna. Teine põlvkond oli see, kes põgenes pärast sõda, kolmas aga need, kes tulid uue iseseisvuse ajal. Vahe on selles, et inimesed, kes läksid enne sõda ja kes lähevad nüüd, lähevad Pariisi, sest nad väga tahavad minna. Tihtipeale minnakse sinna, et linnast läbi imbuda või isegi prantslaseks saada. Ehk on Eesti mõnede jaoks liiga väike või provintslik. Teisalt need, kes läksid pärast sõda, läksid tihtipeale sõja jalust ära, olid sunnitud sinna jääma. Neid piinas pikka aega ootus tagasi Eestisse naasta. Pariisis on väga selgelt näha vastuolu, kus ühelt poolt on olemas müüt sellest suurepärasest linnast ja teisest küljest on paljud eestlased sinna jõudnud ja avastanud, et müüt müüdiks, aga elu vajab elamist. Filmis on tegelasel Frida väga konkreetne prototüüp. See on Elfriide Lumi, kes läks samuti enne sõda. Ta on praeguseks juba kümme aastat surnud. Päriselt ei olnud ta täpselt sellise iseloomuga nagu filmis. Loomulikult sain ma Pariisis elades kokku ka sealsete väliseestlastega. Filmis olevatel väliseestlastel, kes korraks Fridale külla tulevad, on oma prototüübid.

Eestis rõhutatakse oma kodumaale jäämise tähtsust, siinse elu hindamist ja selle heaks töötamist. Teie aga olete teinud filmi sellest, kuidas eestlane läheb maailmalinna Pariisi oma elu teises pooles ja ärkab uuele elule.
Mind ennast ka natuke üllatas, aga see oli päriseluline lugu. Loogiliselt oleks muidugi võinud teha filmi, kus peategelane pettub ja tuleb rõõmsalt Eestisse tagasi. Teisest küljest ma räägin siin ka omaenda elusaatusest. Olen kümme aastat oma elust elanud välismaal erinevates kohtades, aga näe, olen tagasi tulnud. Ma soovitaks noortel ikka igaühel korra ära käia. Eestisse jäämine ja Eestis igaveseks ajaks silmaklappide sulgemine on kaks eri asja. Me ei tahaks ju ka seda, et elame siin Eestis ja arvame, et kogu maailm käitub Eesti mudeli järgi. Suuremas plaanis on ju niimoodi, et kogu maailmas on omad tõmbekeskused. Nad tõmbavad kõikjalt mujalt maailmast inimesi enda poole. Kust muidu suured metropolid tekkinud on. Olen igal juhul selle poolt, et tuleb näha muud maailma ja tuua sealt saadud kogemused kaasa.

Filmis on huvitav kontrast stseenide rahuliku tempo ning hoogsate süžeehüpete vahel. Mis oli selle eesmärk?
Arvasin esialgu, et teen kiirema filmi. Kui hakkasime stseene läbi tegema, siis sain aru, et selles filmis ja tegelastes on väga palju ootust. Kui me oleks lükanud sündmusi aina üksteise otsa, siis poleks ootusele ruumi jäänud. Meie peame vaatajatena olema samas ajas, tundma selle aja kulgemist. Mitmed nipid tulid proovi käigus loomulikult ja järsku tundus, et selline lähenemine on kõige õigem. Eesmärk oli lõpuks ikkagi lugu rääkida ja ühe inimese arengut näidata.

Kas pika ajalooga näitlejatega on kergem või raskem koostööd teha, kui võrrelda noorte näitlejatega, kelle iseloom on alles kujunemisjärgus?
See on väga suhteline, sest oleneb sellest, kui palju näitleja mind usaldab või kui palju ta lavastajat vajab. Näiteks Jeanne Moreau on nii tugev näitleja ja nii intellektuaalne, et ta tegeles oma rolliga väga iseseisvalt. Tal oli alati suur eeltöö tehtud. Laine Mägi oli samuti asjaga kaasas, aga Laine oli palju rohkem valmis tagasisidet kuulama.

Millistes olukordades võib olla raske oma näitlejaid usaldada?
Ma arvan, et tegelikult on lavastajatöö selles osas üldse raske. Kui sul endal on mõni asi väga selgelt silme ees, siis teisele inimesele täpselt seda seletada on tihtipeale keerukas. Ükskõik kuidas sa ka ei räägi, midagi läheb tõlkes ikka kaduma. Räägid oma asja ära ja siis vaatad, kas näitleja teeb või siis ei tee seda. Mõnikord on kõik kohe hästi. Mõnikord mõtled, et miks ma küll olen nii rumal, et ma ei suuda seletada, mida ma tahan. Ma arvan, et see on üldine probleem nii lavastajatel kui ka kunstnikel üldse, et idee ja selle teostus on alati kaks eri asja.

Filmi operaator on Césari auhinnaga pärjatud Laurent Brunet. Milliseid põhimõtteid on silmas peetud kaameratöös?
Selle filmi puhul oli kõige esimene samm see, et mulle leiti Prantsusmaalt kohalik produtsent. Kui prantsuse produtsendiga olid sõbrasuhted sisse seatud, siis pakuti mulle erinevaid inimesi, kellega koos töötama hakata. Juhtus nii, et Laurent Brunet'ga sujus töö kohe algusest peale. Ta ütles, et talle meeldib loomulik valgus. Selles filmis kasutasime suhteliselt vähe kunstvalgust. Seda võimaldas kaamera, mida kasutati. Hetkel päris populaarne kaamera kogu Euroopas ja maailmas – Arri Alexa. Esimest korda nägin, et kino tehakse päevasel ajal nii, et akende ette pandi tumedamad filtrid ja toas oli vähe üldist valgust. Kaamera ava keerati nii palju lahti, et sisuliselt me filmisime päevaseid stseene hämaras. See näitab, kuivõrd tundlikud on tänapäeval kaamerad. Õhtusel ajal võetakse loomulikult need filtrid jälle ära. Stseen, mis võeti üles öösel tänava peal, tehti ära peaaegu ainult linna enda tänavavalguses.

Foto: Renee Altrov

Kuidas kasutate filmi loomisel jutustajahäält?
On selline kummaline asi, et tihtipeale peetakse *voice over*'i kasutamist halva maitse tunnuseks. See näitab, et just nagu ei ole suudetud muidu ära seletada, mis filmis toimub, ja on võetud üks inimene, kes selle asja kokku võtab. Samas on ka väga palju filme, kus jutustaja kasutamine väga hästi töötab. René Vilbre lavastatud Sass Henno „Mina olin siin" puhul tundus, et jutustaja peab kindlasti sees olema ja see on täiesti möödapääsmatu. Samuti „August 1991", mis põhines konkreetselt kellegi mälestustel. Üldjuhul üritan ma ilma jutustajata läbi ajada, aga ei välista seda. Jutustaja on ikkagi abivahend. Ta on peamiselt selleks, et anda dramaturgilist informatsiooni kiirelt edasi.

Kas 2,7 miljonit eurot on filmi „Eestlanna..." eelarveks palju või vähe?
Kokkuvõttes oli see väga väike film, nii et eesti režissööri jaoks tundus summa isegi väga suur. Osaliselt oli see aga prantsuse film ja Prantsusmaal on see keskmine väikese filmi eelarve. Seal esineb ikka kümnetesse miljonitesse ulatuvaid eelarveid. Peab arvestama, et sealsed meeskonna palgad ja tehnika hinnad on lihtsalt nii palju kordi suuremad. Eestimaal võib teha filmi natukene kitsikuses olles, aga ikkagi ka sellise poole miljoni või kuuesaja-seitsmesaja tuhande euroga. Sama asja Prantsusmaal teha ei ole lihtsalt võimalik. Sellegipoolest kasutatakse Eestis suhteliselt sama tehnikat kui Prantsusmaal. See kaamera, mida Prantsusmaal filmides kasutasime, on ka Eestis olemas ja sel suvel filmisime Saaremaal filmi „Kertu", kus meil oli täpselt sama kaamera. Kui me oleksime filminud „Eestlannat Pariisis" Eestis, siis ma

kahtlustan, et selle filmi eelarve olekski olnud umbes pool miljonit eurot.

Kas film võeti vastu ootuspäraselt?
Võib-olla selles mõttes ei läinud ootuspäraselt, et filmiga oli väga palju riske. Pigem olen meeldivalt üllatunud. On olnud eesti filme, kus võõrkeele osatähtsus on päris suur. Näiteks „Kõrini" või hiljutine eesti film „Vaša", mis oli ka saksa ja tšetšeeni elementidega. Mõlemad põrkusid lõpuks selle vastu, et vaataja jaoks oli võõrkeele osatähtsus nii suur, et nad panid käe ette ja ei võtnud filmi omaks. Ma arvestasin ka võimalusega, et „Eestlannat Pariisis" käsitletakse kui mitte eesti filmi. Sellisel juhul oleks see eestlaste jaoks Euroopa filmide kategoorias, kus ei tule naljalt mitte kuidagi kokku üle kümne tuhande vaataja. Ka kõige kõvemate Euroopa suurte autorite filmidel on Eestis keskmiselt viis tuhat vaatajat.

Kui iseseisev on Teie arvates Eesti film ülemaailmsel filmimaastikul ja kui palju sõltub välismaistest trendidest?
Ma arvan, et filmivallas töötavad eestlased on üsna avatud inimesed. Filmiüliõpilased alustavad ju sellest, et nad vaatavad kõiki välismaiseid filme. Lõviosas pole muidugi see, mis eesti filmielus toimub, üldse originaalne. Kõik samasugused nähtused võib ka mujalt Euroopast üles leida. Isegi neile, kes tahaksid öelda, et eesti filmid on aeglased ja sünged ning neis ei juhtu midagi, vastaksin, et läti, leedu, soome, rootsi, norra ja vene autorifilmid on suures osas täpselt samasugused. Eestis on aga tajutavalt vähem kommertsfilme. Näiteks Venemaal, kus tehakse võib-olla sadakond filmi aastas, on enamik ikkagi väga selgelt kommertsfilmid. Autorifilme nõudlikumale vaatajale on tunduvalt vähem.

Mida kommertsfilm Eesti kontekstis üldse tähendab?
Kommertsfilmid on loodud suurele vaatajaskonnale ja enamjaolt väga kindlate žanrireeglite järgi. Kommerts on võib-olla halb sõna, sest tegelikult ka need tegijad ju tihtipeale armastavad oma filme. Majandusliku tasuvuse mõttes pole Eestis kindlasti kommertsfilme. See on iseenesest nagu suur paradoks. On olnud mõned üksikud filmid, mis on lõpuks oma kulud tagasi teeninud. Näiteks „Jan Uuspõld läheb Tartusse", mis oli väga väikese raha eest tehtud, aga millel oli väga suur vaatajaskond. Ta sai oma kulud tagasi tänu sellele, et eelarve oli väike. Filmiga „Klass" on enam-vähem samamoodi läinud, kuid tänu sellele, et „Klassi" müüdi välismaale. Eestis ei olnud tulud piisavalt suured, ehkki „Klass" tehti väikese raha, saja tuhande euro eest. Ja loomulikult „Vasaku jala reede", mille kohta võib majandusliku tasuvuse tähenduses öelda, et see on puhas kommertsfilm.

Kuidas hinnatakse filmi menukust vaatajanumbrites?
Filmi menukust hinnatakse varasemate sama žanri filmide edu ja filmi sihtgruppi kuuluvate külastajate osakaalu põhjal. Laias laastus näeme, et selline enam-vähem korralik eesti komöödia saab ikka üks nelikümmend tuhat vaatajat. See number jääb tavaliselt neljakümne ja kaheksakümne vahele. Kui komöödia saab alla neljakümne tuhande vaataja, siis on asi halvasti. Näiteks „Vasaku jala reede", mis ei olnud puhas komöödia, vaid sisaldas ka sellist noortepärast pätikoomikat ja vägivalda, natukene kitsendas publikut. Vanemad vaatajad lõigati seetõttu ära ja filmil ei olnud sihtgruppi ületavat potentsiaali. Kui rahvusliku ajalooga seotud filmid saavad alla viiekümne tuhande vaataja, siis on lood üldiselt halvad. Puhtad draamapõhised žanrifilmid võiksid jääda kahekümne ja neljakümne tuhande vaataja vahele. Lastefilmid võiksid samuti saada üle neljakümne tuhande külastaja. Seetõttu võibki öelda, et kui Eesti ajalugu käsitlev rahvuslik film saab alla neljakümne tuhande vaataja, siis on see läbikukkumine. Samal ajal kui „Sügisball" sai umbes kolmkümmend kuus tuhat vaatajat, siis oli see täiesti uskumatu menu selle žanri jaoks.

Mis Teil praegu käsil on?
„Ma ei tule tagasi" on film, millega hetkel tegelen ja mille võtted olid sel aastal. Film tuleb välja järgmisel aastal. Tegemist on puhta draamafilmiga. Pärast seda on mul kavas teha üks sõjafilm ja üks õudusfilm. Neist räägime edaspidi. Mulle üldiselt meeldib *thriller* kui žanr ja seda ma tahaksin ka proovida. Filmivõtted oleksid võib-olla ülejärgmisel aastal. See film tuleks ilmselt koostöös Venemaaga.

Järgmisel aastal tuleb välja „Kertu", mis on armastusfilm sotsiaalsete alatoonidega. „Kertu" on film, mis jääb „Eestlanna Pariisis" ja „Klassi" vahepeale. Mul oli seda väga tore teha. „Kertu" võtteplatsil kogesin hetki, kus oli tõesti tunne, et näitlejad tegid imet.

UUS EESTI ANIMATSIOON: STELLA SALUMAA

Küsis Mari-Liis Rebane

Foto: Tanel Verk

Stella Salumaa (27) alustas oma õpinguid kultuuriteoorias ning jõudis siis teadmisele, et tema koht on hoopis animatsiooni juures. Praeguseks on ta lõpetanud Eesti Kunstiakadeemia magistriõppe ning tegeleb iseseisvalt filmitegemisega. Peale lõpetamist on ta loonud mitmeid lühianimatsioone, muu hulgas ka muusikavideo Argo Valsi uue albumi nimiloole „Tsihcier". Lisaks sellele valmis Stellal hiljuti ka Hooandja kaasabil lühifilm „Uneskõndija". Stellale on iseloomulikud mõnus vaba joon ning vahetu kergus. Uurisime, mis lugu Stella ja animatsiooni taga peitub.

Räägi oma lugu animatsiooni juurde jõudmisest. Enne animatsiooni õppisid sa teisel erialal. Kuidas läks nii, et hakkasid hoopis filme tegema?
Enne animatsiooni õppisin hoopis Eesti Humanitaarinstituudis kultuuriteooriat. See eriala koosnes paljude raamatute lugemisest ja pikkade esseede kirjutamisest. Mitte et mul oleks midagi lugemise ja kirjutamise vastu, aga mingil hetkel sain aru, et tahan teha ka midagi praktilist. Midagi oma kätega meisterdada. Kunstiakadeemiasse tahtsin sisse saada juba keskkooli ajal ja kunstihuvi on mul alati olnud. Seetõttu läksingi pärast EHIs õppimist EKAsse. Miks just animatsioon? Ei teagi, tundus sel hetkel kõige õigem valik. Arvan siiani, et oli hea valik.

Millega sa veenaksid animatsioonivõõrast inimest, et animafilm on avastamist väärt valdkond?
No ma arvan, et oma silm on kuningas. Kui ma tahaksin kedagi veenda, siis ma näitaksin talle ägedaid animatsioone. Ägedus on küll suhteline asi ja võib olla erinevate inimeste jaoks erinev. Eks ma näitaksin oma lemmikuid, näiteks Pes (www.eatpes.com), Michael Frei „Not About Us", Elli Vuorinen „The Tongueling", Vessela Dantcheva „Anna Blume" ja Juan Pablo Zaramella „Luminaris". Või veel ka Jan Švankmajeri filmid. Aga need on ainult esimesed asjad, mis pähe tulid. Häid asju on veel ja veel.

Mis on sinu enda jaoks animafilmi juures kõige olulisem?
Ma vist peaksin ütlema, et kõige tähtsam on animafilmi sisu, mis on tõesti väga tähtis. Kui on jama sisu, siis ei viitsi väga filmi vaadata ka. Aga minu jaoks on viimasel ajal hoopis huvitavam see, kuidas film välja näeb. Ehk siis visuaalne pool. See, kuidas filmikunstnik on oma tööd teinud. Näiteks selle aasta Animated Dreamsil oli minu meelest visuaalselt väga ilus Ivana Laučíková ja Martin Snopeki „Viimane buss".

Kaadrid lühifilmist „Uneskõndija"

On sul eeskujusid, mõjutajaid? Kust sa oma inspiratsiooni ammutad?
On ikka eeskujusid ja mõjutajaid ka. No näiteks teiste inimeste tehtud filmid, kas või need, mida ma eespool mainisin. Veel üks näide selle aasta Animated Dreamsilt on Emma De Swaefi ja Marc James Roelsi „Oh Willy...", mis oli minu meelest heas mõttes väga imelik film. Tahaksin ka imelikku filmi teha.

Said hiljuti Hooandja projektist hoogu juurde. Milliseid teisi võimalusi noortel filmitegijatel oma loomingu rahastamiseks on või oled rohkem seda meelt, et kunstnikule piisab ka õhust ja armastusest?
Ma sain sama projekti („Uneskõndija") jaoks toetust ka Kultuurkapitalist. See on teine variant, kust rahastust saada. Aga Kultuurkapitalist on tegelikult vist üsna keeruline toetust saada. Mul läks lihtsalt hästi seekord. Või tuleb siis ise omast taskust maksta. Tihti ei jää kunstnikel tõesti midagi muud üle, kui elada õhust ja armastusest, aga ma olen hakanud viimasel ajal hindama ka raha võlusid. Olen vist materiaalseks kätte ära läinud.

Millises suunas sinu meelest animatsioon Eestis liigub? Kas sa oled täheldanud ka mingit „uut lainet" kohalikul areenil? Kui oled, siis kas sa oskad öelda, kas on ka midagi iseloomulikku, mis eristab seda mujal maailmas toimuvast?
Mulle tundub, et midagi väga uut Eestis ei toimu hetkel. Võib olla keegi rohkem teadlik inimene on seda märganud, mina ei ole. „Uueks laineks" võin äkki nimetada Chintis Lundgreni. Ta on saanud üsna tuntuks, mulle tundub nii. Ma loodan ainult, et ta nüüd ei pahanda, et ma teda kuidagi sildistan siin. Aga kes seal „uue laine" peal temaga koos on, kui on, seda ma ei tea.

Mida me järgmiseks võime sinult oodata?
Mul sai just valmis piksilatsiooni ja joonisfilmi tehnikas tehtud „Uneskõndija". See räägib tüdrukust, kel on öine ja päevane elu sassi läinud. Oodata on seda, et ma hakkan filmi nüüd festivalidele saatma ja loodetavasti saab seda igal pool näha. Ja peale selle teen hetkel üht uut muusikavideot ühele oma sõbrale.

Vaata animatsiooni: – sakasõna „unes2012"

Alustame Müürilehes koostöös ühisrahastus-platvormiga Hooandja rubriiki, kus tutvustame lähemalt huvitavaid projekte ja tegemisi, mille teostumisele ka Müürilehe lugejatel on võimalik kaasa aidata.

SUURED UNISTUSED

Juhani Särglep on noor filmirežissöör, kellel on plaan portreteerida 20-aastast rulatajat Sergei Zorinit. Filmi põhiliseks motiiviks on maailmamuredest vabastav rulasõit ning Sergei eluunistus saada professionaalseks rulatajaks. Sergei tahab minna Barcelonasse – Euroopa rulakultuuri pealinna – ja hakata rulatamisega raha teenima. Esimese sammuna on Sergeil vaja koguda 100 €, et osta lennupilet Hispaaniasse. Poiss on otsustanud kerjata lennupileti raha Tallinna tänavatelt. Vaesuse ja julmalt mõjunud ümbritseva keskkonna tõttu on Sergei ideed ebatavalised. Vaatamata majanduslikele raskustele käib ta siiski iga päev rulaparkides oma kirge harjutamas. Mõne triki puhul on ta Eestis ainuke, kes seda teha oskab. Sergei maailmavaade ja idee elust on tavapärasusest kaugel. Tema sõnul ei ole talle olulised pereväärtused, armastav naine, järelkasv – ta ei unista n-ö normaalsest kodust. Ta on püstitanud endale ühe eesmärgi, mille saavutamisel on ta nõus loobuma kõigest muust.

Film on lugu poisist, keda saadab kurb minevik, kes on kannatanud koolivägivalla all ning kes püüab rajada oma tulevikku rulasõidule kui elustiilile ja omaette väärtuste kogumile.

Sergei loo kõrval kajastab dokumentaalfilm ka Eesti rulakultuuri arengut laiemalt, et avada selle arengulugu, tähendust noorte seas. Film tutvustab ka Eestis toimuvat, üle ilma sadu ekstreemsportlasi kokku toovat Euroopa suurimat rula- ja BMX-festivali Simple Session.

Hooandja projekti tööpealkirjaga „Dokumentaal Eesti rulakultuurist: „Suured unistused"" eesmärgiks on toota heal tasemel eestikeelne dokumentaalfilm, mille põhiülesandeks on juhtida tähelepanu noortele ja noorte tegemistele rulamaailmas. Tegijad loodavad, et film kõnetab nii nooremat kui ka vanemat publikut, mille läbi tõuseks teadlikkus tänava- ja popkultuurist. Filmi teiseks eesmärgiks on aidata elu hammasrataste vahele jäänud Sergeid, kelle toetuseks läheb ka osa filmi tulust. Filmi käigus pajatab peategelane oma kurva loo, kuid sündmuste keerises püüab Sergei üheskoos võttemeeskonnaga leida lahenduse ka oma eluolu parandamiseks.

Juhani Särglepa film „Suured unistused" on arendamisel ja valmib 2013. aasta kevadel. Film linastub Eesti kinodes Tallinnas, Tartus ja Pärnus 2013. aasta talvel.

Filmi treilerit saab vaadata Vimeost ja Youtube'ist.

Tootja: Luur Productions / Režissöör: Juhani Särglep / Stsenarist: Kadri Nikopensius / Produtsent: Vladimir Kamensky

Anna projektile hoogu juurde siin:

Sergei Zorin dokumentaalfilmis "Suured unistused"

ANIMATED DREAMS UHAB MAAILMADE VAHET

Helena Läks

14.–18. novembril Tallinnas toimunud PÖFFi alafestivalil Animated Dreams animatsioone vaatamas käinud luuletaja Helena Läks muljetab festivalielamustest.

„Kuule, eeeee... Ma mõtlen pisut." „No jehuu! Animatsiooni? Multikaid vaatama? Sorri, pole vist päris minu karjakoppel, tuut-tuut-tuut." Nii kõlavad vastused teistpoolt kõnetraati, kui mõningaid Tallinnas elavaid sõpru-tuttavaid enesega Animated Dreamsile kutsun, et Artise kinosaalide pehmes süleluses animatsioone vaadata.

Kui nüüd aususest lõhki minna, siis enne tänavust, järjekorranumbrilt juba neljateistkümnendat, Animated Dreamsi polnud ma isegi kindel, milline suhe mul animatsiooniga on. Noh, mulle meeldivad näiteks Priit Pärn ja Rein Raamat täiesti mõõdukalt. Jaapani anime mulle ei meeldi, samavõrd mõõdukalt. Viis aastat tagasi fännasin animasarja „Metalocalypse", kuid enamjaolt on otsus animat mitte vaadata alati väga kerge südamega sündinud. Nii puuduvad minu repertuaarist arusaadavalt ka väljendid „võrreldes 2007. aasta võistlusprogrammiga" või „animatsioonitehnikatest enim hindan...". Ja ometi, olles kinosaalis juba maha istunud ning silmad ekraanile suunanud, ei tahtnud rõõmus elevus minust sestpeale mitte korrakski lahkuda ega ole seda päriselt teinud siiani.

Festival sai hoo sisse kolmapäeval, 14. novembril ning pakkus tihedat vaatamist kokku viieks päevaks (millest kaks, neljapäeva ja reede, olin enda jaoks välja valinud). Programmis kohtusid täispikad ja lühifilmid, fookuspunktide paigutus oli nii geograafiline (Poola, Korea, Eesti) kui ka afektipõhine (õudus & iha). Lisaks väärib eraldi mainimist festivaližüriisse kuulunud ja diibimate animapeade seas legendistaatusesse sulpsanud Igor Kovaljovi viiest teosest koosnev retrospektiiv. Kovaljov laseb vaatajal läbi viimistletud, ent omavahel lõtvades seostes olevate detailide ning ühtesulavate- lahkukärisevate ajavormisegadike kogeda täpselt nii palju, kui vaataja oskab ja suudab. Tee-ise-ruumi metatasanditeks on rohkesti. Viimane on tegelikult ka see, mis on animatsioonile laiemalt iseloomulik ning selle minu silmis väärtuslikuks teeb. On mitmesuguse struktuuriga narratiive, ent lood, mida me omavahel enamasti rääkida armastame, omavad selget lõppu, mida me kas väga hästi tulemas näeme või ei näe, igal juhul peab olemas olema lõpuosa ja kui meid sellest ilma jäetakse, võime suisa tigedaks saada. Nii mõjuvad teistsuguse struktuuriga lood esialgu võõristavalt, viies loo fookuse ootamatult tähtsusetuna näivasse punkti ja pakkudes meile hulganisti sümboleid, ent mitte käegakatsutavat võtit nende avamiseks. Animatsioon on mitme maailma vahet uhamise kunst, mis eeldab vaatajalt seiklushimu ja tõketeta tõlgendamislusti.

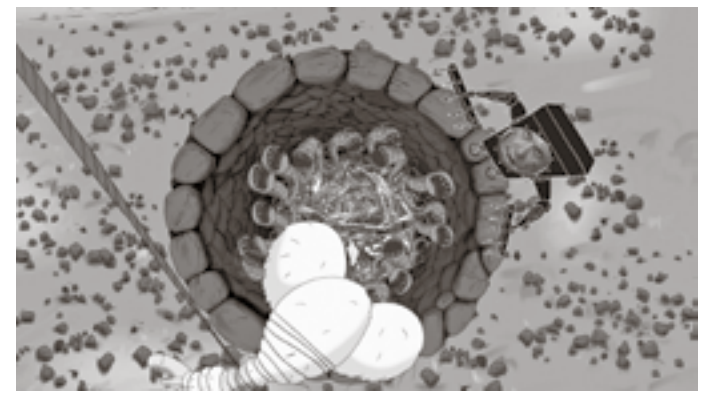

Kaader Priit Tenderi joonisfilmist „Ussinuumaja / The Maggot Feeder" 2012

„Nõuab" ja „vaeva", aga mida tal pakkuda on? Avastasin, et minu jaoks on animatsioon üks parimas mõttes maa peale toov ja olevaga ühendav nähtus. Esiteks lubab ta ette kujutada tohutut hulka väga erinevalt arutlevaid inimmõistusi, mida võõristamise asemel saab hoopis tundma õppida. Ühtlasi kätkeb ta endas pidevat saamist, voolamist ja muutumist, mille jälgimine võib mõjuda inspireerivalt ja rahustavalt.

Kuigi plaanisin suurejooneliselt vaadata ära kümmekond programmipügalat, said aeg ja pisuke külmetus mu kätte ning jõudsin näha kaht täispikka animatsiooni (koguperefilm „Lõuend" ja vanadusest kõnelev „Kortsud"), Eesti uue anima eriprogrammi ning reedest osa võistlusprogrammi filmidest. Kahele viimasele jagus ka rohkesti vaatajaid-kaasaelajaid, kes vaimustuse korral aplausidega ei koonerdanud. Eesti eriprogrammist eristusid minu jaoks kolm, mis on tõepoolest nii kunnid, et neist lähemalt kõnelda. Esiteks Andres Tenusaare „Kolmnurga-afäär". See nukufilm viib meid ühe linna magalapiirkonda sõgestavate taevatähtede alla, kus näeme ja kuuleme inimesi eri elurütmide keskel. Need rütmid lähenevad ja kaugenevad, põimudes viimaks kokku fataalseks sümfooniaks. Varestel on oma plaan. Kriiti kulub. Nukker-naljakas veenvalt teostatud kiiksuga reaalsus, soovituslik kõikidele linnaromantikutele. Teiseks Priit Pärna pikaajalise õpilase Priit Tenderi film „Ussinuumaja", mille aluseks samanimeline tšuktši muinasjutt mehest, kes mõistes, et ta naine temast käima peale ei jää, vihastab ja naise ära tappa otsustab. Selleks ehitab ta randa kividest maja või torni või, ütleme, rajatise ning hakkab seal usse kasvatama neile toiduks iga päev kümneid hülgeid tappes. Usside kosudes kutsub mees naise endaga jahile, plaanis kaasa elukatele sööta. Sepitsused, imed ja jahmatavad võimalused. Näinuks ma „Ussinuumajat" väikese lapsena, oleks see päris kindlasti mulle kuhugi kuklasse pesa teinud, et sealt aeg-ajalt väljuda ning torkida ja uni ära viia. Kas need on tõesti inimesed, kellest ses filmis räägitakse? Kas mina võin ka selline olla? Ei-ei, mingi lihtsalt mõnus vaatamine see lugu ei ole. Ja lõpp – lõpp on väga lihtne. Nii lihtne, et kinosaalis kostab hämmeldunud pominat. Kolmandana tahan välja tuua Eesti-Läti animaatorite koostöös sündinud ja juunikuus Krakówis esilinastunud „Villa Antropoffi", mis viib meid liivasele merekaldale, hukkunud laevade surnuaiale, kus kohtame üht meest, kellel on unistus. Ta mõjub oma unistuse naiivsusega koomiliselt, kuid ta sihikindlus võidab poolehoiu. See mees oma lihtsa unistusega on kogu filmi ainus positiivne karakter. Kõik ülejäänud oma riknenud ihadega valmistavad ette lõppu, millest keegi unistada ei võiks. Üks asi aga, mis mulle „Villa Antropoffi" ja teisegi samasse programmi kuulunud filmi („Happy Birthday") puhul sugugi muljet ei avaldanud, oli (kristliku) usuga seonduvate klišeede fantaasiavaene üleeksponeerimine. Kirikuõpetaja peab kindlasti olema noori leski limpsiv, duši all Schuberti „Ave Mariat" ümisev tiirane näss (*à la* „Villa Antropoff"), Jeesus aga tohmakas-karismaatiline jorss, kelle kogu toimlemise võib võtta kokku õhtusöömaaja ning vesi-veiniks-imedega („Happy Birthday"). Usk on nii palju mitmekesisem, et kui nalja teha tahad, saab seda parema süüvimise korral palju vägevamalt.

Reedese võistlusprogrammi vägevatest väärivad mainimist ka Daniel Sousa metsikus looduses kasvanud ja jahimehe poolt linna elama toodud poisist rääkiv „Metsinimene" („Feral"), rootslaste „Valed" („Lies"), mis toob meieni kolm dokumentaalintervjuudel põhinevat lugu valetamisest, ning Animated Dreamsi festivali *grand prix*' vääriliseks tunnistatud imeilus ja kummaline Emma De Swaefi ja Marc Roelsi „Oh Willy...", mis on soe nii nukkude loomiseks kasutatud materjalilt, värvidelt kui ka stoorilt. Kogukas ja introvertne Willy naaseb keskealise mehena kodupaika oma ema surivoodile. Pärast ema matuseid ei saa mees aga kõhuhädade tõttu magada ning et WCs on probleeme veevooluga, seab ta end metsa ihu kergendama. Sealt rullub lahti ootamatu sündmuste ahel, mis muudab Willy elu täielikult. Kentsakas ja liigutav vaatamine, mida soovitan südamest.

Seekordne Animated Dreams jääb mulle meelde läbimõeldult koostatud programmi ning rõõmustavalt ärksa vaimuga festivalina, kus sügava sügishalli aitavad soojalt särisema panna teistmoodi võtmes räägitud lood. Niisiis, ae, animatsioon on boss ja kui sa nüüd arvad, et keegi võib selle jaoks liiga vana olla, siis ole nüüd – lood inimeseks olemisest ei oma aegumistähtaega, kuni inimkond veel maakeral ringi tatsab.

KIVASTIKU „VIETNAMI RETSEPT”: *SAME SAME BUT DIFFERENT*

Küsis Katrin Maimik

Mart Kivastikul ilmus sel sügisel reisi- ja kujunemisromaani žanritunnuseid miksiv teos „Vietnami retsept”. Autor valgustab sel puhul valminud romaani tagamaid, vestleb vabakutselise kirjaniku tööst ja elust, romaani- ja filmikunsti klapitamise võimalustest ning ühtaegu kaugest ja kodusest Vietnamist.

Tere, Mart. Mind huvitaks kõigepealt, et kuidas sa „Vietnami retsepti” enda jaoks žanriliselt määratleksid?
Algul kirjutasin seda kui reisikirja, aga siis hakkas see muunduma jutuks, seejärel hakkas pikkus venima... ja nii ta käest ära läks. Mingist hetkest ei mõelnud ma kirjutades enam, et mis žanris see võiks olla, vaid rohkem selle loo ja peategelase peale, kellest kirjutasin. Lihtne oli kirjutada, ma ei pidanud udu ajama, kuna mul endal oli väga põnev, ja see koht ise hakkas mulle nii pähe ning raamatu peategelane sai ühel hetkel väga armsaks. Vahel ei sallind teda ka. Aga inimesed ongi sellised. Nii ja naa.

Peategelaseks on Poiss, kellel on muidugi ka pärisnimi, aga keda läbivalt kutsutakse ikkagi Poisiks. Miks nii?
No ma ei osanud algul mingit nime panna. See on alati raske, kui pead tegelasi nimetama hakkama, kuna iga nimega käib enamasti kaasas keegi konkreetne inimene. Poiss on nimetu. Mõnes mõttes teda ei olegi, ta on alles endaks saamas.

Mulle tundus ka, et ta ongi oma loomult Poiss, kes pelgab oma pärisnime või pole seda omaks võtnud. Ses mõttes ongi tegemist ka kujunemisromaaniga, kus Poisist on alles saamas keegi, kes nime omada võiks.
Jah. Romaani peategelane on 21-aastane naga, kes on elanud kodus Tartus vati sees. Ta on paras memmekas kah. Vietnam ei ole mingi Tartu. Poiss peab äkki paljude võõraste asjadega tutvust tegema. Ellu jääma. Kuigi Vietnam pole ka mingi „džungel”. Seal saab hakkama küll. Lisaks veel Facebooki kaudu tekkinud Mari, kellega peategelane Vietnamis tuttavaks saab. Poiss on ka naistega suhtlemises päris algaja. Aga noh, see on õpitav muidugi. Päris nobedalt.

Omamoodi teemaks on raamatus ka raha. Selle tähendus ning tähtsus nii endise sõduri Dongi kui ka peategelase jaoks. Poisil, kel raha napib, on samas päris kõrged ootused ja nõudmised.
Ta on harjunud, et kõik on olemas ning ei pea muretsema. Vietnamis peab ta vähese rahaga hakkama saama, mis on tema jaoks uus ja veidi masendav olukord, arvestades näiteks seda, kuidas vietnamlased oskavad raha valgetelt kätte saada. Poiss on eriti valge, eriti lihtne saak. Aga ta karastub.

Raha eest saab seal kõike. Ka naeratusi?
See on paratamatu. Vietnamis on olukord päris raske. Nad peavad iga juhust kasutama, et raha teenida. Nad peavad sööma ja jooma ja neid on sada miljonit, mitte üks nagu meid. Ja neid sünnib juurde... Nad on ses osas õppinud olema kavalad, aga ka ausad. Nad peavad sõna. Samas muutub minu romaanis see raha üle kemplemine ühel hetkel ebaoluliseks. See on rohkem kauplemise sport, osa nende olemusest. Ning ka Poissi mööda Vietnami sõidutav Dong mõtleb selles suhtes ümber. Neist saavad omamoodi sõbrad. Vietnamlastele tegelikult meeldivad valged. Peaasi, et nad püssiga ei tule.

Kuidas sul endal on suhted rahaga? Kirjanik pole vist päris see elukutse, millega ära elada?
Elab küll enamasti. Õigemini elab – ei ela, elab – ei ela... On häid aegu ja on ka täitsa masendavaid. See on mulle halvasti mõjunud. Tahaks olla helde ja hea, aga tegelikult mõtled, mis homme saab. Ei tahaks üldse raha peale mõelda, aga kui oled vahepeal ikka kohe täielikus augus, on närv must. Siis mõtlen, et kuradile see kirjutamine, peab midagi muud tegema hakkama. Kui läheb jälle hästi, siis lähevad ka jamad meelest. Aga selle viimase romaani kirjutamisel ei mõelnud ma väga tööle. Mõnus oli kirjutada. Ja õnneks on läinud nii, et ostetakse ka.

Kuidas näidenditega on – neid tuleb ju tellimustena teha?
Mõnikord muidugi, aga mitte alati. Näiteks Viinistus etendunud triloogia „Külmetava kunstniku portree”, „Põrgu Wärk” ja „Kits viiuli ja õngega”, nende puhul kirjutasin just sellest, millest tahtsin. On ka muidugi nii, et teater tellib, mis teda huvitab. Mulle endale meeldib, kui kirjanikule jäetakse vabad käed. Nagunii pead arvestama tähtaegadega ning kuklas on tunne, et ei tea, kas saab nüüd ikka hea asi... Sellest mõningasest ootuste täitmisest näidendi puhul ei pääse. Romaaniga on lihtsam, saad teha täielikult seda, mida tahad. Keegi ei telli sult romaani. Õnneks või kahjuks, ma ei teagi.

Sa oled üsna Tartu-lembene. Heal meelel Tartust väga kuskile mujale Eestis ei kipu. Tallinnas käid ainult siis, kui tõesti väga vaja on. Aga samas oled suur reisija. Päris vastuoluline?
New Yorgis on parem tunne kui Tallinnas. Saigon on jällegi väga Tartu moodi. Sa võid seal tolgendada ja jalutada, kohvikuid on kõik kohad täis ja inimesed on rõõmsad. Mul ei ole midagi Tallinna vastu, aga seal elatakse teistmoodi. Töö, kodu, töö, takso, auto ja troll. Samas Tallinna vanalinn on ju iseenesest väga kihvt ja seal võiks istuda, veini juua ja vestelda, aga see justkui ei kuulu meile, vaid ma ei tea, kellele. Ma tunnen end seal alati justkui külaline. Ei tea, miks.

Su novellides ja romaanides on väga olulisel kohal just sõprussuhted, kamraadlus. Mehed, hobused ja koerad... Kõigile neile saab kaasa elada. Naistegelased on veidi lakoonilisemad ning naiste ja meeste vahelisi suhteid ja armastust on vähem. „Vietnami retseptis” juba natuke oli, aga sealgi tundus mulle endale põnevam just Poisi ja Dongi vaheline suhe.
Ma ei ole osanud siiani naiste ja meeste vahelistest asjadest kirjutada. Sellega võib lihtsalt orki minna. Tahaks, et oleks hästi tehtud. Naised on ju ka keeruline teema, või mis? Aga küll ma kirjutan.

Kuidas su tööprotsess välja näeb? Kas kogud enne mõtteid, visandad paberile ja siis hakkad kirjutama?
Mul peab olema mingi asi peas valmis. Mitte terve lugu, aga mingi idee. Alles siis asun kirjutama. Kirjutama asudes kulgeb kõik samas jällegi omasoodu ja see algne asi võib väga muutuda – aga see ongi loomulik. Ühesõnaga, õnneks ei tea väga täpselt, mis välja võib tulla. Kui teaks, oleks ju ka väga igav.

„Vietnami retseptis” räägid paralleelselt justkui kahte lugu. Üks räägib õnnelikust armastusest, teine õnnetust...
Jah, aga need on lõpuks ikkagi üks lugu. Ma kirjutasin kõigepealt ühe loo ja siis teise sinna sisse. Monteerisin nagu kinos. Filmis on ka monteerimine mõnus töö. Siis on raskem osa juba tehtud, kokkulõikamine on puhas mõnu. Ainult et vahel on tunne, et kõik läheb kuu peale.

Kes on su enda jaoks olulised kirjanikud?
William Faulkner. Ta on ikka parim. Ja praegu Haruki Murakami. Vietnamis kohtasin ühes kõrtsis Austraaliast pärit poissi, kelle nimeks oli Henry James. Ta on ka mu romaani peategelase prototüüp. Henry Jamesiga rääkisime ka raamatutest. Ta polnud lugenud midagi, mida mina olin lugenud, isegi mitte Henry Jamesi, aga samas nimetas ridamisi uut väga head inglise kirjandust, millest ma polnud midagi kuulnudki. Mul hakkas endast kohe kahju.

Kas sul on alati oma tegelastele prototüübid?
Jah, novellide puhul enamasti alati. Aga „Vietnami retsepti” puhul tegelikult otseselt ei olnud. Romaani idee tuligi Henry Jamesiga Saigonis õlut juues. Ta oli 21 ja oli tulnud Vietnami hulkuma. Austraallaste jaoks on Vietnam selline õueskäimise koht – suht lähedal. Ma kartsin, et minu Poiss on liiga viril ja konstrueeritud. Aga ta vist ärkas siiski ellu.

Kuidas suhtud kriitikasse?
Kuidas kunagi. Tore, kui kiidetakse, sõim mulle muidugi ei meeldi. Tahaks selliseid analüüsivaid artikleid lugeda. Põhjalikku arvustust loeks heal meelel ka enda asjade kohta. Et arvustaja räägiks minuga põhjalikult.

On sul juba tulevikuks plaanid, et mida veel tahaksid kindlasti teha?
Ühe romaani tahaks kindlasti kirjutada veel – või mitu. Parem on rääkida sellest, mis on olemas. Plaanid võivad ju olla... Filme tahaks teha. Neli filmi võiks ikka vähemalt veel teha. Ja dokfilmi saaks ka Vietnamist väga hea. Muidu ma ei tea, kuidas neid dokke tehakse, aga Vietnamist ma oskaks teha küll. See võiks olla muusikaline dokfilm.

„Vietnami retseptist” võiks ju saada väga hea filmi?
Muidugi saaks. Seal on see film juba olemas. See ongi film. Ehk keegi hakkab meie produtsentidest mõttest kinni ja saab ka filmi teha. Üks koostöö Vietnamiga. Miks mitte.

Kuna tegevus toimub Vietnamis, siis oleks produktsioonikulud vist päris suured. Eestis mõeldakse väiksemalt. Kui stsenaariumi kirjutama hakatakse, arvestatakse, et tegevuspaik peab olema siinsamas Eestis. See paneb minu arvates juba mingid piirid.
Kahjuks küll. Aga võiks ju teisiti olla. Kui näiteks Rainer Sarneti „Idioodi” puhul mindi Narva kirikusse filmima, valiti üks ruum peaaegu kogu filmi tegemise keskkonnaks, siis miks ei võiks ka vastupidi olla, et minnakse üldse kuskile mujale ära, Euroopast välja. See poleks eesmärk omaette, aga antud juhul oleks just põnev jälgida, kuidas Eesti poiss satub kuskile täiesti teistsuguse kultuuriga maale, aga ikka tunneb enda seal ära. Nagu Vietnamis öeldakse, et *same same but different*. Sarnane aga täitsa teistmoodi.

Igatahes ei tuleks „Vietnami retseptist” *woodyallenlik* film stiilis „Südaöö Pariisis”, „Armastusega Rooma”, „Vicky Cristina Barcelona”?
Ei, ei. Mulle need üldse pole meeldinud. Tegelikult Pariisi oma meeldis siiski. Aga muidu on need sellised turismifilmid. Kui ma oleks Woody Allen, siis miks mitte teha. Teha on kindlasti lõbus.

PROOSA

Linda-Mari Väli

KARMA

1

Anne aitas Peebu voodisse. Too kooris end käigu pealt paljaks ja viskas selili, teises asendis hakanuks valus ning veri voolanuks kõikjale: padjale, tekile, tiigripiltidega voodilinale. Siis polnuks voodi enam mingi voodi, ainult vastikute mälestuste kaja, ebameeldiv ja räpane. Anne pihustas vatitampoonile vesinikülihapendit ja puhastas ettevaatlikult Peebu laupa, põski ja lõuga. Uuesti ja uuesti, verd muudkui voolas, määrdunud puuvillatupsud kogunesid voodi kõrvale hunnikusse. Varsti tulid tumepunase korba alt nähtavale haavad: sügav auk põses, marrastused, sinikad ja kriimud, sõrmeotsalaiune lõhe, mis jooksis üle terve lõua. Anne neelatas – iiveldus tõusis kurku.

„Me peame kiirabi kutsuma," ütles ta lõpuks. „Need haavad on liiga sügavad, veri ei jää kinni."

Peep püsis hetke vait.

„Arvad sa?" küsis ta siis.

Anne noogutas. Ta võttis telefoni ja läks teise tuppa. Klaasi taga helendasid vastasmaja aknad – need üksikud, mille taga veel ei magatud. Tume undamine kandus läbi linna ja lakkas siis. Väljas jäi korraga täiesti vaikseks.

Kui kiirabi pärale jõudis, talutas naine Peebu alla. Mees lonkas kõvasti, marraskil põlvede pärast oli raske jalgu kõverdada. Punastes rõivastes kogud ei raisanud aega: nad toimetasid Peebu autosse ja lükkasid masinale hääled sisse. Anne ei jäänud neile järele vaatama – rõske sügistuul puges pluusi kaelusest sisse ja pani keha külmast vappuma. Ta lõi ukse kinni ning jooksis kahte sammu korraga võttes trepist üles korterisse. Tuba tundus kuidagi tühjana. Tavaliselt oli Peep sel kellaajal alati kodus, tavaliselt nad magasid juba. Anne läks tagatuppa ja heitis voodisse. Isegi tuld ei viitsinud surnuks lüüa, võib-olla ei tahtnudki. Elektrivalgus mõjus kuidagi turvaliselt. Ta vaatas veel natuke toas ringi. Põrandal vedeles mingi raamat, selle kõrval teetass. Ukse juurest jooksis voodini kitsuke vererada. Anne keeras teise külje, tõmbas jalad lõua alla ja teki üle pea. Läbi riide kostis radiaatorite undamine nagu mere kohin.

2

Haiglas oli imelik lõhn. Õed sõelusid edasi-tagasi, kõigel lasus alaline ootus. See tuletas Peebule meelde, kuidas ta kunagi ammu väikese poisina haiglasse viidi. Palatis oli üks poiss veel. Too ronis talle öösiti otsa, väänas käsi ja sülitas näkku. See oli hullem kui ükskõik milline haigus. Poiss kiskus tal lõuad laiali ja sülitas otse suhu, nii et võõras sülg voolas Peebule kurku ja ajas ta läkastama. Iga päev ootas ta hirmuga öö saabumist. Veel praegugi hakkas ta sellele mõeldes vastikustundest värisema.

Varsti kutsus õde Peebu oma kabinetti. Süst tegi pisut haiget, nägu jäi tuimaks. Nahk krudises nõela all kuidagi imelikult, Peep nagu polnudki enam päriselt enda omanik, keha kuulus justkui kellelegi teisele – õele, kes tema kohale kummardus, nõelale, niidile. Õde töötas hoolikalt, kiirustamata lappis ta rebendid kokku. Kuidagi imelik oli tema valge kitli alt pungituvatele rindadele nii lähedal olla. Peep pööras pilgu kõrvale ja põrnitses põrandat. See oli valge ja puhas, kahe väikese vereplekiga. Need näisid üsna värsked. Läks veidike aega, enne kui Peep taipas: veri oli tilkunud tema enda lõualt.

„Valmis," hüüdis õde reipalt. Ta pihustas mehe lõuale antiseptikumi ja kleepis katkisele kohale plaastri. Nüüd võis Peep minna. Ta jalutas kabinetist välja ja kõndis kiirustamata läbi koridori, märgates alles nüüd, kui palju oli seal toole ja inimesi, kuidas kannatus ja kannatlikkus vajutasid patsientide näole oma pitseri. Keegi polnud teisest tähtsam, oli ainult haigus ja järjekord, abi, mida jagati range korra alusel. Üks naine hoidis oma kätt ja oigas järelejätmatult, tema kõrval istus tühja pilguga mees, verest läbi imbunud palakas ümber pea seotud. Õhus hõljus kerget alkoholi ja rooja lõhna. Läbi koridori minnes tundis Peep, et selle äärtes, värvilistel plastmassist toolidel, istusid tema vennad ja õed. Nad kõik näisid ühtmoodi vagurad ja väetid. Kannatus tegi nad võrdseks.

Peep kõndis hajameelselt haiglast välja. Ta ärkas oma mõtetest alles pimedate tänavate rägastikku jõudes. Siis hakkas mehel hirm. Ta tahtis juba ummisjalu tagasi tormata, aga tundis iseenda ees piinlikkust, võttis end kokku ja otsis taskupõhjast telefoni. Numbrit valides hakkas ta aeglaselt, sunnitud rahulikkusega tagasi jalutama. Kõrvaltänavas vilksatas kellegi vari. Peep võpatas ja kiirendas kõndi. Haigla ette jõudis ta pooleldi joostes.

Kui takso saabus, tundis Peep kergendust. Ta taipas, et tema hirm on tobe, aga ei saanud sellest ometi võitu. Millegipärast ta lihtsalt p i d i praegu hirmu tundma. Koju jõudes võttis ta juba koridoris kingad jalast ja kõndis õige tasakesi läbi korteri. Ta ei tahtnud Annet äratada. Naine küll pomises midagi läbi une, aga magas edasi. Peep lasi tule kustu ja heitis pikali. Padi tundus muljutud põse all nagu terasest. Üksik auto möödus vingudes majast, siis jäi kõik jälle vaikseks. Anne niheles tema kõrval närviliselt. Tänavalambi valgus kallas toa pehme oranži kumaga üle ja joonistas seintele võbelevaid varje.

Järgmisel hommikul tõusis Peep vara. Jaoskond asus üsna kodu lähedal, vaevalt viissada meetrit minna. See oli suur ja hall nagu laohoone. Väga inetu. Politseinikud käsutasid Peebu krohvitud seina äärde ja tegid temast pilti: otsevaates ja mõlemalt küljelt. Tema segitambitud moll tähendas asitõendit.

„Cheese," ühmas üks politseinik naljatamisi. Peep muigas hapult. Ta juhatati kitsukesse kabinetti väikese kuivetunud ametniku juurde. Tolle töö oli küsida.

„Kui palju neid oli? Kuidas nad välja nägid? Millest teie tüli algas?"

„Meil ei olnud mingit tüli," vastas Peep, „nad andsid mulle lihtsalt peksa."

„Kus?"

„Rongis," jutustas Peep, „või ei, perroonil. Rongis hakkasid nad mu kallal nokkima. Et ma olevat neid kuidagi solvanud, ehkki ma polnud neile otsagi vaadanud. Välja minnes tulid nad minuga kaasa. Üks ütles – see kõige suurem –, et lööb mul prillid puruks. Ta kahmas need enda kätte, aga ma krabasin tal varrukast."

Peep kiskus prillid tagasi ja peitis need põue. Ta aimas juba, mis juhtuma hakkab, ja ei tahtnud, et klaasid katki läheksid. Ilma nendeta nägi ta ainult varje. Ähmaselt adus ta, kuidas kolm hajusat kogu ta sisse piirasid. Esimene hoop tuli selja tagant. Ta kukkus kõhuli ja lõi lauba vastu maad. Pead kergitades nägi ta rongi aeglaselt kaugenemas – tumekollane täiskuutuli oli ainus, mis pimedusest paistis. Peep katsus end püsti ajada, aga sai saapaga näkku ja lendas perroonilt alla rööbastele. Viivuks läks tal silme eest valgeks nagu kunagi ammu, palju aastaid tagasi, kui ta oli alles tudeng ja kõndis koju oma esimeselt peolt. Ühel tänavanurgal hakkasid mingid kapid talt raha pommima. Peep üritas jooksu panna, aga ei jõudnud. Kuklasse antud hoop oleks justkui ajud lahti põrutanud. Siis sähvataski tal silme ees midagi valget. Uuesti teadvusele tulles oli Peep tänaval üksinda. Polnud näha ühtegi inimest ega autot. Ta lamas peadpidi lombis, lageda musta taeva all, kust ei paistnud ainsatki tähte. Pea kumises. Raha oli endiselt püksitaskus.

„Mis edasi sai?"

„Noh," rääkis Peep, „nad kogunesid mu ümber ja hakkasid mind jalgadega pähe taguma. Tõmbusin kägarasse ja pigistasin silmad kinni. Siis kuulsin, kuidas üks auto kummide vilinal peatus. Uks tõmmati lahti ja keegi hüüdis midagi. Nemad karjusid vastu, aga ei peksnud enam. Ma ei näinudki, kuidas nad ära läksid – olin ikka veel kägaras. Siis puudutati mind õlast. Tegin silmad lahti ja nägin üht meest enda kohale kummardumas. Tema sõidutaski mu koju."

Uurija kirjutas Peebu jutu üles ja hakkas siis peksjate kohta pärima – kui pikad nad olid, millise kehaehitusega, kas mees tunneks nad uuesti ära.

„Jah," vastas Peep, „tunneksin." Ta nimetas neid mõttes suureks poisiks, ilusaks poisiks ja tümikaks. Nende näod püsisid tal kogu aeg silme ees.

„Kui midagi selgub, siis helistame," ütles uurija. Tema toon oli kuiv ja asjalik. Tüdinud pilgust võis välja lugeda, et sarnaseid peksujuhtumeid oli tal terve sahtel täis. Sõna otseses mõttes.

Jaoskonnast väljudes märkas Peep, et tänavad olid vahepeal inimestega täitunud. Vist rutati tööle. Ta kõndis hajameelselt läbi inimsumma. Möödakäijad piilusid teda silmanurgast, küllap pidasid retsiks, ja millegipärast see häiris teda. Pead õlgade vahele tõmmates ja enda ette põrnitsedes jalutas ta jaama poole, otsustades kõigest hoolimata tööle minna. Polnud ka erilist vahet, kus ta oma armidega kükitas, kodus või kontoris. Majade vahelt kandus temani rongi undamine. Peep pistis jooksu. Perroonile jõudis ta ähkides ja higistades. Ta hakkas just vagunisse astuma, kui silme eest korraga valgeks lõi. Kurk tõmbus kuivaks. Peep pilgutas silmi, aga valge oli kadunud. Sellegipoolest puges südamesse mingi kõhedus. Ta istus sinisesse plastmasstooli ja jälgis, kuidas maastik akna taga liikuma hakkas. Rongi mürin valjenes; mida kiiremaks sõit muutus, seda süngemaks läks masina rat-at-aa, justkui oleks õnnetus lähedal ja vagunid võiksid iga hetk rööbastelt välja sõita. Rat-at-an-an-ann, tegi rong, ann...

3

Oli õhtu. Peep polnud veel töölt tulnud ja Anne vaatas vanu fotosid. Ta ei leidnud peaaegu ühtegi lapsepõlvepilti, millel Peep olnuks rõõmsa näoga – alati oli tal kulm kortsus ja suu mossis. Fotosid vaadates tundus lausa, nagu mees vananemise asemel nooreneks, vähemalt vaimselt. Alles tudengina ilmusid tema näkku esimesed märgid lõbususest ja paistis, nagu hakkas senist elu saatnud raskemeelsus hajuma. Ometi polnud see päriselt nii. Ehkki Anne tundis ainult seda naljatlevat ja natuke nagu kerglast Peepu, aimus ajuti ka midagi muud, mingit imelikku tuska, mis kusagil mehe sisemuses kükitas ja teda aeg-ajalt justkui pitsitas. Sai selle vist juba sündides kaasa, arvas Anne.

Ukse tagant kostis võtmekõlinat ja naine pani pildid käest. Kui Peep sisse astus, oli Anne tal juba lävel vastas. Mehe nägu oli päeva jooksul sinilillaks tõmbunud.

„Kuidas sul on?" küsis Anne. Peep kehitas õlgu.

„Kehva."

Ta võttis mantli seljast, riputas selle uksepiidale ja kadus elutuppa. Anne läks kööki.

„Teed?" hüüdis ta üle läve.

„Mhmh."

Naine sättis tee tõmbama. Siis võttis ta esikust Peebu mantli, et see riidepuule riputada. Hõlmu kehitades märkas ta põuetaskus midagi vilksatavat. See oli nuga. Leivanuga. Anne riputas mantli kappi ja viis noa kööki. Siis valas ta tee tassidesse. Tuppa jõudes leidis ta Peebu tugitoolist. Too lehitses mingit raamatut.

„Aitäh," ütles Peep, kui Anne talle tassi pihku surus. Naine istus mehe kõrvale ja silmitses teda, kuni viimane pilgu tõstis. Siis ütles ta: „Sul oli nuga põues."

Mees noogutas.

„Miks?"

Õlakehitus. Siis ütles Peep: „Vist enesekaitseks."

„Vist?"

Mees rehmas käega.

„Ma ei tea." Paus. „Tundsin ennast niiviisi lihtsalt kindlamalt."

„Ahah," ütles Anne. „Panin selle igatahes sahtlisse tagasi."

„Olgu," ütles Peep ja süvenes taas raamatusse.

„Osta parem pipragaas või midagi..."

Uus noogutus. Anne vaatas Peepu ja tundis südames torget. Ajamata habeme vahelt paistsid haavaniitide otsad. Anne köhatas.

„Ausalt, räägi mulle, kuidas sa ennast tunned. Mul hakkab muidu hirm."

Peep pani raamatu käest.

„Ma ei tea," ütles ta. „Kui ma koju tulin, siis tundsin kogu aeg, et keegi jälitab mind. Nägin eemalt üht kampa ja läksin sealt ringiga mööda. Olin veendunud, et nad tulevad mulle

Illustratsioon: Epp Salulaid

järele. Mõtlesin kogu aeg sellele noale, mis mul põues oli."

Ta raputas pead.

„Aga ma tean, et see läheb varsti üle. See hirm."

Mees vaatas Annele otsa. Naine märkas, et tema silmad olid kuidagi ähmased. Nagu ei fokuseeriks hästi.

„Ainult et..."

„Jah?"

„Ainult et p ä r i s e l t üle ei lähe see mitte kunagi. Saad aru? Midagi sellest jääb alati minu sisse. Mingi julmus, vist. Ma ei tea."

Peep rüüpas lonksukese teed. Siis ütles ta: „Mul tuli täna midagi meelde."

Uus lonks.

„Olin siis võib-olla kahe- või kolmeaastane. Uskumatu, et see mulle üldse meelde tuli. Aga tuli. Tead, mul oli siis üks sõber. Üks väike tüdruk. Väike nagu minagi. Võib-olla veel väiksem. Ta elas vastasmajas ja meil oli ühine liivakast.

Igatahes, ühel päeval ütles mu vend, kes käis tollal juba koolis, esimeses või teises klassis, et me oleme nagu pruut ja peigmees. Et see väike tüdruk on minu pruut. Ja tema toonist oli aru saada, et see on midagi väga naeruväärset.

Ma mäletan, et me mõlemad – mina ja mu sõber, see väike tüdruk – mängisime liivakastis, kui vend mööda läks ja seda ütles. Äkitselt haaras mind pime viha. Vend naeris ja tema sõbrad kah. Ma tõusin üles, panin oma sinise plastmasslabida käest, läksin selle väikese tüdruku juurde ja... ja lõin teda. Vastu nägemist.

Tüdruk hakkas nutma ja jooksis minema. Pärast seda ei rääkinud ta minuga enam kunagi. Ma tahtsin nii väga uuesti sõbraks saada, aga ei. See oli läbi."

Peep hakkas äkitselt naerma.

„Anne, tegelikult ma valetasin," ütles ta. „Mul ei tulnud see lugu täna meelde. Mul on see kogu aeg meeles olnud. Terve elu on mul seepärast piinlik olnud. Aga täna mõtlesin asjade üle järele. Tundub, et ma ei olegi nii süütu kannataja..."

„No kuule," hüüdis Anne. „Sa olid ju tita, sel lool pole midagi pistmist..."

„Jajah, ma tean," lõikas Peep vahele. „Aga ikkagi. Ikkagi."

Nad vaatasid teineteisele otsa. Peebu vasak silm tõmbles kergelt.

„Ikkagi, ma ju lõin seda tüdrukut, kes oli minu kõige parem sõber. Miks küll?"

4

Silme ees hõljus mingi sudu. Vasemast nägi veel natukene välja, parem oli peaaegu täielikult kaetud. Hallikasmustadest ja mustjashallidest ebemetest võis kujutleda mida tahes: nägusid, maastikke, mustreid. Kinni kaetud luugid avasid justkui vaimusilma.

Peep pingutas, et ebemete vahelt välja näha. Pimeduses vilksatas magamistuba: peegel, vaip ja voodi; teki alt pungitav kehakühm; naise nägu; laup, silmad, nina, suu. Huuled olid kergelt paokil, käsi üle pea heidetud. Naine hingas peaaegu hääletult. Magades nägi ta välja nagu laps.

Peep tõusis ja pani end riidesse. Siis läks ta kööki, avas sahtli, vaatas nuga, katsus selle tera sõrmega ja sulges sahtli taas. Korteris oli kuulda ainult radiaatorite suhinat, tasaseid samme ja ukse klõpsatust. Siis jäi ainult suhin.

Tänavad olid tühjad. Pimedad. Kõrgete lampide oranžikas kuma ainult rõhutas ööd ja mahajäetust. Peep seisis ukselävel. Linna pimedus sulas kokku pimedusega tema silmades. Vikerkestal hõljuvad mustad täpid said ööga üheks. Väline ja sisemine tõmbusid kokku.

Peep läks maja ees seisvate kiikede juurde ja istus ühele neist. Ta isegi ei võpatanud, kui silme ees jälle valgeks sähvatas. Aastaid tagasi tudengina, pärast kuklasse saadud hoopi, oli parema silma pimedus tulnud talle üllatusena. Iga valge sähvatus justkui paiskas musti täpikesi selle vaateväljale, kuni välismaailma ulatuv ava aina kitsamaks ja kitsamaks tõmbus, sulgudes lõpuks sootuks. Vasem silm üksi sidus veel pilte, värve ja valgusi.

Sudu tihenes. Linna kohale kogunes varahommikune udu, silma sisse hinge pimedus. Sest hing pidi vist olema pime; millegipärast kujutles Peep teda alati pimedana. Surmas on pimedus, mõtles ta, surm on see, mis jääb silmade taha. Aga silmad kuuluvad elavatele.

Tuul tõusis. Kahe paneelmaja vahel kõrguv tamm hakkas kohama. Mõned kollased lehed vilksatasid lambivalguses ja kadusid siis. Taas saabus vaikus. Kiige tasane kriuksumine ainult rõhutas seda.

KUI HEA RAAMAT!

kolm

KIRJANDUS

Betti Tamm „11 elu ja 11 surma" (2012)

Tamm on kirjutanud hirmsa õuduka, mis on vastikult reaalne. Nimelt on tegemist juhtumiga, kus Tartu Kaubamajas hakkab veerema lumepallina surmade ahel – üks õnnetu mees keerab segi, tapab üheksa inimest ning lõpuks ka iseenda. Romaan jaguneb peatükkideks, kus iga ohver kirjeldab oma päeva (õigemini elu) hommikust saatusliku lõpuni. On inimesi, kes jõuavad päeva jooksul arusaamani, mida eluga peale hakata, on inimesi, kes on ühtviisi enese jamas kinni. Kuniks satutakse kaubamajas keeristormi, mis paneb nii või teisiti võimalikud valikud või arengud lukku. Raamat keerab lugemisel hapnikukraani kinni, Tamm pole just dostojevskilikult lööv, ent siuke argiõudus poeb hinge küll.

Maniakkide Tänav, J. J. Metsavana, Jaagup Mahkra „Saladuslik tsaar" (2012)

Kolme autori ulmekogumik on eripärane seetõttu, et kõik lood loovad ühismaailma, mis on Eestiga kitsamalt või laiemalt seotud. Ja see tulevikunägemus lippab väga rõõmsalt fantaasiailma. Nimelt peaks Maad tabama asteroid Tooni, mis hävitaks elu. Helgemad pead otsustavad Maalt põgeneda ja jätta endast maha militaarsatelliidisüsteemi, mis välistaks mahajäänute Maalt lahkumise. Kodumaad armastavad astronaudid aga seadistavad põgenemisel süsteemi lppolit Eestit võimalike rünnakute eest kaitsma – Maal puhkeb kaos, aga näe, Eesti jääb kõige turvalisemaks paigaks –, kuni puhkevad veel apokalüptilisemad sõjad, et pääseda läheneva asteroidi eest supervarjenditesse pakku. Ja no see sõjaline madin on ikka vägev! Nojah, käib pauk ja plats puhas, mööduvad ajad ja Maal taastub inimtegevus, aga va keskaegne, kus jumalaks see satelliidisüsteem, mis vajadusel üleannetuid karistab. Ning see pole veel kõik, osa tegevusest toimub kosmoseski. Ühesõnaga, igati intrigeeriv ulmekogumik.

Jaan Mikweldt „Kass, koer ja kaks õde" (2011)

Aga elu ei koosne vaid õudustest ja fantaasiatest, vahel tuleb kogeda tundeid, mis annavad olemisele mõtte ja soojuse. Ehk siis päris tore suvitusromaan sellest, kuidas päranduseks saadud maamaja peavad jagama kaks särtsakat poolõde, kes varem teineteisest vaid kuulnud ja kel pole üksteise suhtes just ülemäära kõrged ootused. Või täpsemini – maid jagavad poolõed ja vanema poolõe poolvend, kellele hakkab meeldima noorem poolõde. Ja siis veel tundmatu kaltsakas, keda noorem poolõde püüab vanemale poolõele kaela määrida. Pulli teevad poolõe krants ja poolõe kiisu ning külajoodikud, latatarad ja mammid. Aga on ka halbu inimesi, kes tahavad maalapile hoopis golfiväljaku teha! Selle saavutamiseks püütakse hirmutada tülitsevaid poolõdesid ja seda isegi vägivalda kasutades! Oeh. Kas õeksed siiski leiavad õnne? Muidugi, milles küsimus.

Vt lisaks ka: loterii.blogspot.com

Julio Cortázar

ÜLEVÕETUD MAJA (*CASA TOMADA*)

Tõlkinud Kristel Liiv

Meile meeldis see maja. Lisaks sellele, et ta oli ruumikas ja vanaaegne (seda tänapäeval, mil vanade majade materjal tihtipeale oksjonil rahaks tehakse), kandis ta endas mälestusi meie vaarisadest, isapoolsest vanaisast, meie vanematest ja kogu lapsepõlvest.

Me Irenega harjusime elama majas kahekesi, mis oli tegelikult ju hullumeelsus, sest sinna oleks lahedalt mahtunud elama kaheksa inimest, ilma et nad oleksid üksteist segama hakanud. Meil oli kombeks ärgata hommikul kell seitse ja maja puhtaks pühkida. Nii kella üheteist paiku jätsin ma Irene viimaseid tube üle tõmbama ning suundusin kööki. Lõunat sõime keskpäeval, kellaajast alati täpselt kinni pidades, ja pärast seda ei jäänud enam muud teha, kui mõned mustad nõud pesta. Oli ääretult meeldiv süüa lõunat, mõeldes samal ajal oma põhjatule ja vaiksele majale ning asjaolule, et tema puhtana hoidmiseks piisas vaid meist kahest. Mõnikord tuli meil lausa mõttesse, et ehk oli just maja see, kes meil omal ajal abielluda ei lasknud. Irene andis kahele kosilasele ilma suurema põhjuseta korvi, minu María Esther suri aga enne, kui kihludagi jõudsime. Niisiis võtsime neljakümnenda eluaasta vastu vaikiva teadmisega, et meie lihtne ja tasane õe-venna abielu tähistab selles majas vaarvanematest alguse saanud põlvkondliku järjepidevuse vältimatut lõppu. Oleksime seal ühel päeval surnudki ning maja jäänuks hämarkaugetele sugulastele, kes oleksid ta maa ja telliskivide müügiga rikkaks saamise lootuses maha lammutanud. Või mis parem ja õiglasemgi: meie ise oleksime maja kokku lükanud, enne kui hilja.

Irene ei olnud kunagi kellelegi tüliks. Kui hommikused toimetused tehtud said, veetis ta kogu ülejäänud päeva oma magamistoa sohval kududes. Mul pole aimugi, miks ta nii palju kudus, ma arvan, et kudumine on naiste jaoks üks suur ettekääne mittemidagitegemiseks. Irene selline ei olnud. Ta kudus alati vajaminevaid asju: talvesviitreid ja sokke minu tarvis, hommikumantleid ja veste enda jaoks. Mõnikord kudus ta vesti valmis ning seejärel harutas selle üles, sest tehtud töös oli olnud midagi, mis talle ei meeldinud. Oli lõbus vaadata, kuidas krussis lõngapundar korvis oma varasema vormi kaotamisele visa vastupanu osutas. Laupäeviti käisin ma kesklinnas õe jaoks lõnga hankimas. Irenel oli usku minu heasse maitsesse, ta jäi alati värvivalikuga rahule ja mul ei tulnud kunagi ühtegi lõngavihti poodi tagasi viia. Kasutasin neil väljaskäikudel võimalust, et teha üks tiir raamatukauplustes ja pärida – paraku ilmaasjata –, ega prantsuse kirjanduse vallast mõnd uudisteost saadaval ole. 1939. aastast saati ei olnud Argentinasse midagi väärtuslikku jõudnud.

Kuid õigupoolest on just maja see, millest ma rääkida tahtsin, maja ja Irene, sest mina ise ei oma tähtsust. Huvitav, mida Irene küll ilma oma kudumistööta teinud oleks. Inimene võib ju üht ja sama raamatut aina üle lugeda, aga kui üks pullover on kord juba valmis kootud, siis selle uuesti kudumine mõjuks justkui mingit laadi teotusena. Ühel päeval leidsin kampripuust kummuti alumisest sahtlist hunniku valgeid, rohelisi ja sirelikarva rätikuid. Naftaliini järele lõhnavad sallid olid üksteise otsa kuhjatud nagu pudukaupluses. Ma ei söandanud Irene käest küsida, mida ta nendega ette võtta kavatses. Meil polnud tarvidust endale elatist teenida: iga kuu saime maavalduste pealt korraliku sissetuleku ja jõukus üha kasvas. Ent Irene meelt lahutas vaid kudumine. Ta näitas selles üles imelist osavust ning mina võisin mööda saata tunde muudkui vaadates, kuidas tema käed käisid varraste klõbinal nagu hõbedased siilid, samal ajal kui lõngakerad põrandal korvikestes aina hüplesid. See oli ilus.

Illustratsioon: Mirjam Siim

Kuidas saaksin ma mitte meenutada maja planeeringut. Söögituba, gobeläänidega kaunistatud elutuba, raamatukogu ja kolm suurt magamistuba jäid maja tagumisse poolde, mille aknad avanesid Rodríguez Peña tänavale. Vaid üksainus koridor oma massiivse tammepuust uksega eraldas seda majaosa hoone eesmisest tiivast, kus asusid vannituba, köök, meie magamistoad ja kõige keskel elutuba, mis oli omakorda ühenduses magamistubade ja koridoriga. Majja sisenemiseks pidi kõigepealt läbima glasuurplaaditud seintega esiku, kust pääses sepistatud võrekukse kaudu edasi elutuppa. Sisenemiseks tuli niisiis minna läbi esiku, avada rauast siseuks ja astuda elutuppa. Viimase kummaski külgseinas asusid meie magamistubade uksed ning otse ees koridor, mis viis maja tagumisse ossa. Mööda koridori edasi kõndides jõudis tammepuust ukseni, mille tagant algaski maja teine tiib. Õigupoolest võis vahetult enne ust ka vasakule pöörata ning liikuda edasi mööda kitsamat koridori, mis viis kööki ja vannituppa. Kui vaheuks oli avatud, võis märgata, et maja on väga suur. Kui uks kinni seisis, jäi mulje, et tegemist on korteriga – mõne sellisega, nagu neid tänapäeval ehitatakse ning kus on vaevu ruumi ringiliikumiseks. Meie Irenega elasime maja eesmises tiivas ja käisime teisel pool tammepuust ust peaaegu alati vaid selleks, et seal koristada. On lausa uskumatu, kuidas mööblile tolmu koguneb. Buenos Aires olevat puhas linn – kui ta seda ongi, siis ainuüksi tänu oma elanikele, ei muule. Õhus on liialt palju tolmu. Jõuab vaid tõusta kergeimgi tuuleiil, kui seinalaudade marmorpinnad ja makrameelinikute rombimustrid taas tolmuga kattuvad. On tükk tööd, et seda sulgharjaga ära pühkida. Tolm tõuseb lendu ja jääb õhku hõljuma, et mõni hetk hiljem uuesti mööblile ja klaverile langeda.

Minu mälestus juhtunust püsib jätkuvalt ere, ega tuhmu kunagi, sest see, mis toimus, oli tegelikult lihtne ning mööda tühiste sekeldusteta. Irene kudus oma magamistoas, kell oli kaheksa õhtul. Äkitselt tuli mul mõte matekann tulele panna. Sammusin piki koridori, kuni jõudsin tammepuust ukseni – see oli poikvel –, ja pöörasin väiksemasse, kööki viivasse koridori, kui kuulsin järsku mingit heli, mis näis tulevat söögitoast või raamatukogust. Hääle kõla oli tuhm ja summutatud, justkui oleks keegi tooli vaiba peale pikali lükanud või poolsosinal vestelnud. Samal ajal, või sekund

KILLUKE NORMAALSUST ARGIPÄEVAS

Indrek Lillemägi

Järjekorras kolmandat korda toimunud rahvusvaheline interdistsiplinaarne festival Hullunud Tartu tõsielustas Pan Kleksi akadeemia.

Kolmas Hullunud Tartu alapealkirjaga „Klišee" toimus 16.–17. novembril Kastani tänava Paberimuuseumis. Festivali alapealkiri vihjas ühelt poolt ürituse toimumiskohale, teisalt vabandas välja nii mõnegi konaruse. Pan Kleks võttis oma akadeemiasse ainult need poisid, kelle nimi algas A-ga. Ma ei tea, mis on Jaan Malini „A", aga festival oli oma järelevaataja nägu. Oli prõmmi, oli tasast valges kitlis hõljumist. Kahe päeva sisse mahtus enamik teada-tuntud Tartut ja tundmatutki. Ootamatult tuli jutuks Kivisild, kõrvalruumi lastehoiust kostunud kisa kõlas kui Toome hakkide oma. Paberimuuseum toimumiskohana oli nii hea kui ka halb. Ruum oli kasutamata, tagumiste ridade inimesed lavale ei näinud, esinejad jäid kaugeks. Teisalt mõjusid lavatagused hiiglaslikud volditud paberkettad kui palaviku-unenäod. Need lõputud keerud võisid transsi viia küll. Mitu korda publiku jalge vahel tuianud kass oli klišee jaoks pisut liiga vana, kuid kehastas festivalile omast juhuslikkust hästi.

Pan Kleksil oli lind Matteus, kes polnudki lind, vaid hoopis kuningapoeg. Hullunud Tartulgi jäi osa kõrgklassi kooliteaterliku vormi taha kinni. Aime Hanseni taidlustükk tekitas kahtlusi, et Matteus luiskab oma päritolu kohta. Pan Kleks ütles kord: „Pange tähele poisid, toidu maik ei peitu toidus endas, vaid tema värvis."

Leedukate häälluule punt NUNU oli vaatamata pisut pikale veninud kavale sümpaatne. Hea, et kõnetamiseks ei mindud lihtsama vastupanu teed ega esinetud vaid inglise keeles. Autonumbriräpp ja väljamõeldud keel ütlesid sõnade taha. Üks seletamatu lulka lõppes millegi kafkalikuga ja sellest piisas publikuga silla loomiseks. Esinemises oli tarvalikku energiat, malinlikku graatsiat. Mõnus, kui kuulajaid ei unustata. Ei tea, kas Matti Moguči unustas või ongi Miiliusele kirjutet Beieri värsid läbimõeldud esinemise jaoks liigmaskuliinsed. Roll on lõhutud, aga on ka juba tehtud ja nähtud, aitab laval etlemisest, kui elu on ise teater. Jan Kausi spordi- ja Indrek Koffi muinaslugudes oli palju isiklikku. Kas just hullumiseni, aga kui asi on päris käest ära, tunduvadki ju need kõige hullemad normaalsetena.

Pan Kleksi akadeemia pargi väravad viisid naabermuinasjuttudesse. Eesti lähiümbruses festivalidel tuuritanud rahvusvaheline kamp luulutajaid oli rongisõidust pisut väsinud. Soomlaste vigurdamine jäi kaugeks, laval oli sünergiat, isekeskis nauditi, tehti ühiseid nalju, pilgutati silma, kuid publikuni jõudis vähe. Esinemise päästis Aapo Ilves kõrihäälega. Prantsusmaalt pärit Dizzylez oli seevastu üsna värske. Ta läks muusikaga luule juurde, kasutas sõna pillina. Jällegi, kõnetas tähenduse tagant. Indrek Ryytle kodune Lõuna-Eesti-hullus

hiljem, kuulsin ma häält koridoris, mis neist kahest ruumist tammepuust ukseni viis. Jõudsin vastu ust viskuda veel enne, kui liiga hilja, ja lõin selle kogu oma keharaskust appi võttes kinni. Õnneks oli võti meie poolel. Kindluse mõttes lükkasin lisaks veel suure riivi ette.

Seejärel läksin ma kööki ja panin kannu tulele. Kui olin ühes matekandikuga elutuppa tagasi jõudnud, ütlesin Irenele:

„Pidin koridoriukse lukku panema. Nad on tagumise osa üle võtnud."

Õde lasi kudumistöö käest kukkuda ja vaatas mulle oma tõsiste, väsinud silmadega otsa.

„Oled sa kindel?"

Noogutasin.

„Sel juhul," ütles ta vardaid üles korjates, „tuleb meil nüüd siin tiivas elama hakata."

Asusin suure hoolega matet serveerimiseks ette valmistama, õel aga läks veidi aega, enne kui ta oma poolelijäänud kudumistööd jätkata sai. Mäletan, et ta kudus halli vesti. Mulle meeldis see vest.

Esimesed päevad olid meie jaoks piinarikkad, sest mõlemad olime ülevõetud majaossa jätnud hulga asju, mida armastasime. Kogu minu prantsuse kirjandus, näiteks, oli jäänud raamatukogusse. Irene igatses taga mingeid linikuid ja sussipaari, mis talvel jalad soojas hoidis. Minul oli kahju oma kadakapuust piibust ning arvan, et Irene ei saanud peast üht vanaaegset Hesperidina-pudelit[1]. Tihti juhtus – ehkki vaid esimestel päevadel –, et sulgesime mõne kummutisahtli ja vaatasime teineteisele nukral pilgul otsa.

„Seda pole siin."

Jutt käis järjekordsest asjast, mille olime maja teisele poolele kaotanud.

Kuid olukorral olid ka omad head küljed. Koristamine muutus sedavõrd lihtsaks, et isegi siis, kui me hommikul hilja üles tõusime, näiteks kell pool kümme, ei tarvitsenud kell veel ühtteistki lüüa, kui juba istusime, käed rüpes. Irene tavatses mind nüüdsest köögis lõunasöögi valmistamisel aidata. Mõtlesime asjad hästi läbi ja otsustasime sedaviisi: sel ajal kui mina lõunasööki valmistan, teeb Irene valmis toidu, mida me õhtul külmalt sööme. Selline elukorraldus tegi meile rõõmu, sest alati oli tundunud tüütu videviku saabudes oma magamistubadest välja tulla ja süüa tegema hakata. Nüüd piisas lauast Irene magamistoas ning vaagnatest külmade suupistetega.

Irene oli rahul, sest nüüdsest jäi talle kudumiseks veelgi rohkem aega. Mina ei teadnud, mida ette võtta: mul polnud ju enam mu raamatuid. Et õde mitte vaevata, hakkasin isa margikogu korrastama, see aitas hästi aega surnuks lüüa. Meil oli väga tore, kumbki oma tegevuse kallal. Olime pea alati Irene magamistoas koos, seal oli mugavam. Vahetevahel ütles Irene:

„Vaata seda mustrit, mille ma just välja mõtlesin. Nagu ristikhein, kas pole?"

Mõne aja pärast olin mina see, kes õele neljakandilise paberilehekese silmade ette lükkas, et näidata mõnd väärtuslikku Eupen-Malmedy postmarki. Me tundsime end hästi ja tasapisi lakkasime mõtlemast. Mõtlemata on võimalik elada.

(Iga kord kui Irene unes rääkima hakkas, ärkasin ma kohe üles ega jäänud enam magama. Ial ei suutnud ma harjuda tolle kivikuju- või papagoihäälega, häälega, mis tuleb unenägudest, mitte kõrist. Irene tavatses öelda, et mina pidavat unes tugevasti vähkrema, nii et mõnikord tekk põrandale vajub. Meie magamistubasid lahutas elutuba, ent öösel oli majas kuulda iga krõpsu. Kui kumbki meist und ei saanud – mida juhtus tihti –, kuulasime teineteise hingamist ja köhimist ning aimasime ette, millal teine lüliti järele küünitab.

Muidu aga oli majas kõik vaikne. Päevasel ajal täitsid seda kodused helid: kudumisvarraste metalne klõbin, margialbumi lehtede krabin, kui ma neid keerasin... Tammepuust uks, nagu ma vist juba mainisin, oli massiivne. Vannitoas ja köögis, mis ülevõetud majaosaga külgnesid, rääkisime valjema häälega, Irene laulis mõnikord hällilaule. Köögis valitseb tavaliselt niigi sedavõrd vali portselanikolin ja klaasikilin, et muud helid sinna vaevalt vahele tungida saavad. Seal olles lubasime vaikusel maad võtta haruharva, ent kohe, kui magamistubadesse või elutuppa tagasi pöördusime, muutus maja taas vaikseks ja poolpimedaks. Me isegi astusime tasakesi, et teineteise rahu mitte häirida. Ma arvan, et sellepärast ärkasingi alati otsemaid üles, kui Irene öösel unes rääkima hakkas.)

Kui tagajärjed välja arvata, ei erinenud tol õhtul toimunu kuigivõrd eespool kirjeldatust. Õhtuti on mul tavaliselt janu, nii et enne voodisseheitmist teatasin Irenele, et lähen kööki ja joon klaasi vett. Magamistoa uksel (õde kudus) kuulsin köögi poolt mingit müra. Võib-olla tuli see köögist, võib-olla vannitoast – nurgatagune koridor summutas heli. Irene märkas, et jäin äkitselt ühe koha peale seisma, ning astus sõnagi lausumata minu kõrvale. Jäime kuulatama. Oli selgemast selgem, et hääled tulid siitpoolt tammepuust ust, köögist või vannitoast, või lausa käänakuga koridorist siinsamas meie kõrval.

Me ei vaadanud isegi teineteisele otsa. Haarasin Irenel käsivarrest ja tõmbasin ta endaga kaasa, pilkugi tagasi heitmata jooksime sepistatud siseukseni. Müra meie selja taga muutus aina valjemaks, ehkki oli endiselt summutatud. Lõin siseukse pauguga kinni ja me jäime esikusse. Nüüd ei olnud enam midagi kuulda.

„Nad on selle poole üle võtnud," ütles Irene. Kudumistöö rippus tal näpu otsas, lõngad jooksmas siseukseni, mille alla nad lõpuks ka kadusid. Kui õde nägi, et lõngakerad olid teisele poole jäänud, lasi ta kudumi silmagi pilgutamata maha kukkuda.

„Jõudsid sa mõne asja kaasa haarata?" küsisin talt lootusetult.

„Ei, mitte midagi."

Meile olid jäänud ainult seljariided. Mulle tulid meelde viisteist tuhat peesot oma magamistoa kapis. Nüüd oli juba hilja.

Kuna mul oli kell käe peale jäänud, nägin, et see näitas ühtteist. Võtsin Irenel piha ümbert kinni (arvan, et ta nuttis) ja sedasi astusime tänavale. Lahkumise eel valdas mind kahjutunne. Keerasin välisukse korralikult lukku ja viskasin võtme rentslisse. See veel puudus, et mõni õnnetu hing, kel plaanis kätt võõra vara järele sirutada, majja hiilinud oleks – sellisel kellaajal, ja liiati veel ülevõetud majja.

1 Hesperidina – apelsinikoorte baasil valmistatud, unikaalse maitsega aperitiiv, mis leiutati 1864. aastal Buenos Aireses; 1876. aastal registreeriti see esimese Argentina kaubamärgina. – tõlkija

Järelsõna

Julio Cortázar (1914–1984) on argentina novellist, romaanikirjanik ja esseist, kes kuulub koos Borgese, García Márquezi, Fuentese, Vargas Llosa ja teistega 1960ndate ja 70ndate Ladina-Ameerika „plahvatuse" ehk mõjuka romaaniuuenduse esiritta. Cortázari peetakse novelližanri vaieldamatuks suurmeistriks. Kõige sagedamini on tema loomingut seostatud maagilise realismiga, ent samahästi võib teda nimetada ka näiteks psühholoogiliseks realistiks, postmodernistiks või sürrealismist mõjutatud novellikirjanikuks.

Cortázari esimene trükivalgust näinud novell „Ülevõetud maja" („Casa tomada") avaldati esmakordselt 1946. aastal mõjukas kirjandusajakirjas Los Anales de Buenos Aires, mille peatoimetajaks oli Jorge Luis Borges. Tegemist on varase näitega Cortázari nn maagilis-realistlikust novellist, milles argine läheb sujuvalt üle üleloomulikuks ning vastupidi. Võrreldes hilisema loominguga, mida iseloomustavad igasuguseid kaanoneid purustavad (keele)eksperimendid, kollaažlik mitmetasandilisus, abstraktsus ja äärmiselt laia haardega metafüüsika, on tema esimene jutt nii keele, stiili, vormi kui ka sisu poolest üpris lihtne.

„Ülevõetud maja" on üks Cortázari enim analüüsitud novelle. Ühe levinud tõlgenduse kohaselt on tegemist antiperonistliku allegooriaga: nn ülevõetud maja pole selle lugemisviisi pooldajate meelest muud kui traditsiooniline Argentina, mille üle peronistliku poliitika elluviijad järk-järgult kontrolli haaravad. Jõukad õde-venda esindaksid justkui „parasiteerivat" eliiti, keda uute poliitiliste õiguste tuules tegutsev töölisklass senistelt positsioonidelt taanduma sunnib.

Kui Cortázarilt eneselt aga kord tema novellide peidetud tähenduste ja metafooride kohta selgitust paluti, vastas too, et teab neist niisama palju kui lugeja. Kirjaniku sõnul sündisid tema jutud väljaspool mõistusliku teadvuse valitsemisala, kusagil vaba tahte piirimail, kus kirjapandud sõnade kaudu avaldab end mingi võimsam jõud. Kõik see, mida tema novellides maagiliseks või fantastiliseks peetakse, pärineb autori väitel arhetüüpide ruumist ehk kollektiivsest alateadvusest. Sel põhjusel kohtavat lugeja tema juttudes muuhulgas alati ka iseennast.

Mitmete oma novellide jaoks olevat Cortázar saanud inspiratsiooni unenägudest. Nõnda olla see olnud ka „Ülevõetud majaga". Autori sõnul on see ühe õudusunenäo detailitruu ümberjutustus – vahe olevat vaid selles, et kui novellis on peategelasteks õde ja vend, siis unenäos tegutses kirjanik üksinda. Cortázar ärganud üleni higisena, ikka veel haaratud halvavast hirmust millegi hoomamatu, aga ähvardavalt läheneva ees, ning tormanud otsejoones kirjutusmasina juurde. Kolme tunni pärast olla lugu valmis olnud.

Kristel Liiv

(„Puhja on maandumas uhvo!") oli aus. Mikrofon vajus esinemise ajal alla, luuletaja samuti. Jaan Malin paberkroonis oma rahva ette laskunud Puhja kuninga otse laval. Festivali iseloomustasid hästi spetsiaalselt selle tarvis loodud muusikateosed, Märt-Matis Lille kooripala „Hulluse hääbumine" ja Monika Mattieseni „Demiurg". Publik ootas kindlasti midagi muud, kuid just ootamatus hullutas. Mingid maailmad said loodud, „Demiurgi" meisterlikult esitatud „ebaõnnestunud" helide jada mattis saali uttu. Flööti ja bass-saksofoni hingati, mitte ei puhutud, ja koos poolhäälel esitatud laastudega Hasso Krulli eeposest tuli välja midagi muusika ja tuulemängu vahepealset. Ehk mitte-muusika?

Kokkuvõttes mõjuski Hullunud Tartu sõna tühistavana. Beier, Kareva, Maran jt võitlesid muidugi vastu. Ja hästi võitlesid. Kirjanduse Maja vinoteegis toimunud järelpeol lepitas kaks poolt Valdur Mikita napp esinemine. Üldse, kui miskit festivalile soovida, siis rohkem valdurmikitalikkust.

Fotod: Toomas Liivamägi

Luulur

Dizzylez

Monika Mattieseni pala „Demiurg" maailma esiettekanne. (Küberstuudio)

EESTI FILM

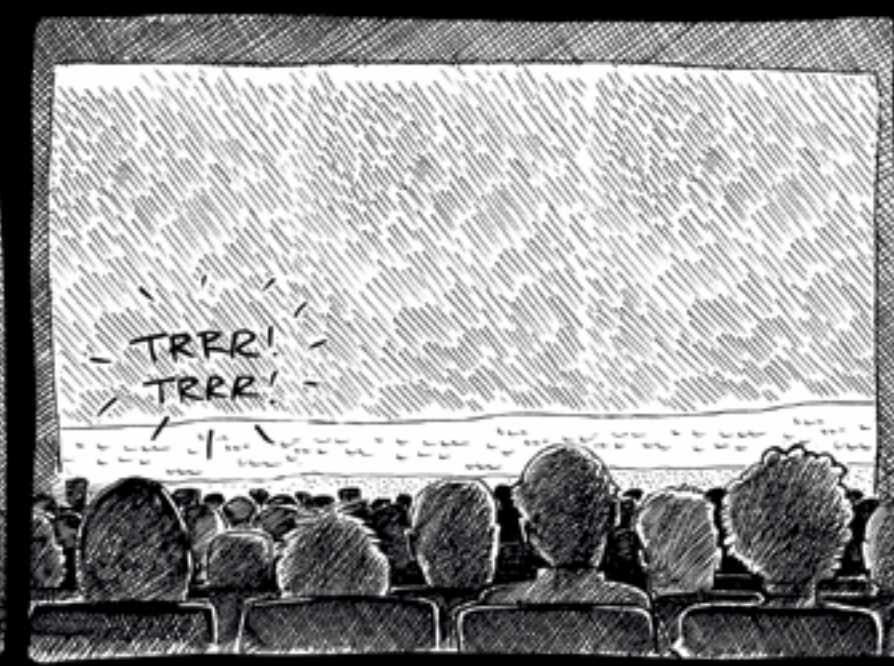
TRRR!
TRRR!

Ei, mingi komöödia pidi olema! AHAH, OKEI...TŠAU!

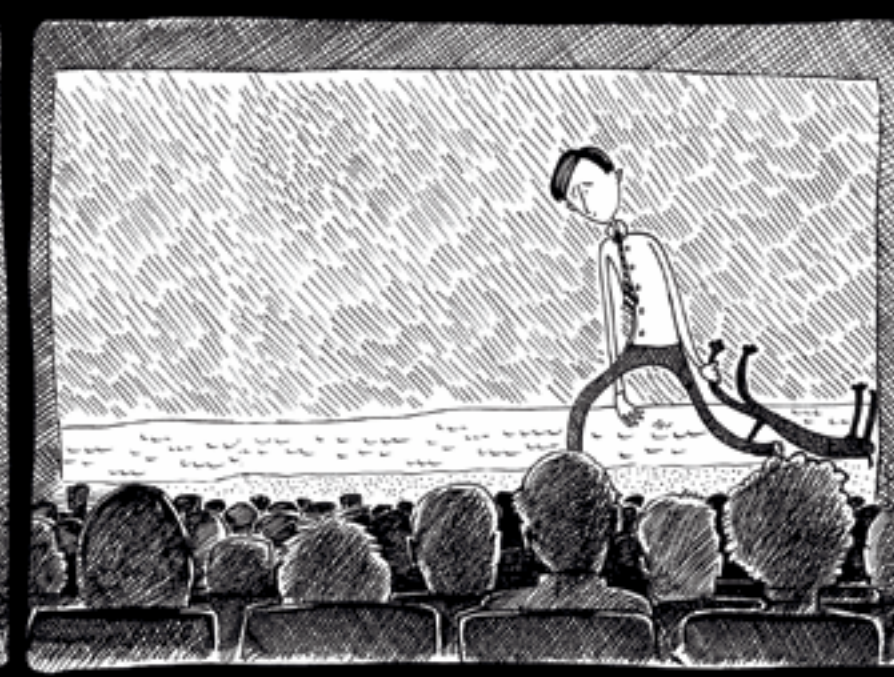

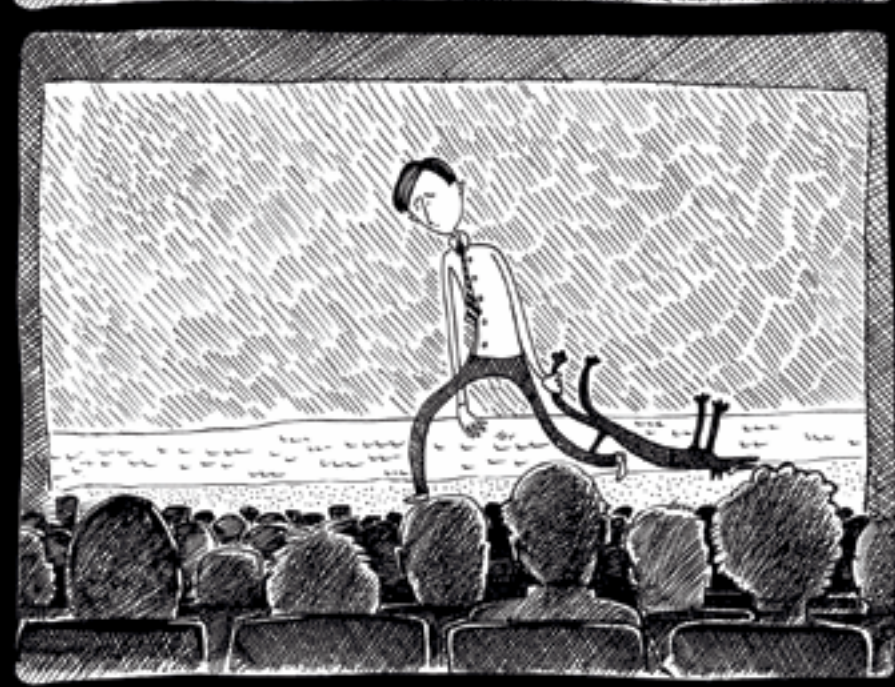

VÄGAGI AMÜSANTNE JA EKSKLUSIIVNE LINATEOS, PEAB MAINIMA.
JA-JAH, NARRATIIV OLI SÜÜSKI ROHKETE KIHISTUSTEGA.
TRAGIFARSI LAADIS SÜMBOLISTLIK GROTESK, MA ÜTLEKS.
EI, EGA CAROLIN POLEKS SELLEST NÜÜKUINII ARU SAANUD.
...VÄGA KAFKALIK. PISUT JUNGI JA...
SOTSIAALKRIITIKA ON TÄIESTI OLEMAS!
JA VISUAALSE STRUKTUREERIMISEGA EI MINDUD KA LIIALE
BECKETT, MA ÜTLEN!
HEA B-KATEGOORIA ÕUDUKAS JU.

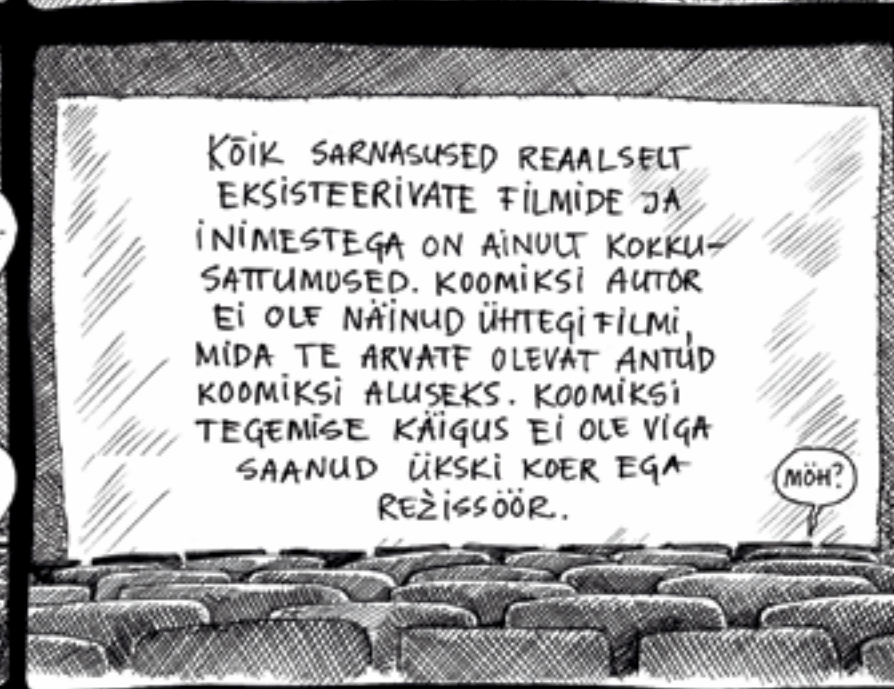
KÕIK SARNASUSED REAALSELT EKSISTEERIVATE FILMIDE JA INIMESTEGA ON AINULT KOKKUSATTUMUSED. KOOMIKSI AUTOR EI OLE NÄINUD ÜHTEGI FILMI, MIDA TE ARVATE OLEVAT ANTUD KOOMIKSI ALUSEKS. KOOMIKSI TEGEMISE KÄIGUS EI OLE VIGA SAANUD ÜKSKI KOER EGA REŽISSÖÖR.
MÖH?

Anni Mäger